



Vrije Universiteit Brussel

Een kwalitatief onderzoek naar de berichtgeving van beeldend kunstenaressen



Eindverhandeling tot master in de
Culturele Agogische Wetenschappen
Student: Marianne Swerts
Promotor: Prof. Dr. De Pauw
Organisatie: Gynaika
Academiejaar: 2009-2010

WETENSCHAPSwinkel
Brussel



Vrije Universiteit Brussel

FACULTEIT VOOR PSYCHOLOGIE EN EDUCATIEWETENSCHAPPEN

Richting: Agogische Wetenschappen

Een kwalitatief onderzoek naar de berichtgeving van beeldend kunstenaressen

Eindwerk voorgelegd voor het behalen van de graad van Master in de Culturele Agogische wetenschappen door

Swerts Marianne

Academiejaar 2009-2010

Promotor: Prof. Dr. Wim De Pauw

Aantal woorden: 14 842



Voorwoord

Het schrijven van deze thesis was als finale van mijn opleiding agogiek een boeiende, verrijkende maar ook wel zware tocht. Ik heb er veel door geleerd maar de totstandkoming was niet gelukt zonder de hulp en steun van sommige mensen die ik eerst even wil bedanken.

Vooreerst mijn promotor, Wim De Pauw. Zijn kennis en kritische bemerkingen dragen zeker bij tot het resultaat van deze masterproef. Ik wil hem ook bedanken omdat hij altijd voor me klaarstond wanneer ik met vragen zat of voor het verbeteren van teksten.

Gynaika, wil ik ook graag bedanken, dit onderzoek is in samenwerking met deze organisatie tot stand gekomen. Via de wetenschapswinkel vond ik hun oproep voor het uitvoeren van dit onderzoek. Ook hen wil ik graag bedanken voor de hulp die ze boden. Bij Gynaika wil ik specifiek Jan Grieten bedanken, voor zijn hulp, het uitwisselen van ideeën en het feit dat hij steeds weer voor me klaarstond.

Hiernaast dank ik ook mijn respondenten voor hun medewerking. Zowel de kunstenaressen voor hun ideeën, verfrissende kijk en om me een beetje te laten proeven van de wereld van de kunst. Ik werd overal hartelijk ontvangen, ook bij de journalisten. Zij lieten me toe in hun wereld van kunstkritiek en media en boden me op deze manier vele inzichten.

Mijn vrienden mag ik zeker niet vergeten, ook zij toonden heel veel begrip en steunden mij doorheen het hele proces. In het bijzonder mijn twee huisgenoten Eve en Anneke, en ook Stefan, de vriend des huizes. Als pas afgestudeerden van de VUB konden zij me veel tips geven en bleven ze me steunen. Uiteraard zorgen zij ook voor het nodige plezier, daarvoor wil ik hen bedanken. Bart Engelen bedank ik voor het nalezen van de finale versie. Ook al mijn andere vrienden voor de steun en niet minder belangrijk het voorzien van de nodige afleiding.

Ten slotte mijn familie, papa en mama voor de steun en het begrip dat zij toonden, zij staan telkens voor mij klaar, ook voor het telkens nalezen van mijn teksten. Mijn zus, Véronique voor haar vele tips tijdens deze thesis, haar steun en het lekkere eten dat ze vaak voor mij kookt. Mijn andere zus Margot voor haar steun tijdens de weekends in Heusden wanneer we samen aan onze thesissen werkten.

En als laatste dank aan iedereen die geholpen heeft met het totstandkomen van deze thesis.

Inhoudstafel

Voorwoord	1
Inhoudstafel.....	2
1. Inleiding.....	4
2. Literatuurstudie	6
2.1. Kunstenaressen 1870 – 2009.....	6
2.1.1 1870 - 1900.....	6
2.1.2. 1900 - 1960.....	8
2.1.3. 1960 tot heden	10
2.1.4 Het belang van feministische kunst voor de doorbraak van de kunstenares.....	12
2.2. Huidige beroepssituatie kunstenaressen in Vlaanderen.....	14
2.3. Kunstkritiek/ media	16
2.3.1.De kunstenares in de kunstkritiek/kunstgeschiedenis	16
2.3.2. Feministische kunstkritiek.....	17
2.3.3. Kunst- en cultuurberichtgeving: evolutie	18
2.3.4. Kunstenaressen in de media	20
2.3.5 Kwantitatief onderzoek Gynaika	20
3. Onderzoeksmethode.....	22
3.1. Onderzoeksopzet en onderzoeksvragen	22
3.2 Methodologische verantwoording van het onderzoeksopzet	22
3.3 Keuze van respondenten	23
3.4. Dataverzameling: half-gestructureerde interviews.....	23
3.5. Betrouwbaarheid en geldigheid	24
3.5.1 Betrouwbaarheid	24
3.5.2 Geldigheid	24
3.6. Analyse van de onderzoeksgegevens	24
3.7. Methodologische implicaties	24
4. Resultaten	25
4.1. Kunstenaressen	25
4.1.1 Beroepssituatie kunstenaressen.....	25
4.1.2 Het kunstenaarsleven als vrouw – Is de wereld van de kunst nog steeds overheersend mannelijk?	26
4.1.3. Beeldende kunst in de media – Is er minder aandacht voor beeldende kunst in de media ten op zichte van andere kunstvormen?	27
A. Hoe moeilijk is het om in de media te komen?	27
B. Beeldende kunst in de media	27

4.1.4 Kunstenaressen in de media – Worden vrouwelijke beeldende kunstenaressen benadeeld in de media?	28
A. Hoeveelheid media-aandacht	28
B. Belang van media-aandacht – Hoe belangrijk is de media-aandacht voor de kunstenaar?	29
C. Beeldende kunstenaressen in de media	29
4.2 Journalisten.....	31
4.2.1 Welke rol speelt de evolutie van de cultuurberichtgeving voor de beeldende kunst/kunstenaressen?	31
4.2.2 Wordt beeldende kunst benadeeld in de media ten opzichte van andere kunstvormen?32	
A. Hoe moeilijk is het om in de media te verschijnen?.....	32
B. Aandeel beeldende kunst in de cultuurberichtgeving	32
4.2.3 Welke elementen bepalen of iets al dan niet in de media verschijnt?	33
4.2.4. Is de wereld van de kunstkritiek nog steeds overheersend mannelijk?.....	34
4.2.5 Kunstenaressen in de media – Worden vrouwelijke beeldende kunstenaars benadeeld in de media?.....	35
5. Conclusie, discussie en aanbevelingen	37
6. Bibliografie.....	40
7. Bijlagen	43

1. Inleiding

Van de prehistorie tot vandaag is de vrouw het meest bevoorrechte onderwerp in de kunst (Smets, 2002). De vrouw als model was namelijk populair om te schilderen, te tekenen en te beeldhouwen. Naar de vrouw als kunstenaar gaat echter veel minder aandacht. Ondanks het grote aantal vrouwelijke studenten in de kunsthogescholen, hun ruime interesse voor kunst en de opmars van de vrouwen in de kunstwereld doorheen de laatste decennia, heerst er toch nog steeds een grote ongelijkheid. In de musea, galerieën en tentoonstellingen zijn in verhouding nog steeds meer mannen dan vrouwen die tentoonstellen. Volgens Nederlands onderzoek zouden vrouwen in de beeldende kunst daarenboven 21% minder verdienen (Rengers & Coupé, 2001). In Vlaanderen is het onderzoek naar de situatie van beeldend kunstenaressen helaas miniem tot onbestaand. Toch kunnen we stellen, onder andere uit eerder onderzoek onder leiding van vzw Gynaika, dat ook in Vlaanderen de achterstand een feit is. Dit onderzoek van Mommen (2007) naar de beroepssituatie van Vlaamse kunstenaressen wees uit dat er sekseverschillen zijn in de uitbouw van de carrière van beeldend kunstenaars. Verschillende factoren zoals onder andere persoonlijkheidskenmerken, opvoeding en omgeving zouden deze sekseverschillen beïnvloeden.

Gynaika is de enige culturele vereniging in Vlaanderen die vrouwelijke creativiteit onder de aandacht brengt. In 1994 ontstond deze organisatie uit de eenvoudige vraag: "Wie, behalve experts, kan voor de vuist weg 5 vrouwelijke schilders, beeldhouwers, componisten of architecten opnoemen?". Vanuit deze vraag is de eerste doelstelling van de vzw geformuleerd. Gynaika streeft ernaar vrouwelijke kunstenaars een platform te geven en de kunst van Vlaamse kunstenaressen meer in de kijker te zetten. Dit doen ze onder andere door het organiseren van tentoonstellingen, het uitgeven van publicaties en het organiseren van lezingen.

Dit onderzoek heeft betrekking op het belang van de media-aandacht voor de kunstenaressen. Media-aandacht speelt meer en meer een onmiskenbare rol in een kunstenaarsloopbaan. Hoe meer media-aandacht, hoe meer opdrachten, verkoop, hogere gages en bekroningen. De aan- of afwezigheid van genderongelijkheid binnen de beeldende kunst in de cultuurberichtgeving kan de ongelijkheid die reeds bestaat tussen mannelijke en vrouwelijke kunstenaars versterken of verzwakken. Bovendien zou de cultuurberichtgeving in de media ook onder commerciële druk staan, en ook dat heeft misschien een ongunstige invloed op de gender verhoudingen. Op sociaal-economisch vlak heeft de kunstwereld een 'winner-takes-all' structuur, waarbij een beperkte groep, vaak mannelijke kunstenaars, veel aan bod komt. Kan de media deze structuur versterken of ontcrachten? Onderzoek van Van Den Broek (2010) en van Gynaika (2010) wijst uit dat er effectief minder vrouwelijke beeldend kunstenaressen en auteurs verschijnen in de media. Wij willen onderzoeken wat hiervan aan de basis ligt, en hoe de kunstenaressen dit ervaren. Ook willen we de standpunten van de journalisten graag horen, welke druk zij ervaren, onder andere onder invloed van de evolutie van de culturele berichtgeving.

In deel 1, het theoretische luik van dit onderzoek, geven we een overzicht van de status van de kunstenaressen van het begin van de 20^{ste} eeuw tot nu. Daarnaast wordt verder ingegaan op het belang van kunstkritiek voor de kunstenares en de veranderingen in de cultuurberichtgeving. Ook de effectieve aandacht voor beeldende kunstenaressen in de media, meer bepaald in de geschreven pers, wordt besproken. Verder bespreken we in dit deel de onderzoeksvragen en de methodologie. In deel 2, het kwalitatieve luik, bespreken we de onderzoeksresultaten van de semi-gestructureerde interviews met kunstenaressen enerzijds en journalisten anderzijds. Tot slot sluiten we af met een conclusie en discussie.

2. Literatuurstudie

In de literatuurstudie geven we eerst de evolutie van de positie van de vrouwelijke kunstenaar weer. Dit overzicht loopt van het eind van de 19^e eeuw tot vandaag. We bespreken de rol van de kunstenares in de verschillende kunstvormen en welke obstakels hier voor hen opdoken. Omdat de feministische kunst belangrijk is voor de doorbraak van de vrouw als kunstenaar lichten we deze stroming ook apart toe. Hiernaast gaan we in op de plaats die de kunstenaressen innamen in de kunstgeschiedenis en kunstkritiek. Vervolgens bespreken we de evolutie van de kunst- en cultuurberichtgeving om een zicht te krijgen op welke rol de beeldende kunst en de kunstenaar hierin speelt. Tot slot schetsen we de situatie van de kunstenares in de huidige commerciële media.

2.1. Kunstenaressen 1870 – 2009

2.1.1 1870 - 1900

De kunstenaressen werden op het eind van de 19^e eeuw voornamelijk gezien als model, inspiratiebron en muze voor de kunstenaar, doch waren er enkele sterke kunstenaressen in deze periode van de impressionisten. Deze kunstenaressen vormden geen aparte groep binnen deze Franse beweging maar werkten nauw samen met mannelijke impressionisten als Manet, Renoir en Monet. Ze waren diep begaan met de artistieke debatten in hun tijd, al waren de condities waaronder deze vrouwelijke kunstenaars moesten werken en leven anders dan die van hun mannelijke collega's. Het werk dat deze kunstenaressen maakten, beschreef voor een deel de sociale en psychologische situatie waarin zij verkeerden. Wanneer je op het eind van de 19^e eeuw door het leven ging als vrouwelijke kunstenaar werd dit echter gezien als iets onnatuurlijks, een beetje rommelen in de kunst werd aanvaard, maar er echt goed in zijn, werd ten sterkste afgeraden. Desondanks gingen deze vrouwen zich toch engageren in de kunst en in de politieke debatten die hierbij plaatsvonden. Er ontstonden verschillende netwerken en instituties voor vrouwelijke kunstenaars, tentoonstellingen, sommige enkel voor vrouwen, andere ook gemengd (Garb, 1986).

Academies vervulden in deze periode een zeer belangrijke functie. Enerzijds als plaats waar de basisprincipes van beeldende kunst werden gedoceerd door experts, anderzijds als kunstencentrum. Prestigieuze prijzen werden eveneens uitgereikt. Aan alle academies studeerden grote namen af, kunstenaars die later voortrekkers bleken te zijn van een bepaalde avant-garde of gewoon heel bekwaam zijn in hun stroming. De gediplomeerden bestonden tot 1889 echter enkel uit mannen. Vrouwen mochten immers niet deelnemen waardoor een grote achterstand werd opgelopen. Wanneer zij dan toch mochten deelnemen, verliep nog niet alles gelijkwaardig in deze academische kunstwereld. Zo werd er de vrouwen bijvoorbeeld toegang ontzegd tot de avondlessen tekenen en schilderen, hoewel deze verplicht waren voor mannen. In 1894 ontvingen de eerste vrouwen hun diploma van deze academies. Ze wilden ook toetreden tot het Nationaal Hoger Instituut. Hun sterke motivatie hiervoor blijkt uit de vele vragen naar extra teken- en

anatomielessen om zo te kunnen voldoen aan het ingangsexamen. Pas in 1906, na het indienen van vele verzoekschriften werden ze tot dit instituut toegelaten (Van Cauwenberge, 2000).

In de kunsttijdschriften van deze periode vormen de kunstenaressen een begeerd onderwerp. Van Cauwenberge (2000) merkt op dat men ook een verschil zag in de vorm van het talent tussen mannen en vrouwen. Het leek voor deze critici zeer moeilijk om het artistieke van de kunstenaressen los te zien van het typische vrouwelijke karakter. Terwijl mannen intellectuele en rationele kunst maakten, dienden de vrouwen zich meer bezig te houden met het sentimentele en het emotionele. Hierdoor werden zij verstoet tot de 'lagere kunsten', namelijk het maken van stilleven, landschapsschilderijen en portretten van kinderen. De decoratieve, toegepaste kunsten waren weggelegd voor de vrouw. Ook het gebrekkige karakter van de kunststrichtingen waaraan vrouwen mochten deelnemen, werden aangehaald in deze tijdschriften (Van Cauwenberge, 2000). Deze ongelijke (onderwijs)situatie blijft doorlopen tot de jaren '30 van de vorige eeuw. Het aantal vrouwelijke studenten in academies is tot dan, en zelfs tot 1950, behoorlijk miniem. Het is niet zo dat ze helemaal geen vorming kregen, maar deze vond dan eerder plaats in privé-ateliers of in ateliers van de academieleraars. In deze privé-ateliers was er sprake van een intense samenwerking tussen de kunstenaar en meester waarbij instructies nauw werden opgevolgd. Deze samenwerking was vaak doorslaggevend voor hun carrière (De Jong, 2000).

2.1.2. 1900 - 1960

In het begin van de 20^e eeuw is er de opkomst van het kubisme. Deze stroming wordt gekenmerkt door zijn geometrische en vereenvoudigde vlakken. Vaak wordt gezegd dat dit een mannelijke kunstvorm zou zijn. De afwezigheid van vrouwelijke kunstenaressen in de geschiedenis van het kubisme wordt meestal gezien als een gegeven. Van vrouwelijk pionierswerk in deze stroming is geen sprake aangezien hier geen bewijs van bestaat. Bij een aantal kubistische groepen komen wel vrouwelijke namen tevoorschijn. Bovendien tonen studies vanaf 1912 aan dat er sprake is van vrouwelijk engagement binnen het kubisme en zijn er dus kunstenaressen die effectief kubistische kunstwerken maken (Perry, 1999).

In het begin van de 20^e eeuw komt ook het dadaïsme op dat gekend staat als de meest provocerende stroming. Hoe hoog het avant-garde gehalte ook was, qua gender was het een heel controversiële stroming, omdat de man domineerde. Hun opvattingen over de kwaliteit van vrouwelijke kunst zijn beïnvloed door de 19^e eeuwse bourgeois maatschappij waarin de kunstenaars opgroeiden. Volgens sommige dadaïsten zouden de zorgen van de vrouwen alleen maar oppervlakkig zijn en te maken hebben met ijdelheid. De grote paradox van deze stroming met haar rebels karakter is dat ook zij onderdrukking inhield. De vrouwen telden hier als kunstenaar niet echt mee en de mannen overheersten dan ook duidelijk in aantal. De vrouw diende enkel als muze van de kunstenaar. Hoe hard deze vrouwen ook probeerden en welke strategieën zij ook toepasten als poging om een volwaardig lid te zijn van de dada, ze bleven leven in de schaduw van de mannelijke avant-garde kunstenaars (Sawelson-Gorse, 1998).

Van 1920 tot 1940 sluit een deel van de kunstenaressen zich aan bij het surrealisme. Deze artistieke beweging was enorm gefascineerd door de vrouw, maar tegelijkertijd mishandelden ze het vrouwbeeld brutaal. Niettegenstaande trok deze stroming de meeste kunstenaressen aan. Vooral na de jaren '40 zijn de vrouwen zeer actief binnen deze kunststroming. Zij spelen mee in films, schrijven mee aan manifesten, schilderen, fotograferen, enzovoort. De meeste kunstenaressen van deze generatie hebben echter niet van een volwaardige opleiding genoten. Ze kunnen het hierdoor goed vinden met de anti-academische opvatting van de surrealisten (Baes & Graverol, 2002).

In de jaren '50 verbinden enkele vrouwelijke kunstenaars zich met het abstract expressionisme. Nog steeds is de hele kunstscène een overwegend mannelijke aangelegenheid. De vrouwen moesten voor het lidmaatschap van deze 'boysclub' een prijs betalen, en die prijs zou isolatie zijn. Net zoals bij de mannen heerste ook bij kunstenaressen een grote concurrentie onderling. Aangezien vrouwen niet sterk vertegenwoordigd waren in deze kunstwereld, bespraken kunstenaressen hun werk niet onderling. Vrouwen werden beperkt toegelaten in galerieën waardoor een vrijwel vijandige sfeer ontstond. Deze situatie van de kunstenaressen onderling zorgde aan de ene kant voor isolatie, maar ook het feit dat de vrouwen niet aan bod kwamen in de kunstgeschiedenis zorgde voor een vorm van professionele isolatie. Men kon geen beroep doen op het netwerk dat geboden werd door de academies. Als kunstenaressen dan toch volwaardig

kunstenaar waren, werden ze nooit beschouwd als vernieuwers maar als volgers van de mannelijke kunstenaars. Bovendien is het abstract expressionisme een kunstvorm die de mannelijke kunst verheerlijkt, de kunstenaars uiten hun afkeur en strijd tegen de vrouwelijke natuur in hun kunst (Broude & Garrard 1994).

2.1.3. 1960 tot heden

Pas vanaf de jaren '60 breekt de strijd van de vrouwelijke artiesten en hun emancipatiegedachte echt door. De opkomst van de feministische kunst dateert ook van deze periode, en komt vanaf nu regelmatig aan bod. Het ontstaan en de groei hiervan lichten we later toe.

In de jaren '60 gaan de vrouwen zich aansluiten bij de fluxus-beweging. Deze beweging was met hun happenings en performances meer een mannelijke aangelegenheid maar dat hield hen niet tegen. Een voordeel was dat bij fluxus de mogelijkheid bestond zowel een persoonlijke als politieke dimensie toe te voegen. Als politiek aspect kwam vaak de onderdrukking van de vrouw in de maatschappij aan bod en de politieke gevolgen hiervan. De vrouwen gebruikten als thema hun lichamelijkeheid en creëerden intieme demonstraties (Elias, 2008). Voor het uitdrukken van het feminisme gebruikten zij het vrouwelijk lichaam en hun vagina als symbool (Baggs, 2008). De beroemde 'Vagina painting' van Shigeko Kubota op het 'Perpetual Fluxfest' in 1965 in New York illustreert dit zeer goed. De kunstenaar maakt een actionpainting genaamd naar de zogenaamde 'drippings' van Jackson Pollock. Net zoals Pollock legde Kubota een groot stuk papier op de grond, maar in plaats van de verf te smijten en te laten druppen op het doek maakte ze een verfborstel vast aan haar slipje en maakte hiermee rode strepen op het doek. Kubota maakt hier duidelijk gebruik van haar vrouwelijkheid en de creativiteit van het vrouwelijk lichaam. Als politiek aspect wou ze hiermee de Westerse en freudiaanse visie op de vrouwelijke genitaliën in vraag stellen (Reckitt, 2001).

In de jaren '70 zet deze trend, de combinatie van vrouwelijkheid met politieke bedoelingen, zich voort. Vanaf dan worden ook voor het eerst tentoonstellingen georganiseerd met uitsluitend kunstenaressen (Elias 2008). De Dinnerparty van Judy Chicago, een mixed-media installatie, is hét symbool voor de vrouwelijke kunst van deze periode. Dit werk wijst onder andere op de mannelijke institutionalisering en de onderdrukking en de reactie van de vrouw op dit fenomeen. De Dinnerparty was zeer populair en bekend onder een groot publiek vermits het op verschillende plaatsen ter wereld tentoongesteld werd. Het kunstwerk zorgde aan de andere kant ook voor een grote controverse in de feministische kunstwereld. Ze stelden het al dan niet kitsch zijn van de borden met vagina's erop afgebeeld in vraag (Reckitt, 2001).

De feministische kunst formuleert een kritiek op het mannelijke autoritaire systeem. Elias (2008) haalt de filmstills en foto's van Cindy Sherman aan als illustratie voor dit fenomeen. Zij kruipt hierbij telkens in een andere typische vrouwenrol. Op veel foto's verschijnt ze als een verleidster, met een denkende blik, kijkend in de spiegel, liggend op haar bed als traditionele vrouwelijke momenten van reflectie (Reckitt, 2001). Door in de huid te kruipen van deze verschillende personages ondermijnt ze daarenboven nog eens de opvatting dat mensen een vaste identiteit zouden hebben. Hier merken we de opzet van de jaren '70 als het zichtbaar maken van clichés en stereotiepen. Maar men wil tevens de bestaande machtstructuren blootleggen. Zelfs de artistieke originaliteit, die eigen is aan de man, stelt men in vraag (Elias, 2008).

Deze gedachten vloeien voort in de jaren '80. Een bijkomend probleem treedt op in deze periode. De zwarte vrouwen vonden het feminisme vooral een blanke aangelegenheid en ondernamen hiertegen actie. Ze voerden een strijd tegen de onderdrukking van de vrouw en die van de sociale minderheid. Het werd een dubbele strijd. Het feminisme wordt vanaf nu solidair met andere groepen die gediscrimineerd worden in de samenleving (Elias, 2008).

In de jaren 80 is er eveneens de opkomst van het postmodernisme. Het feminisme en de feministische kunstkritiek leveren een belangrijke bijdrage aan het inlijven van deze stroming, en zou zelfs deels verantwoordelijk zijn voor de doorbraak van de basisprincipes hiervan. Enkele van deze principes waren de opvatting dat gender sociaal en niet natuurlijk geconstrueerd is, de waardering voor niet hoge kunstvormen (video en performance), de in vraagstelling van de grootheid van de genieën van de Westerse kunstgeschiedenis, en zeker niet onbelangrijk, het besef dat het universele bestaat uit verschillende individuele standpunten en oordelen met een nadruk op pluralisme in plaats van eenheid (Broude & Garrard, 1994).

In 1985 is er de opkomst van de guerilla-girls, gemaskerde feministen die gebruik maken van humor en opvallende acties om het seksisme, racisme en de corruptie te tonen in kunst, politiek, film en de populaire cultuur. De actiegroep is ontstaan door het besef dat ten opzichte van mannen veel minder kunstenaressen aanwezig zijn in de musea, galleries, kunstencentra, enzovoort. De meest bekende poster is degene met de slogan: *'Do women have to be naked to get in de Met Museum? Less than 3% of the artists in the Modern Art sections are woman, but 83 % of the nudes are female'*. Ook in het gebruik van posters, kaarten en gadgets zien we de invloed van het postmodernisme (Elias, 2008).

In de jaren '90 speelt de lijfelijkheid een grote rol. Men gaat minder aandacht hebben voor de fetisj aanbidding van de mannen voor het vrouwelijke lichaam. Daarboven keert men terug naar de traditionele schilder- en beeldhouwkunst. Er is nog steeds sprake van een zekere uitsluiting van de vrouwen uit de officiële kunstwereld en hierop blijft men kritiek uiten. Een goed voorbeeld hiervan is 'Untitled' van Zoe Leonard (Elias, 2008). Leonard neemt voor dit werk een volledige vleugel in van de Neue Galerie, een suite van 7 kamers. De eerste en de laatste kamer laat ze onaangetast. De andere 5 kamers waren telkens ingericht met portretten in de stijl van de 18^e en 19^e eeuw waarin de mannen en landschappen werden weggenomen en schilderijen waar vrouwen het hoofdobject zijn werden behouden. Op plaatsen van de oorspronkelijke kunstwerken plaatste ze zwart-wit foto's van vrouwelijke geslachtsdelen (Reckitt, 2001).

Rond 2000 kan men spreken van een terugblik op het genderfenomeen, op de onderdrukking van de vrouw en de schade die deze veroorzaakt heeft. Het thema vrouw-zijn en de daarmee gepaarde gaande ervaringen gaat men als thema gebruiken. Verder gaat men ook teruggrijpen naar typisch vrouwelijke materialen, zoals weven, breien en haken. We kunnen nu spreken van een tendens in het feminisme waar men het verschil wil benadrukken tussen man en vrouw. Voordien was er eerder de tendens om te streven naar gelijkheid. Dit fenomeen deelt men op in twee verschillende denkwijzen binnen het feminisme (Elias, 2008).

2.1.4 Het belang van feministische kunst voor de doorbraak van de kunstenaressen

De feministische kunst heeft een grote rol gespeeld in de doorbraak van de vrouw als kunstenaar. Maar niet alle kunst door vrouwen gemaakt, is feministische kunst. Net zoals niet alle kunst gemaakt door feministen, feministische kunst is (Broude & Garrard 1994).

Met feministische kunst bedoelen we in de eerste plaats vernieuwende kunst in de jaren '70 van vrouwelijke artiesten. Over de inhoud waren oorspronkelijk tal van discussies. Heeft dit betrekking op het werken met 'mannelijke' materialen, zoals graniet, beton of staal? Anderen beweerden dat het vooral om het 'avant-garde aspect' van de kunst draait, het vernieuwende. En nog een andere mogelijkheid is het feministische thema dat de kunst feministisch maakt (Van Riemsdijk, 1998). Uiteindelijk werd gekozen voor deze laatste opvatting:

Kunstwerken werden geselecteerd op grond van de volgende feministische thema's: bewustwording van en verzet tegen de stereotiepe rolpatronen van mannen en vrouwen, herwaardering van de creatieve uitingen van vrouwen in het verleden en in andere culturen, vrouwelijke seksualiteit, het zoeken naar inspirerende voorbeelden van vrouwen uit het heden en verleden, samenwerking tussen feministische kunstenaressen onderling en tussen de feministische kunstenaressen en haar publiek (Halbertsma, 1979, p. 7).

Het ontstaan van feministische kunst situeert zich in de jaren 60, deze vrouwelijke artiesten wilden zich afzetten tegen de door mannen overheerste schilderkunst. Zij maakten dan ook vooral gebruik van video, performance, installatiekunst en tekstuele kunst, het experimenteren was hierin heel belangrijk. De nieuwheid van deze kunstvormen speelde in dit experiment een grote rol. Hierbij waren nog geen vaste regels over vorm en inhoud wat kunstenaressen vrij spel gaf (Halbertsma, 1979). Naast het gebruik van deze nieuwe materialen grepen ze ook terug naar de typisch vrouwelijke materialen en technieken. Hiermee woude de zij een herwaardering van de vrouwelijke kunstvormen bereiken (Van Riemsdijk, 1998).

Broude en Garrard (1994) halen Lippard (1980) aan, een feministische kunstcritica, stelt dat de feministische kunst, een stroming noch een beweging is maar dat het een waardensysteem is, 'a way of life'. Ook legt ze uit dat niet de vorm belangrijk is maar dat het de inhoud is die zorgt voor het revolutionaire gehalte van deze kunst. De vrouwen onderzoeken volgens haar de vrouwelijke ervaring en identiteit, en creëren hierdoor een nieuw publiek. De feministische artiesten bewegen van een egoïstische, modernistische monoloog naar een dialoog tussen kunst en maatschappij, tussen kunstenaar en publiek, tussen vrouwelijke kunstenaars van het heden en verleden met samenwerking als creatieve methode. In tegenstelling tot het mannelijke avant-garde model waarbij er sprake is van creatieve isolatie, buiten het bereik van de maatschappij, zou de feministische kunst esthetisch en sociaal effectief kunnen zijn op hetzelfde moment (Broude & Garrard, 1994).

In de jaren '70 en '80 waren er veel feministische kunstenaressen die onder invloed van het post-structuralisme en psychoanalyse zich distantieerden van de oorspronkelijke vrouwelijke kunstbeweging. Deze nieuwe generatie kunstenaressen bekritiseerde de viering van de aangeboren vrouwelijkheid en de terugkeer naar de traditionele vrouwelijke cultuur. Verder betwijfelden ze het 'revolutionaire' potentieel van het feminisme, en hadden ze ook kritiek op de nadruk op persoonlijke ervaring als een vorm van individualisme die geen rekening zou houden met het onbewuste (Reckitt, 2001).

In de jaren '90, was er een groot deel van de feministische kunstenaressen die het werk van de jaren '70 herontdekte en ging herwaarderen. Deze interesse werd enerzijds gestimuleerd door het conservatieve politieke klimaat van Groot-Brittannië en de Verenigde Staten in de jaren '80 waar de feministische theorie blijkbaar niet op kon steunen. Een andere verklaring voor deze terugkeer is de reactie op de feministische kunst van de jaren '80. Deze kunstenaressen onthulden mannelijke elementen in de representatie van het vrouwelijke lichaam. En zij werden nu bekritiseerd voor hun didactische en emotionele onderdrukking. Jonge feministische kunstenaressen zorgden in de jaren '90 voor een verfrissende spirit, ze bezaten een instinctief plezier in beelden en materialen, en uitten de directe expressie van de subjectieve ervaring. In de jaren '90 gingen de feministische kunstcritici opnieuw het debat over essentialisme onderzoeken dat ervoor gezorgd heeft dat de beweging in twee gesplitst werd. Volgens hen zouden vele feministen niet langer meer essentialisten zijn maar eigenlijk werken met een vorm van strategisch essentialisme dat ver van oprecht was. Na het geven van dit overzicht kunnen we zeker stellen dat de feministische kunst getuigt van brutaliteit, complexiteit en diversiteit (Reckitt, 2001).

2.2. Huidige beroepssituatie kunstenaressen in Vlaanderen

Vandaag de dag bestaat nog steeds heel wat ongelijkheid tussen vrouwelijke en mannelijke kunstenaars. Ondanks het feit dat sinds de jaren '70 het aandeel vrouwen dat afstudeert aan kunsthogescholen hoger is, wordt vastgesteld dat minder kunst van vrouwen aanwezig is in de collecties van de Vlaamse musea. Vooral bij de generaties boven de 45 jaar blijken vrouwen nog steeds in de minderheid te zijn (Mommen, 2007).

Eén verklaring die Mommen (2007) hiervoor geeft is de belastende voorgeschiedenis van vrouwen. Tot aan het begin van de 19^e eeuw konden zij niet deelnemen aan het openbare leven van het kunstenaarschap. Zoals eerder vermeld krijgt de vrouw pas in het begin van de 20^{ste} eeuw toegang tot de academische wereld. Ondanks vele veranderingen kunnen we nog niet spreken van gelijkheid tussen de situatie van de mannelijke en vrouwelijke kunstenaar (Mommen, 2007).

Sekseverschillen in de loopbaan van kunstenaars zijn afhankelijk van verschillende factoren. Volgens Coupé (2001) spelen achtergrond, omgeving, persoonlijkheidskenmerken, loopbaan en voldoening/tevredenheid hierin een belangrijke rol.

Mommen (2007) voegt hieraan toe dat de opvoeding al een bepalende factor is, aangezien jongens en meisjes worden opgevoed volgens bepaalde genderstereotypen. Bij de verschillende geslachten zouden andere competenties als belangrijk worden geacht. Bij jongens wordt ambitie en mondigheid meer gestimuleerd, wat onmisbaar is voor een kunstenaarscarrière. Bij de meisjes zouden bescheidenheid en dienstbaarheid meer gestimuleerd worden. Ook de opleiding zou een rol spelen en dit zowel in positieve als in negatieve zin. Het is vooral de oudere generatie die geconfronteerd werd met negatieve uitspraken over hun kwalitatieve aspecten met betrekking tot kunst, wat dus zorgt voor een negatieve ervaring met de academische wereld. Als we spreken over de invloed van de opleiding in positieve zin dan hebben we het over het netwerk dat de school aanreikt (Mommen, 2007).

Dit netwerk is ook weer zeer belangrijk bij het uitbouwen van een kunstenaarscarrière. Het feit dat vrouwen lang niet mochten deelnemen aan volwaardig kunstonderwijs zorgde ervoor dat ze geen beroep konden doen op geslaagde medestudenten of professoren, en dat ze simpelweg niet konden doorbreken (Roos, 1996). Naast opvoeding en opleiding is de steun van de partner zowel moreel als financieel een belangrijk element. Ook de persoonlijkheid speelt een rol. Voor het uitbouwen van een netwerk moet men bepaalde vaardigheden en een zekere dosis zelfvertrouwen bezitten. Mannen en vrouwen zouden niet veel verschillen betreffende het twijfelen over hun werk, maar het is de manier hoe ze hiermee omgaan die verschilt. Mannen durven de strijd eerder aangaan ten opzichte van vrouwen die sneller een terugtrekkende houding zouden aannemen. Er is dan ook een vermoeden dat mannen beter kunnen 'managen' dan vrouwen. Als laatste element is er de voldoening die een rol speelt. In de work-preferencetheorie van Throsby (1994) blijkt de tijd om artistiek bezig te kunnen zijn te primeren op het inkomen. Het inkomen van de meeste kunstenaressen is helaas niet voldoende om te overleven dus de meeste beoefenen hiernaast nog

een (kunstgerelateerde) deeltijdse tweede baan. Het is de erkenning door anderen en de scheppingsdrang zelf die de kunstenaressen artistieke voldoening schenkt, en die er vervolgens voor zorgt dat zij het kunstenaarsleven en de bijbehorende obstakels aangaan (Mommen, 2007).

2.3. Kunstkritiek/ media

2.3.1. De kunstenaressen in de kunstkritiek/kunstgeschiedenis

Ook de theorie van de kunstgeschiedenis werd geheel gedomineerd door mannelijke kenmerken, symbolen en elementen. Zoals we hierboven hebben gesteld, is het grootste probleem hier dat de vrouwelijke kunstenaressen gewoonweg zo goed als afwezig zijn in de gehele kunstgeschiedenis. De meeste vrouwen werkten apart langs een avant-garde stroming of in de schaduw van hun meer succesvolle partner. Dit maakte het moeilijk om hun werk te verkopen. Opgenomen worden in de canon is hierdoor al bijna onmogelijk. Bovendien zijn er heel veel werken van kunstenaressen niet eens bewaard gebleven (Deepwell 1995).

De laatste decennia werd veel onderzoek gedaan naar de totstandkoming van de historische kunstcanons en de afwezigheid van de vrouw hierin. Kenmerkend voor de kunst in de 20^e eeuw is dat de centrale plaats ervan steeds meer onder druk staat. Deze staat onder druk door de economie en de opkomst van de vele nieuwe cultuurproducten zoals film, popmuziek, nieuwe media en dergelijke meer. Deze cultuurproducten willen immers elk hun eigen canon uitbouwen. Hoewel het lijkt dat de nieuwe genres gunstig lijken voor de vrouwen, omdat deze nog geen specifiek mannelijke terreinen zijn, blijven vrouwen ook hierin ondervertegenwoordigd. Bij de opkomst van het modernisme kwam er een splitsing tussen de avant-garde, wat een kunst voor mannen zou zijn, en de massakunst voor de vrouwen. Dit bracht een 'vermannelijking' van het kunst domein met zich mee, uiteraard ten nadele van de vrouw. Dit is voor elke periode zo, niet alleen voor het modernisme. We kunnen dus spreken van een seksesysteem in de uitsluiting zowel vroeger als nu (Meijer, 1999).

Het eerste wat de kunsthistorica's gingen doen als poging dit verschil in de kunstgeschiedenis min of meer weg te werken is het werk van kunstenaressen opzoeken, verzamelen, beschrijven en uiteindelijk tentoonstellen. Ook vandaag worden nog steeds grote internationale tentoonstellingen van vrouwelijke kunstenaars samengesteld. We spreken hier dus over het herontdekken of herwaarderen van specifieke vrouwelijke kunstenaars (Deepwell 1995).

We kunnen ondertussen wel stellen dat er een grote ongelijkheid is in het aantal gepubliceerde teksten in de kunstgeschiedenis die handelen over mannen ten opzichte van vrouwen. Volgens Pollock (1988) ligt de oorzaak van het ontbreken van de vrouwen in de kunst bij het structurele seksisme van de meeste academische disciplines. Dit zou dan volgens haar bijdragen tot de instandhouding en de eeuwigheid van de bestaande genderhiërarchie. Ten tijde van de verschillende avant-garde stromingen merken we ook ettelijke keren op dat de kunstenaressen zelf een relativerende houding hebben. Ze relativeren hun eigen rol in het kunstenaarschap, waardoor het lijkt dat ze hun kunstenaarschap minder serieus nemen, en daardoor ook hun plaats in de kunstgeschiedenis relativeren (Smid, 1989). Wat ook opvallend is bij deze avant-garde stromingen is dat vrouwelijke kunstenaars een afwijzende houding hebben ten opzichte van de kunstkritiek. Ze waren wel geïnteresseerd in de weg die de kunst ging, en schreven hierover ook zelf. Maar ze

mengden zich zelden echt in de openbare debatten die gevoerd werden door kunsttijdschriften (Wijnoogst, 1998).

De laatste jaren vindt er echter een verandering plaats in de opname van kunstenaressen in de kunstgeschiedenis. Zoals eerder vermeld, worden er tal overzichtstentoonstellingen georganiseerd onder andere in het MuHKA, waar een one-woman show van Marlene Dumas, een Zuid-Amerikaanse kunstenares die werkt in Nederland werd georganiseerd. Het Koninklijk Museum van Schone Kunsten organiseerde in samenwerking met Gynaika 'Elck zijn waarom', het eerste overzicht van vrouwelijke kunstenaressen in de Nederlanden van de Middeleeuwen tot 1950. Gynaika onderneemt hiernaast meerdere acties om de vrouw als kunstenaar in de schijnwerper te plaatsen, onder andere door de uitgave van 'an unexpected journey'. Deze publicatie geeft de bijdrage van vrouwelijke kunstenaars in alle kunsttakken over de eeuwen heen weer. Hiernaast organiseren zij tentoonstellingen, werken zij mee aan andere publicaties en onderzoeken, enzovoort. We kunnen stellen dat de kunstenares de dag van vandaag niet meer zomaar weggewuifd wordt. In de nieuwe algemene kunstgeschiedenis wordt de kunst van de vrouw ook opgenomen, hetzij beperkt in aantal, maar toch wijst dit op een zekere evolutie in de kunstgeschiedenis (Huet, 2000).

2.3.2. Feministische kunstkritiek

In de kunstkritiek ontstaat tevens een aparte stroming: de feministische kunstkritiek. Deze tracht een model te bieden van de praktijk van vrouwelijke kunst voor haar publiek. Bovendien wil ze een context bieden voor de interpretatie van de werken en theoretische kaders rond deze werken ontwikkelen. Het doel van deze kunstkritiek is dus een representatie te bieden van het werk van vrouwelijke kunstenaressen in een maatschappij die deze werken nog steeds onderwaardeert (Deepwell, 1995). De laatste drie decennia heeft de feministische kunstkritiek een radicale verandering ondergaan, zowel in omvang als in inhoud. De feministische kunsthistorici wilden de genderverschillen in de geschiedenis van de kunst wegwerken. Dit door eerst de grote afwezigheid van vrouwelijke kunstenaressen in de canon te tonen en zo de verschillen later weg te werken. Dit heeft weer betrekking tot het collectioneren, inventariseren en eventueel tentoonstellen van de werken van kunstenaressen. Het verschil met de vroegere feministische kunstkritiek is dat zij de cultuur met zijn ongelijkheden als geheel in vraag stelden. En dus zonder de specifiek feministische invalshoek (Broude & Garrard, 2005).

Een belangrijke stap in deze verandering was het essay *Why have there been no great woman artists?* van Linda Nochlin in 1971. Dit was de eerste aanklacht tegen de mannelijke oriëntering in de kunstgeschiedenis. Wat ze haar hier afvraagt, is waarom het terrein van de genieën in de kunstgeschiedenis zo mannelijk is. De criteria voor grootheid zijn mannelijk gedefinieerd. De grote namen zoals Michelangelo, Picasso, Da Vinci, ... zijn tevens allemaal mannen. Ze schreef dit essay als reactie op de uitspraak van de Engelse filosoof en econoom John Stuart Mill: '*everything which is usual appears natural*'. Nochlin onderzocht wat er effectief als natuurlijk werd ervaren en kwam tot de conclusie dat dit in onze samenleving de blanke man uit de middenklasse is. De houding van

instituten ten opzichte van vrouwen en de ideologieën over de posities van de vrouwen zouden ervoor zorgen dat er geen grote kunstenaressen zijn in de kunstgeschiedenis. Zoals we reeds eerder aanhaalden, mochten zij pas laat deelnemen aan het onderwijs en werd aan hun talent een decoratieve tint gegeven. Een feministische kunstgeschiedenis zou volgens Nochlin nodig zijn voor het doorbreken van de dominante culturele en ideologische grenzen (Nochlin, 1989).

Tijdens het postmodernisme gingen feministische kunsthistorici het bestaande systeem nog eens in twijfel trekken. De historica's bouwden hun werk op de postmoderne gedachte dat de macht in de maatschappij niet natuurlijk is, maar dat deze cultureel geproduceerd en gemanipuleerd wordt. Deze en andere postmoderne gedachten zijn van onschatbare waarde voor de deconstructie van de heersende waarden en dus de doorbraak van de feministische kunstkritiek. Een andere ontwikkeling voor de feministische kunstkritiek in de jaren '80 is de ondersteuning van de postmoderne academische wereld. Zo werden de genderstudies uitgebreid met homo- en lesbiennestudies. Gender werd vanaf nu ook werkelijk gezien als een sociaal geconstrueerd gegeven (Broude & Garrard, 2005).

Bij feministische kunstkritiek hebben we het steeds over de vrouwelijke kunst, als apart geheel, maar in feite is het beter om dit niet steeds zo te kaderen. Op deze manier wordt er namelijk een splitsing veroorzaakt tussen de 'gewone' kunst van mannen en de kunst van vrouwen. Pollock (1999) heeft dit gevaar van categoriseren zeer duidelijk verwoord. Volgens haar, zorgen 'vrouwelijke kunstenaars' door het gebruik van de term er zelf voor, en nemen zij het aan dat er een verschil is tussen 'proposing' artists en vrouwelijke artiesten, wat zorgt voor een scheiding in de gehele kunstgeschiedenis. Het komt er op neer dat kunst gemaakt door vrouwen geen drager of overbrenger is van de 'ultieme vrouwelijkheid', en dat er geen opvallende relatie is tussen het geslacht van de maker en het gemaakte werk (Pollock, 1999). En volgens Elizabeth Grosz (1995) heeft het geslacht van de auteur/kunstenaar geen direct verband met de politieke positie van het werk, net zoals andere feiten over de het privé of professionele leven het werk niet kunnen verklaren. Maar toch laat het geslacht en de lichamelijke van de kunstenaar zijn sporen na op het werk, net zoals we omgekeerd moeten herkennen dat het proces van het maken van kunst ook zijn sporen nalaat op de kunstenaar (en de toeschouwers) (Grosz, 1995).

2.3.3. Kunst- en cultuurberichtgeving: evolutie

Zoals eerder aangegeven speelt de media een rol in de kunstenaarsloopbaan. Bovendien heeft deze kunst en cultuurberichtgeving ook een grote invloed op de maatschappij. De kunst- en cultuurjournalisten van kwaliteitskranten vervullen als het ware een sleutelrol in de beeldvorming over kunst als cultuur (Van Rees & Dorleijn, 2006). Zij bevestigen of verwerpen publiekelijk uitgebrachte cultuurproducten door middel van selectie, recensie of evaluatie. Vervolgens worden de andere culturele actoren hierdoor gestuurd in hun waardering en perceptie voor deze cultuurproducten (Janssen, Kuipers & Verboord 2008). De kwaliteitskranten gaan dus als het ware bepalen wat ook de andere media publiceren.

Deze kunst- en cultuurberichtgeving heeft in de vorige eeuw al heel wat veranderingen ondergaan. Janssen (2006) onderzocht deze ontwikkelingen. Bij zowel populaire als elitekranten tussen 1965 en 1990. Hij onderzocht alle bijdragen in kranten die inhoudelijke informatie verschaften over kunst, zoals recensies, achtergrondartikelen en essays over bepaalde kunstenaars, filmproducenten, galeriehouders, enzovoort. In het onderzoek werd een ruim kunstbegrip gehanteerd, wat voor ons zeer interessant is vermits dit een totaalbeeld geeft van de berichtgeving van alle kunsten. We kunnen vaststellen uit de resultaten van het onderzoek dat de kunstberichtgeving een zeer sterke groei van 60 procent doormaakt in de periode van 1965 tot 1990 van 60 procent. We moeten er wel rekening mee houden dat er in de jaren '70 een verandering was van de hele balans tussen nieuwspagina's en gespecialiseerde rubrieken in dagbladen. Er is in die periode een groei van redactionele pagina's, met een grote variatie aan onderwerpen, zoals vrije tijd en reizen, wetenschap en onderwijs, enzovoort. Wanneer men de stijgende kunstverslaggeving plaatst tegenover deze stijging van redactionele ruimte kunnen we zeggen de groei niet meer zo spectaculair is, namelijk 11 procent (Janssen, 2006).

Vandaag de dag wordt er minder enthousiast gesproken over de kwaliteit van de cultuurberichtgeving. Volgens De Cock (2009) krijgt cultuur een steeds marginalere plaats in de kranten. Er worden verschillende bekwaame recensenten ontslagen en de lengte van de recensies worden beduidend korter. Hij haalt ook aan dat mediadeals en commerciële overwegingen een steeds grotere impact hebben op de berichtgeving van cultuur. Het aantal katernes neemt toe maar het aandeel dat effectief aan degelijke kunst- of cultuurberichtgeving wordt besteed, daalt sterk (De Cock, 2009). Hillaert (2008) heeft eveneens kritiek op de huidige cultuurberichtgeving. De kranten gaan steeds meer inpikken op het wel en wee van het Vlaamse televisielandschap. Ook de invloed van andere media wordt steeds belangrijker. Hier doelt men op het feit dat kwaliteitskranten bepaalde items gewoon uitbrengen omdat andere kranten dat ook doen (Hillaert, 2008).

2.3.4. Kunstenaressen in de media

Kunst is een expressie van hoe men de wereld waarneemt, maar door middel van kunst stelt men de wereld ook op een bepaalde manier voor. Doordat kunst een voorstelling geeft van de wereld en de werkelijkheid heeft deze ook een belangrijke invloed op onze beeldvorming. Wanneer we de kunstenaressen eindelijk ernstig gaan nemen, kunnen we er dus voor zorgen dat de traditionele rolpatronen verbroken worden. Deze traditionele opvattingen zorgen er immers voor dat er nog steeds een achterstelling is van vrouwen (Van Asbroeck, 2000). De vrouw als kunstenaar serieus nemen wil dus ook zeggen dat er deftig over haar werk moet geschreven worden. Helaas is er over dit onderwerp slechts beperkt onderzoek voorhanden.

Van Den Broeck (2010) onderzocht de genderverhoudingen bij de literatuur in de media, en geeft aan dat in Vlaamse gespecialiseerde en populaire geschreven pers minder vrouwen dan mannen aan bod komen. In gespecialiseerde tijdschriften is de verhouding tussen mannelijke en vrouwelijke auteurs 83% versus 17%, in de populaire pers is dat 73 % mannen tegenover 27% vrouwen. We hebben geen cijfers over de verhouding tussen mannelijke en vrouwelijke auteurs, maar kunnen toch stellen dat deze kleiner is dan zichtbaar in de media. Wat opvallend is, is dat bij allochtone auteurs, het omgekeerde waar is. Vrouwelijke allochtone auteurs worden meer besproken dan de mannelijke (Van Den Broeck, 2010).

2.3.5 Kwantitatief onderzoek Gynaika

Het onderzoek van Gynaika richt zich op massamedia. Massamedia zorgen voor de eerstelijns informatie en zijn in die zin belangrijke sluiswachters voor de beleving rond een artistiek product en bijgevolg voor de beleving rond de kunstenaar in kwestie. Bovendien reserveren de onderzochte massamedia – de kranten De Standaard en De Morgen – een vast deel van hun volume aan cultuurberichtgeving en hebben beiden een wekelijkse aparte boekenbijlage.

Het doel van het onderzoek was om een zicht te krijgen op de kwantitatieve berichtgeving over levende beeldend kunstenaars en levende auteurs. Beeldend kunstenaars en auteurs opereren in regel individueel, hetgeen hun positie in de kunstwereld onzeker en kwetsbaar maakt.

In het onderzoek werden de kranten De Standaard (30 oktober 2008 – 31 december 2009) en De Morgen (19 november 2008 – 17 januari 2009) een aantal weken gevolgd in hun cultuurberichtgeving. Er werd nagegaan wat het volume was van de cultuurberichtgeving, of er artikels over beeldend kunstenaars waren, over wie die artikels handelden, hoe lang ze waren en of er foto's van kunstwerken bij het artikel hoorden en/of portretfoto's. Dezelfde zaken werden onderzocht met betrekking tot auteurs. Ook vermeldingen, foto's en portretfoto's van kunstenaars en auteurs in artikels die niet exclusief over één kunstenaar handelden, werden opgenomen. Uiteraard werd er ook een onderscheid gemaakt op basis van geslacht teneinde te onderzoeken of er daar vertekening was. En er werd ook een onderscheid gemaakt tussen berichtgeving binnen het volume van de cultuurrubriek en buiten dat volume. Opiniestukken en columns, die zich over het algemeen buiten de cultuurrubriek bevinden, kunnen immers de zichtbaarheid en zo het belang van een kunstenaar verhogen (Grieten, 2010).

Uit de resultaten van dit kwantitatieve onderzoek blijkt dat 4% van de artikels in de cultuurbijlagen beeldende kunst betreft en 14% van de cultuurbijlagen wordt opgevuld met literatuur. Wanneer we bekijken hoe de verhouding mannen ten opzichte van vrouwen zich afspeelt binnen de berichtgeving van beeldende kunst is dit 79,4% mannen versus 20,6% vrouwen. Dit wil zeggen dat wanneer er iets in de krant verschijnt over een kunstenaar het 4 kansen op 5 een mannelijke kunstenaar betreft. Bij de auteurs zijn de cijfers 26,2% vrouwen versus 73,8% mannen. Dus hier is de kans dat er iets over een vrouwelijke auteur verschijnt 1 op 4.

Wanneer we specifiek kijken naar het aantal vermeldingen van kunstenaars in de krant is er een verhouding van 7 vrouwen op 30 beeldende kunstenaars. Bij het volume van de artikels is de verhouding 6 vrouwen op 30 kunstenaars. De gegevens van dit onderzoek worden toegevoegd in bijlage 1 (Grieten, 2010).

3. Onderzoeksmethode

3.1. Onderzoeksopzet en onderzoeksvragen

In dit onderzoek willen we te weten komen of vrouwelijke kunstenaressen minder aan bod komen in de media, en wat hiervan de oorzaak zou kunnen zijn. Het is een explorerend onderzoek, hierbij zijn er geen specifieke theorieën en hypothesen beschikbaar. Het doel van dit onderzoek is net het ontwikkelen van een theorie of scherpe hypothesen (Baarda, De Goede & Teunissen, 2005).

Om het onderzoek uit te werken hebben we ons gebaseerd op de volgende 5 onderzoeksvragen:

1. Welke rol speelt de evolutie in de cultuurberichtgeving voor de beeldende kunst en kunstenaar?
2. Is er minder aandacht voor beeldende kunst in de media ten opzichte van andere kunstvormen?
3. Hoe belangrijk is de media-aandacht voor de kunstenaar?
4. Is de wereld van de kunst/kunstkritiek nog steeds overheersend mannelijk?
5. Worden vrouwelijke beeldende kunstenaars benadeeld in de verdeling van de media-aandacht?

Om op deze onderzoeksvragen een antwoord te verkrijgen, bouwen we ons onderzoek als volgt op:

- a. Analyse van bestaande literatuur over vrouwen in de kunst, obstakels voor kunstenaressen, kunstenaressen in het medialandschap en evoluties in de cultuurberichtgeving.
- b. Analyse van de kwantitatieve onderzoeksgegevens van Gynaika.
- c. Semi-gestructureerde interviews met kunstenaressen actief in het werkveld.
- d. Semi-gestructureerde interviews met journalisten, die ervaring hebben in het schrijven over kunst en/of cultuur.
- e. Conclusie, discussie en aanbevelingen.

3.2 Methodologische verantwoording van het onderzoeksopzet

Om de hypothesen en bevindingen te toetsen aan de realiteit lijkt het ons interessant om zowel journalisten als kunstenaressen te interviewen. De vragenlijsten zijn opgesteld op basis van een grondige literatuurstudie en we kozen voor half-gestructureerde interviews.

3.3 Keuze van respondenten

We kiezen in de eerste plaats voor kunstenaressen omdat zij het subject van de probleemstelling zijn. Zo komen we te weten of zij werkelijk een benadeling ervaren in de media, hoe zij dit zouden ervaren en wat zij onder andere vinden van de kwaliteit van de culturele mediabijdragen.

Om de andere zijde van de medaille te bekijken leggen we ook half-gestructureerde interviews af bij journalisten. Wat is hun drijfveer om over iets of iemand te schrijven? Krijgen ze veel vrijheid wat betreft inhoud of is er veel druk van de hoofdredactie? Voelen zij druk van andere media?

Voor de selectie van de onderzoekseenheden kregen we hulp van Jan Grieten van Gynaika. Dit is een expert op het gebied van Vlaamse kunstenaressen. Ze werden gekozen op basis van een gerichte of beredeneerde steekproef. Bij een gerichte of beredeneerde steekproef wordt de onderzoeksgroep niet op toevalsbasis samengesteld, maar op grond van theoretische overwegingen (Baarda, De Goede & Teunissen, 2005). Er werd gebruik gemaakt van de databank van Gynaika.

We zorgden ervoor dat er onder de kunstenaressen genoeg verscheidenheid aanwezig was door onder andere verschillende leeftijdscategorieën te ondervragen. Maar naast variatie in leeftijd vroegen we ook kunstenaressen van verschillende kunstdisciplines. Dankzij deze verschillende invalshoeken, verkregen we zeker geen vertekend beeld omdat sommige vormen populairder zouden zijn.

Ook bij de journalisten zorgden we ervoor dat er voldoende diversiteit was tussen de respondenten. We zochten journalisten die zeker genoeg ervaring hadden, van zowel gespecialiseerde als algemene pers. Hiernaast hielden we ook rekening met het geslacht van de respondent en interviewden zowel vrouwelijke als mannelijke journalisten. Namelijk 3 mannen en 2 vrouwen, deze schrijven voor de Knack, De Morgen, De Standaard en Recto:verso. Omdat ons onderzoek vooral gebaseerd is op commerciële pers neemt dit de overhand.

In het totaal deden we 10 interviews. Vijf journalisten en vijf kunstenaressen. De lijst met de gegevens van de respondenten met data en plaats van de afspraken is opgenomen in bijlage 2.

3.4. Dataverzameling: half-gestructureerde interviews

Zoals eerder vermeld kiezen we voor half-gestructureerde interviews. Bij deze vorm van interviews worden zowel de onderwerpen als specifieke vragen op voorhand vastgelegd. Ook de volgorde van de vragen wordt voor het interview bepaald. Wat niet vastligt, zijn de 'doorvragen', hoewel sommige wel op voorhand kunnen opgesteld worden. Het voordeel is dat je van de vraagvolgorde kan afwijken, en dat je dieper kan ingaan op bepaalde onderwerpen (Baarda, De Goede & Teunissen, 2005).

Voor ons onderzoek leek het ons interessant voor deze vorm te kiezen omdat we spreken over de ervaringen van de respondenten. Hierbij is het belangrijk dat we kunnen doorvragen bij relevante onderwerpen. Deze 'doorvragen' ontstaan vaak pas tijdens het interview dus het is

zeker belangrijk hier ruimte voor te laten. De vragenlijsten voor de interviews worden toegevoegd in bijlage 3. We hebben uiteraard twee verschillende vragenlijsten, één voor de journalisten en één voor de kunstenaressen.

3.5. Betrouwbaarheid en geldigheid

3.5.1 Betrouwbaarheid

Bij kwalitatief onderzoek spreekt men in het algemeen niet over betrouwbaarheid maar over intersubjectiviteit. We stellen ons dan de vraag in welke mate de onderzoeksresultaten beïnvloed zijn door de persoon van de onderzoeker. Dit kan men testen door de gegevens ook door andere onderzoekers te laten analyseren (Baarda, De Goede & Teunissen, 2005). Omdat dit hier maar door één persoon gebeurd is, is de intersubjectiviteit laag. De conclusies van het onderzoek zijn getrokken uit de antwoorden van de interviews. Deze interviews zijn uitgetypt terug te vinden in bijlage 3. We namen de interviews op met een bandopnemer en typten deze achteraf letterlijk uit. Op deze manier werd ervoor gezorgd dat er niets over het hoofd werd gezien of dat er verkeerde interpretaties zouden gemaakt worden.

3.5.2 Geldigheid

Wanneer we spreken over geldigheid van een onderzoek dan gaat het om de vraag in hoeverre de onderzoeksverbindingen een goede weergave vormen van de praktijk (Baarda, De Goede & Teunissen, 2005). De informatie is geldig omdat we overeenkomsten vinden wanneer we de informatie labelen. De informatie verkregen uit de interviews is dekkend.

3.6. Analyse van de onderzoeksgegevens

We analyseren de gegevens van het onderzoek door de informatie die we uit de interviews verkregen in eerste instantie te labelen. Hier bedoelen we dat we de tekstfragmenten die zinvol zijn voor het beantwoorden van onze onderzoeksvraag eerst een code of kernwoord gaan geven. Dit labelsysteem passen we toe op de gegevens van alle interviews. Op deze manier achterhalen we of de informatie geldig is. Vervolgens moeten we de gegevens ruimtelijk ordenen en tussen de verschillende labels verbanden zoeken. We bekijken de gegevens vanuit onze onderzoeksvraag, een ander uitgangspunt voor de analyse is de onderzoeksdoelstelling die beschreven staat in de inleiding (Baarda, De Goede & Teunissen, 2005).

3.7. Methodologische implicaties

Omdat er zowel bij de kunstenaressen als bij de journalisten werd gevraagd naar de eigen ervaringen met betrekking tot het onderwerp is er een mate van subjectiviteit aanwezig. Hier moeten we bij het schrijven en het lezen van de resultaten rekening mee houden.

4. Resultaten

In dit deel geven we de resultaten van de interviews weer. Om de gedachten van de respondenten zo precies mogelijk weer te geven, wordt er gewerkt met citaten. We geven de resultaten weer in twee verschillende onderdelen: eerst bespreken we de kunstenaressen, later de journalisten. Hierbinnen zijn nog onderverdelingen gemaakt naar de onderzoeksvragen.

4.1. Kunstenaressen

We vertrekken met een kleine schets van de beroepssituatie van de kunstenaressen. Vervolgens willen we te weten komen of de kunstenaressen de wereld van de kunst nog steeds als overheersend mannelijk ervaren, hiernaast bevragen we of zij een benadeling van de beeldende kunsten ervaren in de media. Om ons tot slot toe te spitsen op de benadeling van de vrouwelijke kunstenaar in deze media.

4.1.1 Beroepssituatie kunstenaressen

Om een beeld te geven van de professionele carrière van de kunstenaressen schetsen we hier de beroepssituatie van deze vrouwen.

Op één kunstenaar na hebben ze allemaal een professionele kunstopleiding genoten. Drie van de vijf vrouwen zijn zelfstandig kunstenaar. Van de andere twee heeft er één een grafische vormgevingzaak en werkt de andere momenteel als performance kunstenaar samen met een productiehuis en wordt ook via deze weg gesubsidieerd. Ze hebben naast het 'kunstenaar-zijn' allemaal nog een bijberoep, meestal gaat het dan om lesgeven op een kunsthogeschool. Zonder die tweede baan zou het volgens de vrouwen financieel onmogelijk te redden zijn.

Karin Borghouts:

'Ja, gewoon leven van de kunst dat is euhm, ja dan zou ik van rijkere afkomst geweest moeten zijn, denk ik. Dat is er nog niet bij.'

Aglaiä Konrad:

'Ik geef geen 100 procent les omdat ik mij in eerste instantie zie als beeldend kunstenaar en niet als leraar. Maar ik moet toch van iets overleven en het geeft me ook een vrijheid dat ik niet teveel compromissen moet maken, omdat ik nu niet volledig afhankelijk ben van de verkoop.'

Één kunstenaar is sinds kort volledig zelfstandig, momenteel is zij op loopbaanonderbreking. Wat wil zeggen dat zij ook vrij is om terug te gaan naar het onderwijs wanneer dit noodzakelijk zou zijn. Bovendien maken ze allemaal gebruik van beurzen, al is dit bij de ene wat meer dan bij de andere. Vier van de vijf kunstenaressen zijn verbonden aan een galerie, zij geven aan dat dit erg belangrijk is voor de bekendmaking, vooral op internationaal vlak.

4.1.2 Het kunstenaarsleven als vrouw – Is de wereld van de kunst nog steeds overheersend mannelijk?

Wanneer we vragen naar de uitbouw van hun carrière als kunstenaar en de moeilijkheden hierbij geven ze niet expliciet aan dat deze moeilijker zou zijn dan die van een mannelijke kunstenaar. Ze antwoorden dat het leven van elke kunstenaar hard is, en dat ze hier allemaal zeer hard voor moeten werken. Om een carrière te kunnen uitbouwen als kunstenaar moet je een enorm doorzettingsvermogen bezitten en tegenwoordig moet je naast het maken van kunst ook je eigen manager, boekhouder, enzovoort. zijn. Het financiële aspect wordt bij elke respondent als het grootste obstakel gezien. Behalve voor één respondente, volgens haar is het grootste obstakel van haar carrière het feit dat ze een vrouw is. We merken op dat vooral de oudere generatie kunstenaressen dit ervaart. Maar ook de jongere respondenten geven aan dat er zich een evolutie heeft voorgedaan in de benadering van de vrouw als kunstenaar.

Aglaiä Konrad:

'Financieel, dat is het natuurlijk het grootste obstakel. Want omdat het financieel zo moeilijk is kan je bepaalde dingen niet afmaken hè.'

Merlin Spie:

'Ja, het geld, ik heb heel zwarte sneeuw gezien.'

Sofie Muller:

'Ik denk dat er een verandering is in de benadering van kunst van vrouwen vandaag. Ik herinner mij, in het begin van de academie van Antwerpen. Ik vond dat er echt zo een beetje een macho smaak was bij de leraren die daar les gaven, maar ook als ze dan werk uitkozen was dat altijd typisch mannelijk. Dus vroeger wel.'

Volgens de meeste kunstenaressen is de kunstwereld nog steeds overheersend mannelijk. Hier doelen ze dan op het feit dat zowel het merendeel van de grote curatoren alsook de kunstenaars die deze musea en galleries opvullen mannelijk zijn. Het verbaast hen omdat er in de academies meer meisjesstudenten dan mannelijke studenten aanwezig zijn. Over de beoordeling van hun werk zijn vier van de vijf vrouwen het er over eens dat er niet langer naar hun geslacht geoordeeld wordt. Wel geven ze aan dat zij vaak geconfronteerd worden met het oordeel dat hun kunst 'typisch vrouwelijk' of net niet 'typisch vrouwelijk' is.

4.1.3. Beeldende kunst in de media – Is er minder aandacht voor beeldende kunst in de media ten op zichte van andere kunstvormen?

We willen ook graag te weten komen hoe de kunstenaressen tegenover deze media staan en of zij ervaren of het moeilijk is om de aandacht van de pers te trekken. Hieruit kunnen we ook deels conclusies trekken over hoe de media staan tegenover beeldende kunst.

A. Hoe moeilijk is het om in de media te komen?

Geen van de kunstenaressen geeft in eerste instantie aan zelf veel moeite te hebben gedaan om een plaatsje te veroveren in de media. Maar ze wijzen wel op het feit dat het belangrijk is om in de pers aan netwerk te doen. Hiervoor doen sommigen al wat meer moeite dan anderen. Eén respondent geeft bijvoorbeeld aan dat ze contactgegevens heeft opgevraagd en zelf brieven heeft opgestuurd naar de pers. Bij anderen was het dan weer meer een geval van toeval door het netwerk dat zij hadden uitgebouwd binnen de academie waarin zij studeerden en eventueel ook lesgeven. Ze geven aan dat er zorgzaam dient omgegaan te worden met de relaties die je hebt in de pers. Een minderheid van de respondenten geeft aan dat zij helemaal geen moeite zouden doen. We kunnen toch concluderen dat de meerderheid enige moeite doet voor de media-aandacht.

Karin Borghouts:

'Ik heb altijd vanaf dat er email was enzo mensen wel verwittigd (...) en ge moet zien dat de mensen u kennen natuurlijk.'

Merlin Spie:

'Ik ben nooit agressief mensen gaan zoeken. Op een bepaald moment waren er mensen die al eens iets over mij geschreven hadden en die liet ik dan weten als ik iets ging doen ofzo.'

Sofie Muller:

'Het is de taak van de galerie om contacten te leggen, en zij hebben dat ook heel goed gedaan. Maar spontaan, nee.'

B. Beeldende kunst in de media

De kunstenaressen zijn het er unaniem mee eens dat de beeldende kunst niet tot zijn recht komt in de commerciële media. Zij geven allemaal aan dat deze kunstvorm ten opzichte van andere vormen het minst aan bod komt. Volgens de meeste onder hen is ook de kwaliteit van deze schrijfsels in de media onder niveau, alhoewel ze ook wel vinden dat dit afhankelijk is van het soort media en van de kwaliteiten van de journalist. Ze merken ook op dat het gebrek aan beeldende kunst in de media de laatste jaren problematischer wordt. Het gaat dan vooral over de inhoud van de culturele bijlagen in de massamedia.

De reden waarom beeldende kunst volgens hen minder aan bod komt is dat deze minder commercieel zou zijn dan film, muziek, etc. Hiernaast geven ze ook aan dat het een nadeel is

voor de kunstenaar dat hij/zij er alleen voor staat. Theater komt volgens hen beduidend meer in de media, zij staan sterker in groep dan de individuele kunstenaar.

Ze blijven zelf doorgaans op de hoogte van de kunstwereld door middel van de meer gespecialiseerde media zoals (H)art en de Witte Raaf. Ook het internet blijkt een belangrijke bron voor de kunstenaressen om op de hoogte te blijven van de kunstwereld. Voor hun internationale bekendmaking is het internet uiteraard een belangrijke communicatievorm. Ze benadrukken dat de beeldende kunst wel degelijk in de commerciële media aanwezig moet blijven.

Aglaija Konrad:

'Veel persberichten zijn gewoon gekopieerde tentoonstellingsberichten. Dus dat is voor mij dan geen artikel.'

Anne-Mie Van Kerckhoven:

'De kwaliteit? Oh dat is beneden alle peil!'

Karin Borghouts:

'De massamedia wordt zeer commercieel eigenlijk, en dat zijn producten die moeten verkopen en ja die schrijven gewoon wat de mensen willen eigenlijk.'

4.1.4 Kunstenaressen in de media – Worden vrouwelijke beeldende kunstenaressen benadeeld in de media?

A. Hoeveelheid media-aandacht

De respondenten geven aan dat ze van aan het begin van hun carrière toch een redelijk aandeel media-aandacht verkregen. Deze aandacht zou beginnen met meer kleine blaadjes zoals 03 of 09, maar geleidelijk aan zouden ook de massamedia, zoals De Morgen en De Standaard interesse tonen in hun werk. Ze geven wel aan dat deze media-aandacht vaak maar gaat over een vermelding, of dat ze in deze kranten verschijnen als onderdeel van een groepstentoonstelling. Maar de algemene conclusie is dat zij relatief tevreden zijn over de media-aandacht die naar hun werk gaat.

Karin Borghouts:

'Ik heb vanaf het begin wel altijd artikels gehad, eigenlijk mag ik toch niet klagen.'

Anne-Mie Van Kerckhoven:

'ja, ik moet eigenlijk zeggen, ik heb altijd veel reclame voor mijn werk gekregen in de pers. Maar nu niet meer, vroeger wel.'

Merlin Spie:

'Bijna alles wat gepubliceerd is, is spontaan gekomen. En dat is toch wel een hele boel. Ik denk toch wel dat ik tevreden mag zijn.'

B. Belang van media-aandacht – Hoe belangrijk is de media-aandacht voor de kunstenaar?

De kunstenaressen zijn het allemaal eens dat deze media-aandacht niet doorslaggevend was voor de doorbraak van hun carrière. Ze geven absoluut aan dat het zeer belangrijk is, maar niet dat deze carrièremogelijkheden zou openen. Het is van belang dat er regelmatig iets verschijnt in de media, zodat de mensen je niet vergeten, en blijven onthouden dat je kunst maakt. Hiernaast geeft de media ook een belangrijke respons op je werk. Ook wanneer de kunstenaressen een beursaanvraag indienen geven ze aan dat het bevorderend is als zij krantenartikels kunnen voorleggen, voor deze commissie is deze media-aandacht cruciaal. Met andere woorden, zowel voor de totstandkoming als voor het behoud van hun carrière speelt de media-aandacht een belangrijke rol.

Karin Borghouts:

'Ja, voor het aanvragen van beurzen bijvoorbeeld vraagt het ministerie bijvoorbeeld artikels. En dat is toch wel belangrijk, of dat het in de media besproken is.'

Sofie Muller:

'ik denk dat dat belangrijk blijft. Ik denk als ge als kunstenaar een paar jaar niet in de media zit, dat je zo een beetje vergeten wordt.'

C. Beeldende kunstenaressen in de media

De kunstenaressen ervaren dat ze niet benadeeld worden ten opzichte van hun mannelijke collega's in de verdeling van de media-aandacht. Ze leggen ook uit dat dit geen problematiek is waarmee ze actief bezig zijn. Ze merken natuurlijk wel dat er minder vrouwelijke kunstenaars aan bod komen in de media, maar zij ervaren geen directe benadeling. De vrouwen vinden dat de beeldende kunstenaars in het geheel benadeeld worden. Ook wordt er opgemerkt dat de vrouwen zichzelf niet in de slachtofferrol willen plaatsen door te beweren dat zij een benadeling ondervinden in de verdeling van de media-aandacht. Dit zou negatief overkomen en zeker niet zorgen voor positieve publiciteit.

De vrouwen merken hiernaast wel op dat ze soms op een andere manier worden benaderd in de media. Omdat ze vrouw zijn, en zeker als wanneer ze kinderen hebben, wordt er vaak gepolst naar hun gezinssituatie, al dan niet in combinatie met hun carrière. Hierover willen ze liever niet praten tijdens interviews.

Anne-Mie Van Kerckhoven:

'Nee, maar ik vind wel dat ge als minder commercieel succesvolle kunstenaar wel benadeeld wordt. Maar dat heeft niks met man of vrouw te maken. Het heeft allemaal met geld te maken en economisch belang. Dat vind ik wel erg.'

Karin Borghouts:

'Ik denk dat ik niet mag klagen, maar ik doe er ook wel de nodige moeite voor.'
'Nee, ik voel me niet benadeeld ten opzichte van de mannelijke kunstenaar, ik vind dat ook geen goede houding eigenlijk.'

Sofie Muller:

'Ja, ik heb zo interviews gehad waar het allemaal alleen maar gaat over de gezinssituatie (...) als je dat dan achteraf leest heb je zoiets van: 'Wat? Ik lijk precies een huismoeder die daarnaast een beetje aan kunst doet.' Nee dat heb ik liever niet.'

4.2 Journalisten

Vervolgens bespreken we de resultaten van de journalisten, met als doel een duidelijk beeld te verkrijgen van het medialandschap in Vlaanderen. We spreken hiervoor met een redactrice beeldende kunst, twee literatuurrecensenten, een theaterrecensent en een recensente beeldende kunsten. Sommigen onder hen combineren deze baan in de commerciële media ook nog met het schrijven voor gespecialiseerde media.

We beginnen met de onderzoeksvraag over de rol van de evolutie in de cultuurberichtgeving. Zo gaan we verder in op de benadeling van de beeldende kunst, de al dan niet mannelijke kunstwereld om ons op het einde toe te spitsen op de benadeling van vrouwelijke kunstenaars in de berichtgeving.

4.2.1 Welke rol speelt de evolutie van de cultuurberichtgeving voor de beeldende kunst/kunstenaresen?

De laatste jaren heeft er zich een evolutie van vermindering van cultuur voorgedaan in de commerciële media. Hierover zijn de journalisten het eens. Er is een vermindering in volume, er is minder variatie en er is minder diepgang in de artikels. De lengte van de recensies in De Morgen zijn over een periode van 6 jaar gezakt van 3600 naar 1500 tekens. De journalisten delen mee dat het vooral de beeldende kunsten zijn die hieronder lijden.

De culturele pagina's zijn niet in het geheel ingekrompen maar de ruimte voor kunst binnen deze pagina's is afgenomen. Er is meer ruimte voor meer populaire kunsten. Ook media neemt veel ruimte in, zoals radio, televisie, bekende Vlamingen, comedy, enzovoort. Het commerciële is met andere woorden zeer belangrijk. Onder minder diepgang verstaat men dat het steeds vaker gaat over de persoon achter de kunstenaar, men gaat steeds dieper in op de oppervlakkige elementen. In de cultuurberichtgeving worden steeds meer criteria gebruikt die oneigenlijk zijn aan de kunst.

Een gevolg hiervan is dat de beeldende kunsten elitair lijken te zijn aangezien ze niet besproken worden in de media. Er wordt een afstand gecreëerd tussen het publiek en de beeldende kunst. Volgens de journalisten ligt de fout niet enkel bij de media maar creëren de kunsten ook een soort eiland, een autonomie van de kunsten. Ze zijn het er wel allemaal mee eens dat kunst in de reguliere media moet blijven bestaan. Omdat het anders vergeten wordt.

Tom Van Imschoot:

'Wat ik als problematisch ervaar is dat daardoor bepaalde kunsten 'elitair' lijken te zijn doordat ze niet ter sprake komen'

Wouter Hillaert:

'Dat is een commercieel argument eigenlijk. Onze lezer, onze koper, onze klant waar houdt die zich mee bezig.'

Frank Albers:

'Met slechter bedoel ik minder volume, minder gevarieerd, minder diepgang'

4.2.2 Wordt beeldende kunst benadeeld in de media ten opzichte van andere kunstvormen?

A. Hoe moeilijk is het om in de media te verschijnen?

Als beginnende kunstenaar in de media komen is volgens de journalisten niet zo moeilijk wanneer je echt iets spectaculairs doet. Ook de kwaliteit van de kunst, het theaterstuk of boek zou belangrijk zijn. Hiernaast is het belangrijk dat de kunstenaar zelf mondig is en dat deze netwerken maakt en onderhoudt. Internationale bekendheid, zoals onder andere het winnen van een prijs is ook een pluspunt. Ook de naambekendheid is een belangrijk aspect, een bekende kunstenaar komt sneller in de media en wordt zo nog bekender. Volgens één respondent is er sprake van een soort luiheid in de pers, of opportunisme, waardoor steeds dezelfde namen terugkeren. De journalisten vinden dit persoonlijk ook een moeilijke materie, en weten zelf niet steeds waarom een werk of en bepaalde kunstenaar de media-aandacht kan trekken. Ze beweren wel dat er geen muur van onverschilligheid bestaat waar de kunstenaar onmogelijk kan doorbreken. Ook journalisten vinden het interessant om een nieuwe kunstenaar of schrijver te ontdekken en zij zouden hiervoor openstaan.

Tom Van Imschoot:

'Wat zeker helpt voor een kunstenaar is dat die ook verbaal talentrijk genoeg is om zijn werken toe te lichten. Om gewoon te spreken, da hoeft niet over zijn werk te gaan'

Els Fiers:

'Maar ja, het is zeker moeilijk. Ja, voor de bekende natuurlijk niet hè. Ge hebt Jan Fabre, als die een stap zet, komt die al in de krant. Maar ja voor een heleboel jonge mensen, die er ook graag zouden komen, is het wel moeilijk.'

B. Aandeel beeldende kunst in de cultuurberichtgeving

Ook de journalisten zijn het er mee eens dat de beeldende kunst het minste aan bod komt in de media. Muziek, film en literatuur zouden de bovenhand nemen. Dit heeft dan weer te maken met de commerciële argumenten van de kranten. Film en muziek hebben een veel groter publiek dan de beeldende kunst en zouden dus beter verkopen. Onder literatuur vallen dan weer alle boeken, inclusief van Piet Huysentruyt en andere bekende Vlamingen. Dit heeft dan ook niets meer te maken met literatuur.

Door het constant ontbreken van de beeldende kunst in de media wordt de afstand groter met het publiek. Hierdoor moet er bij wijze van spreken telkens een inleiding geschreven worden die

haast groter is dan het stuk zelf. Het lezerspubliek is niet meer op de hoogte van het gebeuren in de beeldende kunst. Dit maakt het dan weer elitaire kunst, volgens de journalisten is dat op deze manier een vicieuze cirkel.

Els Fiers:

'Maar ik vind dat beeldende kunst er het slechtst van al af is.'

Tom Van Imschoot:

'Ik vind over het algemeen beeldende kunst, dat zeker.'

Wouter Hillaert:

'Videokunst bijvoorbeeld, daar lees je nooit over.'

Lotte Devoeght:

'Ik denk dat er daar ook dan inderdaad door het ontbreken van continue berichtgeving een soort van geschiedenis niet geschreven wordt bij wijze van spreken. Waardoor inderdaad uw inleiding groter moet worden (...).'

4.2.3 Welke elementen bepalen of iets al dan niet in de media verschijnt?

Om een beter beeld te verkrijgen van de media, de journalisten en de redactie hierachter willen we graag weten welke elementen bepalen of iets al dan niet in de media verschijnt.

Bij het genre literatuur is dat in eerste instantie afhankelijk van de actualiteit. Het gaat dan over welke boeken zich in een voor- of najaar aanbieden. In de normale gang van zaken wordt er door de redactie een lijst opgemaakt, hier kunnen de journalisten wel suggesties voor doen. Uit deze lijst selecteren de journalisten dan boeken die ze later recenseren. Naast actualiteit speelt ook naambekendheid een rol, de grote schrijvers moeten zonder uitzondering gerecenseerd worden. Het gaat hier dus over de grootheid van de schrijvers wat wel eens wel gepaard gaat met enig 'bv-schap'. Daarenboven gaan de kranten bepaalde boeken recenseren of schrijvers interviewen omdat de andere kranten dat ook doen. Het feit dat deze media elkaar beïnvloeden versterkt ook weer dit grootheidseffect. Hiernaast speelt ook de grootte van de uitgeverij een belangrijke rol voor het al dan niet verschijnen van een recensie.

Ook bij theater is het in eerste instantie de actualiteit die een rol speelt. Er wordt uit de kalender een selectie gemaakt. Ook hier kan de journalist suggesties doen, maar het eindzeggenschap ligt bij de redactie. De grote huizen, krijgen net zoals bij de grote uitgeverijen voorrang. Ook hier is grootheid belangrijk, grote regisseurs, grote acteurs, enzovoort. Een ander criterium hierbij is 'interessant', de recensent kijkt 5 à 6 voorstellingen per week, en recenseert de volgens hem interessantste stukken. Net zoals bij literatuur beïnvloeden de media elkaar hier ook. Bij de criteria van de redactie geeft de journalist ook aan dat stedelijkheid een belangrijk

criterium is. Een theaterstuk dat doorgaat in een grote stad als Brussel zal eerder een recensie krijgen dan een voorstelling in een kleinere stad als Hasselt. Hier zijn de lezersaantallen van invloed, men wil zoveel mogelijk mensen bereiken.

Bij de beeldende kunst wil men eveneens een zo groot mogelijk publiek bereiken. Dus ook hier speelt de naambekendheid uiteraard weer een rol. Hiernaast is ook de kwaliteit een criterium; daarbij krijgen de grote huizen, zoals de musea, voorrang op de kleinere galleries. Op de redactie speelt ook de druk van andere media mee. Hier komt het er eveneens op neer dat je over de grote dingen iets moet schrijven, ook omdat de andere media dit doen.

Hiernaast merken we op dat ook het tegenovergestelde, het aspect van onderscheid een rol speelt. De kranten willen soms dingen uitbrengen omdat nog niemand eerder dit gedaan heeft, en ook de journalist vindt het belangrijk om af en toe een nieuw talent te ontdekken.

De journalisten geven aan dat het bij de gespecialiseerde media anders ligt, bij deze media primeert de inhoud en de thematiek. Hier willen ze de discussie op een ander niveau voeren, hieruit vloeit ook een grotere vrijheid voor de journalist voort. Veel hangt ook echter af van de positie die de journalist in kwestie bezit in het medium. Het criterium kwaliteit, wat door elke journalist vermeldt wordt als belangrijk criterium, zowel bij commerciële als bij gespecialiseerde media, wordt ook beïnvloed door de persoonlijke voorkeur van de journalist. Hier is discussie mogelijk over de mate van subjectiviteit.

4.2.4. Is de wereld van de kunstkritiek nog steeds overheersend mannelijk?

Op de redacties zou er geen reflex zijn om een genderevenwicht te bewaren. Allezins toch niet bij de commerciële media. Bij de gespecialiseerde pers, zoals recto:verso zou hier wel regelmatig rekening mee gehouden worden.

Over het algemeen wordt er ook gesteld dat de wereld van de cultuurjournalistiek nog steeds overheersend mannelijk is. Op de meeste redacties zijn er nog steeds beduidend meer mannen dan vrouwen aanwezig. De laatste jaren is er een evolutie merkbaar en zijn er al meer vrouwelijke schrijvers, maar toch kunnen we concluderen dat er nog steeds beduidend meer mannelijke journalisten/recensenten aanwezig zijn binnen de redacties. Ze verklaren zelf dat dit ook enige impact kan hebben op de berichtgeving.

Frank Albers:

'Nee, ik heb daar nooit één moment bij stil gestaan van we moeten zoveel vrouwen recenseren en zoveel mannen recenseren.'

Els Fierens:

'Kunstkritiek op zich, als ge wat breder kijkt, kritiek, critici, dat zijn in het algemeen mannen.'

Wouter Hillaert:

'Wat ik ook vind dat een rol speelt, ik vind dat bij de cultuurredactie van De Morgen dat was echt één soort profiel van mannen die daar de cultuurredactie uitmaakten. Dat was zo midden-eind de 30, jong, hip euhm beetje macho toch. (...) Nu zijn er een paar vrouwen, maar in de tijd dat ik er was, was dat wel zo. Zo een 'macho-sfeerke' dat er wel hangt.'

4.2.5 Kunstenaressen in de media – Worden vrouwelijke beeldende kunstenaars benadeeld in de media?

De journalisten geven toe dat er minder kunstenaressen en vrouwelijke auteurs aanwezig zijn in de media, zij merken dit zelf en de cijfers bewijzen het. De meerderheid van de journalisten geeft aan hier niet bewust mee bezig te zijn, en hierdoor misschien wel onbewust voorrang te geven aan mannelijke kunstenaars/auteurs. Maar het is niet voor elke journalist een onbewuste beweging, één journaliste bijvoorbeeld vindt kunst gemaakt door mannen uitdagender en gedurfter. Zij vindt vrouwelijke kunst vaak te braaf en betrappt haar zelf dan dat ze soms kunst niet wil recenseren omdat het door een vrouw gemaakt is. Wanneer ze dit opmerkt, corrigeert zij dit dan wel zelf. Maar ze geeft toe dat deze reflectie bij haar aanwezig is. Ze recenseert elke week vijf kunstenaars, en tracht ervoor te zorgen dat er ook wekelijks minstens één kunstenaar in dit rijtje aanwezig is.

Andere journalisten geven aan dat zij misschien wel onbewust voorrang geven aan mannen, omdat zij net niet bezig zijn met deze vraag en dit niet opvalt voor hen. Er zijn ook meerdere mannelijke kunstenaars aanwezig. De journalisten merken net zoals de kunstenaressen op dat er een sterke uitval is van kunstenaressen. Er zijn evenveel of zelfs meer meisjesstudenten in de academies en toch minder beroepsactieve vrouwelijke kunstenaars. Voor deze problematiek zijn er dan weer andere redenen.

Hiernaast geeft de theaterrecensent aan dat het bij hem eerder omgekeerd is. Omdat er zo weinig vrouwelijke regisseurs zijn, zou hij deze stukken eerder wel een kans geven. Volgens hem worden deze vrouwelijke regisseurs dan ook vaak op een andere manier benaderd. Aangezien zij in een soort uitzonderingspositie zitten, zou hun theaterstuk dan sneller vanuit een vrouwelijk kader geïnterpreteerd worden. Ook de andere journalisten geven aan dat dit bij een kunstwerk of een boek van een vrouw ook dikwijls het geval is. Er is vaak de vooronderstelling van journalisten dat vrouwelijke auteurs of kunstenaars het enkel over hun vrouwelijkheid willen hebben, of over de 'vrouwelijkheid' van hun kunstwerk. Aan de andere kant vinden de journalisten dat de vrouwelijke kunstenaars ook heel vaak vrouwelijke onderwerpen gebruiken, of theaterstukken maken in een 'vrouwelijke stijl'. De combinatie allochtoon en vrouw zou volgens twee respondenten zelfs in het voordeel spelen, en zou snel media-aandacht trekken. Als kunstenaar moet je ook aan netwerken kunnen doen om media-aandacht te verkrijgen. Volgens de recensente beeldende kunst moet je als kunstenaar de journalist zelf ook opzoeken

en aan public relations doen. Je moet zelfs een beetje kunnen slijmen en volgens haar kunnen de mannen dat beter.

Els Fierens:

'Het is altijd zo hè, overal heb je zo een onderlaag van vrouwen. Bij theater zijn er veel in geïnteresseerd, er zijn veel actrices. Dus vanboven zijn het altijd mannen, de regisseurs enzo. En de onderlaag zijn heel veel vrouwen en die worden zo stelselmatig allemaal genegeerd precies. En bij de kunst is dat zeker zo.'

Tom Van Imschoot:

'Ik zou voor mij bijna zeggen het is voor mij geen issue. Maar dat betekent misschien dat ik onbewust meer mannen kies.'

Els Fierens:

'Ik moest daar zelfs bij mezelf op letten en dat is erg, dat ik dat ook niet deed. En ge zijt zodanig geconditioneerd dat ge denkt, ik weet het is echt fout dat ik dat zeg, maar zo van dat ik denk ohnee dat is een vrouw dat ga ik niet doen. Erg hè. '

Frank Albers:

'Onbewust, ja. Ik stel wel eens een cursus literatuur op hier (...). En dan stel ik vast, als ik dat eenmaal heb opgesteld dat het 10 mannelijke auteurs zijn. En dan zeg ja ja dat kan nu toch eigenlijk niet en dan ga je er toch een paar vrouwelijke doorroeren.'

Els Fierens:

'Het is ook zo soms, ik weet het niet, als ge zo kijkt naar tentoonstellingen, vrouwelijke kunstenaressen het is vaak veel softer zo en dat is eigenlijk niet zo dankbaar om over te schrijven hè.'

5. Conclusie, discussie en aanbevelingen

De onderzoeksvraag die het uitgangspunt vormde voor dit onderzoek is: 'Komen vrouwelijke kunstenaressen minder aan bod in de media en waarom?'. Om te onderzoeken of de kunstenaressen nadeel ervaren in deze media gingen we eerst na welke rol de evolutie in de cultuurberichtgeving speelt voor de beeldende kunst en kunstenaars.

Voor het formuleren van de stelling dat de kwaliteit en kwantiteit van de huidige cultuurberichtgeving achteruit gaat baseren we ons op literatuur van Hillaert (2008) en de Cock (2009). Uit de resultaten van ons onderzoek kunnen we afleiden dat er wel degelijk een achteruitgang plaatsvindt. We concluderen dat de beeldende kunst hieronder het meest lijdt. De steeds meer gecommmercialiseerde media wil een zo groot mogelijk publiek bereiken en deze kunstvorm blijkt niet commercieel genoeg om op frequente basis de berichtgeving te behalen. We merken op dat de kloof tussen het publiek en de beeldende kunst hierdoor steeds groter wordt. De naambekendheid speelt ook kennelijk een meer en meer belangrijke rol voor het al dan niet recenseren van een kunstwerk of een boek. We zien deze tendens in de cultuurberichtgeving als een 'self-fulfilling prophecy'. Wanneer één bepaalde krant of journalist een kunstenaar de hoogte in prijst voor zijn of haar werk is er een grote kans dat andere kranten dit gaan overnemen. Vermits het vaak dezelfde namen zijn die terugkeren, is de kans groot dat er de volgende keer weer een stuk over deze kunstenaar verschijnt. Dit alles zonder de garantie dat de kwaliteit van de kunst van deze kunstenaar in kwestie optimaal is. Een andere factor die mee bepaalt waarom een kunstwerk al dan niet in de media verschijnt, is de grootte van de uitgeverij of de plaats waar een werk tentoongesteld wordt. Grote uitgeverijen alsook grote huizen, zoals musea krijgen voorrang op de kleinere uitgeverijen of de kleine cultuurcentra en galerieën. Daarnaast speelt ook de kwaliteit een belangrijke rol, al kan hier de subjectiviteit of persoonlijke smaak van de journalist meespelen.

Toch kunnen we uit ons onderzoek afleiden dat de kunstenaressen het niet zo moeilijk achten om een plaatsje in deze media te veroveren. Wel doen ze er zelf de nodige moeite voor, kunstenaars hechten namelijk veel belang aan deze media-aandacht. Door deze media-aandacht blijven ze immers aanwezig voor het publiek. Eveneens speelt deze media een belangrijke rol voor het aanvragen van beurzen. De commissies zien de toevoeging van krantenartikels en dergelijke bij de beursaanvraag als een pluspunt. We concluderen dat de media-aandacht onmisbaar is voor de totstandkoming en het behoud van de carrière van kunstenaressen.

Uit kwantitatief onderzoek van Gynaika (2010) blijkt dat vrouwelijke kunstenaars beduidend minder plaats innemen in de cultuurpagina's dan hun mannelijke collega's. Eén van de redenen hiervoor is dat er echter minder kunstenaressen dan kunstenaars aanwezig zijn in de wereld van de beeldende kunst. We merken op dat er in de academies evenveel of zelfs meer vrouwelijke studenten zijn dan mannen, maar op latere leeftijd zijn de vrouwen duidelijk minder vertegenwoordigd. Dit kunnen we onder andere afleiden uit de kunstenaarslijsten van BAM, het steunpunt voor Beeldende, Audiovisuele en Mediakunst. Dat een kunstenaarscarrière voor een vrouw minder vanzelfsprekend zou zijn dan voor een mannelijke kunstenaar leiden we af uit onderzoek van Mommen (2007). Achtergrond, omgeving, persoonlijkheidskenmerken, loopbaan,

voldoening/tevredenheid, opvoeding, opleiding en steun van de partner zouden bepalende factoren zijn voor sekseverschillen in de kunstenaarsloopbaan. Een tweede reden voor de geringe aandacht van vrouwen in de media heeft betrekking op het persoonlijkheidskenmerk. Kunstenaars moeten aan netwerken doen, zichzelf kunnen promoten en 'managen'. Uit onderzoek van Mommen (2007) blijkt dat vrouwen deze vaardigheid minder bezitten. Uit onze resultaten kunnen we afleiden dat net dit aspect heel belangrijk is voor het verkrijgen van media-aandacht. Men moet als kunstenaar aan public relations doen en zichzelf kunnen verkopen aan de journalist en media. Het ontbreken van deze vaardigheden zou zich vertalen in een mindere mate van media-aandacht.

In de kunstkritiek en journalistiek zijn er ook nog steeds meer mannelijke critici aanwezig, hetgeen zich gedeeltelijk uit in de recensies. Uit de resultaten van ons onderzoek kunnen we afleiden dat de journalisten onbewust voorrang geven aan mannelijke kunstenaars, omdat zij niet met deze problematiek bezig zijn. Behalve één journaliste, die de kunst van een vrouw softer en daardoor minder dankbaar om over te schrijven vindt. Het is echter opvallend dat deze journaliste die min of meer afkerig staat tegenover vrouwelijke kunstenaars zelf een vrouw is. Dit staat haaks op de visie dat mannen vrouw-onvriendelijk zouden zijn, en dat de benadeling in de media voortvloeit uit de overheersend mannelijke wereld van de kunstkritiek. Op de redacties zou er bovendien geen reflex zijn om enig genderevenwicht te bewaren, alleszins toch niet in de commerciële media. De gespecialiseerde media zou hier wel regelmatig rekening mee houden. Maar ook de benadering van deze journalisten naar vrouwelijke kunstenaars is anders dan die naar mannen. Ze bekijken de werken, theaterstukken of boeken vanuit een specifieke vrouwelijke invalshoek. Dit is een fenomeen wat nooit bij mannelijke kunstenaars zou gebeuren. Het is wel een feit dat vrouwelijke kunstenaars ook vaak teruggrijpen naar vrouwelijke thema's en daardoor een soort van 'typisch vrouwelijke' kunst maken. Naast de invloed op de recensies is er ook bij de interviews een vrouwelijke benadering. Men gaat vaak vragen naar het gezinsleven al dan niet in combinatie met hun kunstenaarscarrière. Het spreekt voor zich dat de kunstenaressen hier geen baat bij hebben.

De kunstenaressen ondervinden behalve dit verschil in benadering geen benadeling in de media-aandacht. Over het algemeen zijn ze tevreden over de hoeveelheid media-aandacht die ze krijgen. Wel concluderen we dat beeldende kunst ten opzichte van andere kunstvormen in het geheel benadeeld worden in de media. Ongeacht het geslacht moet elke beeldend kunstenaar een zware weg afleggen om het te maken als beeldend kunstenaar.

Wanneer we suggesties maken naar verder onderzoek is het nuttig om te analyseren wat de exacte genderverhoudingen zijn in de musea en in de kunstwereld als geheel. Daarnaast is het ook interessant om naast de houding van de journalisten, ook de houding van curatoren, museumdirecteuren en galeriehouders te bevragen.

Verder denken we dat het ook nuttig is om dieper in te gaan op het medium internet. Vele kunstenaressen geven aan dat dit een belangrijk instrument is voor de (internationale) bekendmaking. Kunstenaressen hebben een eigen website, blog of zelfs nieuwsbrief om hun

publiek op de hoogte te houden van nieuw werk, exposities en nieuws. Ook voor de kunstkritiek is het internet een belangrijk kanaal. Journalisten hebben blogs waarop ze vrij zijn om over eender wat te schrijven, bovendien zijn er op het net allerlei kunstkritische essays te vinden. Deze online kritische essays zijn belangrijk omdat deze veel toegankelijker zijn dan de gespecialiseerde kunsttijdschriften. Het internet is dan ook een belangrijk kanaal voor de kunstenaressen zelf om op de hoogte te blijven van de kunstwereld.

Wanneer we ons richten naar het beleid denken we aan de schrijvende situatie voor de meerderheid van de beeldende kunstenaars in Vlaanderen. Er zijn in onze gemeenschap slechts weinigen die enkel en alleen door middel van de kunst hun brood verdienen en de financiële situatie waarin vele kunstenaars verkeren is onhoudbaar. De kunstenaar vervult echter een belangrijke rol in de maatschappij. Kunst en cultuur zorgen ervoor dat een gemeenschap bloeit, nog maar te zwijgen van de educatieve functie die kunst kan vervullen. Vermits de rol van het internet zo belangrijk blijkt, zien we een mogelijkheid in een overheid die investeringen doet in dit wereldwijde web. Bijvoorbeeld het creëren van één plaats waar elke kunstenaar zijn ei kwijt kan, een databank waarop voor elke kunstenaar een eigen 'space' is voorzien. We denken hier onder andere aan de succesformule van 'My Space', hetgeen zeer populair is voor beginnende muzikanten, en voor sommigen onder hen ook effectief een doorbraak betekende. Net zoals bij 'My Space' moet de kunstenaar bij deze 'Art Space' niet wachten op de journalist, maar creëert hij op zijn manier persoonlijk 'nieuws'. Bovendien is deze ruimte toegankelijk voor iedereen die interesse heeft in de beeldende kunst.

6. Bibliografie

Baarda, D.B., De Goede, M.P.M., & Theunissen, J. (2005). *Basisboek kwalitatief onderzoek*. Groningen: Stenfert Kroesse.

Baars, K., Halbertsma, M., Moortsel, W. van & Rijsingen, M. van (1998). *De beroepspraktijk van beeldend kunstenaressen in Nederland 1898-1998*. Nijmegen: Sun.

Baggs, B. (2008). The authors, journal compilation. *The Art Book*, 15 (2), 41-43.

Baes, R. Graverol, J. (2002). *Gekooïd verlangen*. Amsterdam/ Gent: Ludion.

Broude, N., Garrard, M.D. (1994). *The power of feminist art*. New York: Harry N. Abrams.

Broude, N., Garrard, M.D. (2005). *Reclaiming female agency, feminist art history after postmodernism*. Berkeley etc.: University of California press.

Coupé, M. (2001). *We zijn er bijna, maar nog niet helemaal: over loopbanen in de beeldende kunst* [doctoraatscriptie]. Rotterdam: Erasmusuniversiteit Rotterdam.

De Clerq, M., Saeys F. (2000). *Vrouwen in het nieuws: analyse van m/v aanwezigheid en beeldvorming in de Vlaamse Media*. Gent: Universiteit Gent.

De Cock, M. (2009). *Pleidooi voor een onafhankelijke, kritische en volwassen kunstkritiek*. Geraadpleegd op 12 februari 2010, van <http://www.mediakritiek.be/index.php?page=7&detail=311>

Deepwell, K. et al. (1995). *New feminist art criticism*. Manchester etc.: University Press

De Jong, L. (1999). Vrouwelijke kunstenaars in België van 1800-1950. In K. Van Der Stichelen & M. Westen (Reds.), *Elck zijn waerom : vrouwelijke kunstenaars in België en Nederland 1500-1950* (pp. 80-84). Gent: Ludion.

Dorleijn, G., Van Rees, K. (2006). *De Productie van literatuur: het Nederlandse literaire veld 1800-2000*. Nijmegen: Vantilt.

Elias, W. (2008). *Aspecten van de Belgische kunst na '45, Deel 2*. Gent: Snoeck.

Garb, T. (1986). *Woman Impressionists*. Oxford: Phaidon.

Grosz, E. (1995). Sexual Signatures: Feminism after the death of the author, in *Space, time and perversion: Essays on the politics and bodies*. New York/ Londen: Routledge

Grieten, J. (2010). *Zichtbaarheid van kunstenaars en auteurs in de massamedia*. Inleiding intern document. Antwerpen: Gynaika.

Grieten, J. (2010) *Zichtbaarheid van kunstenaars en auteurs in de massamedia*. Eerste onderzoeksresultaten intern document. Antwerpen: Gynaika.

Halbertsma, M. (1979). 'Feministische kunst, een verkennende inleiding', in M. Halbertsma (Red.). *Feministische Kunst Internationaal*. (pp 5 -18). Den Haag: Haags Gemeentemuseum.

Heut, L. (2000). Vrouwen in de kunstgeschiedenis een nieuw verhaal. *Uitgelezen*. 6 (1), 2-4.

Hillaert, W. (2008). *Mediamasturbatie*. Geraadpleegd op 12 februari 2010, van <http://www.mediakritiek.be/index.php?page=32&detail=21>

Janssen, S., Kuipers, G. & Verboord, M. (2008). Cultuurberichtgeving in een tijdperk van globalisering. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschappen*. 36 (2), 70 – 98.

Janssen, S. (2006). De status van de kunsten in de Nederlandse pers 1965 – 1990. In G. Dorleijn & K. Van Rees (Red.), *De productie van de literatuur. Het literaire veld in Nederland 1800- 2000*. (pp.199 – 216). Nijmegen: Vantilt.

Meijer, M. (1999). Waarom? Daarom? Kunstenaressen in Genderperspectief. In K. Van Der Stighelen en M. Westen (Reds.), *Elck zijn waerom : vrouwelijke kunstenaars in België en Nederland 1500-1950* (pp. 17-25). Gent: Ludion.

Mommen, A. (2007). *Vrouwen en kunst, een onderzoek naar de beroepspraktijk van beeldend kunstenaressen in Vlaanderen*. Masterscriptie. Brussel: Vrije Universiteit Brussel, Faculteit voor psychologie en educatiewetenschappen.

Nochlin, L. (1971). Why have there been no great woman artists?, in L. Nochlin (Reds.) *Woman, art, and power, and other essays*. London: Thames & Hudson.

Nochlin, L. (1989). *Art, and power, and other essays*. London: Thames & Hudson

Perry, G. (1999). *Gender and art*. New Haven/Londen: Yale University Press

Pollock, G. (1999). *Differencing the canon: Feminist Desire and the writing of Art Histories*. London/ New York: Routledge

Pollock, G. (1988). *Vision & difference. Femininity, feminism, and the history of art*. Londen/USA: Routledge.

Reckitt, H. (2001). *Art and feminism*. London: Phaidon Press Limited.

Rengers, M. (2001). *Kunst –werk (v/m) : loopbanen van vrouwen en mannen in de beeldende kunst, muziek en podiumkunsten*. Amsterdam: Theater Instituut Nederland.

Roos, J.M. (1996). *Early Impressionism and the French State (1866-1874)*. Cambridge: University Press.

Swawelson-Gorse, N. (1998). *Woman in dada. Essays on ex, gender and identity*. Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology Press.

Smets, F. (2002). *De vrouw als kunst – de kunst als vrouw*. Leuven/Apeldoorn: Garant

Smid, G. (1989). *Dames in Dada het aandeel vrouwen in de dada-beweging*. Amsterdam: Stichting Amazone.

Top, T. (1993). *Art and gender: creative achievement in the visual arts*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

Trosby, D. (1994). A work – preference model of artist behaviour. In A. Peacock, & I. Rizzo (Reds.), *Cultural Economics and Cultural Policies* (pp. 69 – 80). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

Van Cauwenberge, S. (1999). Vrouwelijke kunstenaars in België van 1800-1950. In K. Van Der Stighelen & M. Westen (Reds.), *Elck zijn waerom : vrouwelijke kunstenaars in België en Nederland 1500-1950* (pp. 69-79). Gent: Ludion.

Van Den Broeck, S. (2010). *Recenseren in Vlaanderen, Nederlandstalige literatuur op zoek naar aandacht*. Geraadpleegd op 22 april, van rectoverso

Van Der Stighelen, K. (1999). *Elck zijn waerom; vrouwelijke kunstenaars in België en Nederland 1500-1950*. Amsterdam/ Gent: Ludion.

Van Riemsdijk (1998). Vrouwelijke kunst en vrouwenkunst - Beeldende kunst van vrouwen op vier grote tentoonstellingen, in M. Halbertsma, W. Van Moortsel, K. Baars & M. Van Rijsingen (Red.), *De beroepspraktijk van beeldend kunstenaressen in Nederland 1898-1998*. (pp. 17-37). Nijmegen: Sun

Wijnoogst (1998). Je moet je wel weten te gedragen! Nederlandse kunstenaressen en internationale avant – gardes, in M. Halbertsma, W. Van Moortsel, K. Baars & M. Van Rijsingen (Red.), *De beroepspraktijk van beeldend kunstenaressen in Nederland 1898-1998*. (pp. 17-37). Nijmegen: Sun

7.Bijlagen

Bijlage 1: Kwantitatieve onderzoeksresultaten Gynaika

ZICHTBAARHEID VAN KUNSTENAARS EN AUTEURS IN DE MASSAMEDIA

EERSTE RESULTATEN VAN ONDERZOEK

Kranten: De Standaard (30 okt. 2008 – 31 dec. 2009) en De Morgen (19 nov. 2008 – 17 jan. 2009)

(zie document 'invulblad' voor de elementen die genoteerd werden)

1. Het aandeel van levende kunstenaars en levende auteurs in de cultuurrubrieken van deze media

	Percentage kunstenaar	Percentage auteur
N valid	53	186
N missing	1259	1126
Mean	6,75	3,84
Median	4,03	2,13
Sum	357,97	715,22

N= 1312

Er werd berekend wat het aandeel is van de artikels over plastisch kunstenaars en over auteurs in tegenover het totale aandeel van de cultuurkaternen. Hiervoor werden de metingen tegen elkaar afgewogen (aantal cm artikel over plastisch kunstenaar of over auteurs tegenover het totaal aantal cm van de cultuurkaternen). 6,75 % van de cultuurpagina's handelt over plastisch kunstenaars en 3,84% over auteurs. Hun aandeel binnen de cultuurpagina's is dus niet zeer significant. Het aantal artikels over auteurs is wel meer dan drie maal groter in aantal dan dat over plastisch kunstenaars, wat niet te verwonderen is met de literatuurbijlagen, maar de artikels over plastisch kunstenaars wegen iets zwaarder door wegens hun lengte. Die lengte is ook positief beïnvloed door de foto's die bij het artikel horen.

Een extra berekening op het totaal van 1312 eenheden, leert dat 4% van het aantal artikels (zonder de lengte in rekening te brengen) over kunstenaars gaat en 14% over auteurs.

2 Genderbias

Verhouding mannelijke en vrouwelijke plastisch kunstenaars in de krant.

	Frequency	Percent	Valdi percent	Cumulative percent
Valid 1	281	7,1	79,4	79,4
Valid 2	73	1,9	20,6	100
total	354	9,0	100	
Missing system	3582	91		
total	3936	100		

Verhouding mannelijke en vrouwelijke auteurs in cultuurrubriek

	Frequency	Percent	Valdi percent	Cumulative percent
Valid 1	706	17,9	73,8	73,8
Valid 2	250	6,4	26,2	100
total	956	24,3	100	
Missing system	2980	75,7		
total	3936	100		

De code '1' staat voor mannelijk, de code '2' voor vrouwelijk. Voor deze tabel werden voor respectievelijk de kunstenaars en de auteurs alle artikels binnen de cultuurrubrieken, alle vermeldingen binnen de cultuurrubrieken en alle artikels en vermeldingen buiten de cultuurrubriek samengevoegd, zodat een algemeen beeld ontstaat van de aanwezigheid van mannelijk en vrouwelijk artistiek plastisch of literair kapitaal in de krant. Iets minder dan 80% betreft artikels of vermeldingen van mannelijke kunstenaars en iets meer van 20% vrouwelijke kunstenaars. Met andere woorden, als er iets over een kunstenaar in de krant staat, is het 4 kansen op 5 dan het een mannelijke kunstenaar betreft.

Voor auteurs zijn de cijfers nauwelijks iets gunstiger. Als er over auteurs iets wordt vermeld, is daar de kans van bijna 3 op 4 dat het over een mannelijke auteur gaat en iets meer dan 1 op 4 dat het over een vrouwelijke auteur gaat.

Voor die genderbias zijn natuurlijk de media niet alleen verantwoordelijk. Zij zijn deels afhankelijk van een aanbod dat komt vanuit de musea, tentoonstellingen, uitgeverijen e.d.m. Misschien vertalen zij de genderbias die hier aanwezig is of misschien versterken of verzwakken zij die. Verder onderzoek is hier aangewezen.

3. Ranking plastisch kunstenaars en auteurs

Voor deze tabellen werden alle artikels en vermeldingen samengevoegd; er werden voor de kunstenaars en de auteurs telkens twee tabellen gemaakt. Een ranking volgens vermeldingen en een ranking volgens volume (aantal cm artikel). De lijst werd telkens beperkt tot de eerste 30 namen.

Ranking plastisch kunstenaars per vermelding

Geslacht	Naam	Volume (cm)	vermeldingen
1	Hirst, Damien	679	19
1	Fabre, Jan	154	17
1	Koons, Jeff	19	13
2	Leibovitz, Annie	8	9
1	Richter, Gerhard	88	9
1	Raveel, Roger	175	7
1	De Cock, Jan	333	6
2	Dumas, Marlene		6
1	Delvoye, Wim	142	5
2	Lafontaine, Marie-Jo	366	5
1	Tuymans, Luc		5
1	Baldessari, John		4
1	Borremans, Michael	30	4
1	Freud, Lucian		4
1	Aguirre, Philip		3
1	Leckey, Mark	39	3
1	Struth, Thomas	105	3
1	'T Jolle, Sven		2
2	Agnew, Rachel	2	2
1	Bervoets, Fred		2
1	Buren, Daniel		2
1	De Cordier, Louis		2
1	De Cordier, Thierry		2
1	Delrue, Ronny	38	2
2	Dujourie, Lili		2
1	Holloway, Evan		2
1	Huyghe, Philip		2
2	Islam, Runa		2
1	Kelley, Mike		2
2	Macuga, Goshka		2

De verhouding is 7 vrouwelijke kunstenaars op 30

Ranking plastisch kunstenaars per volume

Geslacht	Naam	aantal cm	aantal vermeldingen
2	Fleury, Sylvie	700	1
1	Hirst, Damien	689	19
2	D'Haese, Begga	380	1
2	Lafontaine, Marie-Jo	366	5
1	Manders, Mark	345	3
1	De Cock, Jan	333	6
1	Quinze, Arne	276	2
2	Azevedo, Nele	240	1
1	Delvoye, Wim	213	5
1	Raveel, Roger	175	7
1	Mc Queen, Steve	175	1
1	Van der Elst, Kurt	170	1
1	Cerny, David	155	1
1	Fabre, Jan	154	17
1	Vanriet, Jan	144	3
1	Zobernig, Heimo	144	2
1	Martin, Kris	125	1
2	Smits, Mieke	124	1
1	Bustamante, Jean Marc	120	1
1	Borremans, Michael	116	4
2	Smeets, Alice	112	1
1	Struth, Thomas	105	3
1	Ungerer, Tomi	105	1
1	Spincemaille, Ief	100	1
1	Richter, Gerhard	88	9
1	Tuymans, Luc	75	5
1	Westerik, Co	75	2
1	Tahon, Johan	75	1
1	Parr, Martin	70	1
1	Van Vaerenbergh, Wouter	68	1

De verhouding is 6 vrouwelijke kunstenaars op 30

Bijlage 2: Lijst respondenten. Naam, korte omschrijving, plaats en datum van het interview. Chronologisch weergegeven naar datum van het interview.

Merlin Spie:

Performance kunstenares.

1 maart 2010, Brussel

Anne- Mie Van Kerckhoven:

Schilderkunst, tekenkunst, computerkunst en videokunst.

2 maart 2010, Antwerpen

Tom Van Imschoot:

Literatuurrecensent Knack, medewerker recto:verso en docent Sint Lukas Gent.

21 maart 2010, Gent

Wouter Hillaert:

Theaterrecensent, in het verleden voor De Morgen en nu voor De Standaard. Medewerker recto:verso.

21 maart 2010, Gent

Lotte Devoeght:

Redactrice beeldende kunst recto:verso.

21 maart 2010, Gent

Sofie Muller:

Beeldhouwster

25 maart 2010, Gent

Karin Borghouts:

Fotografe

25 maart 2010, Antwerpen

Els Fiers:

Recensent beeldende kunst Knack, Focus Knack, en freelance- werk.

12 april 2010, Gent

Aglaia Konrad:

Fotografie en videokunst

16 april 2010, Brussel

Frank Albers

Literatuurcoördinator, -recensent en -docent.

30 april, 2010, Antwerpen

Bijlage 3: Vragenlijst Kunstenaressen

A. Persoonlijk

1. Naam
2. Geboortedatum
3. Studies: hogere studies in de kunsten?
4. Aantal jaren actief als kunstenaar?
5. Wat is uw huidige beroepssituatie? Bent u zelfstandig kunstenaar? Werkt u in een kunstenaarsstatuut? Ontvangt u een beurs? Heeft u een andere job buiten de kunst?
6. Bent u verbonden aan 1 of meerdere galerieën? Zo ja welke?
7. Hebt u kinderen? Zo ja, hoeveel en leeftijd?

B. Als vrouwelijke kunstenaar algemeen

8. Wat zijn volgens u de grootste obstakels voor het uitbouwen van een kunstenaarscarrière?
9. Hebt u hard moeten knokken om op dit niveau te geraken?
10. Hebt u het gevoel gehad dat u harder heeft moeten knokken dan uw mannelijke collega's om op dit niveau te geraken?
11. Denkt u dat uw werk anders beoordeeld wordt omdat u een vrouw bent? Zo ja geef een voorbeeld?
12. Denkt u dat uw mannelijke collega's meer geld krijgen voor hun kunstwerken dan de uwe? Hebt u dit al gemerkt?

C. Start van de carrière, media

13. Hoe verliep de start van uw carrière?
14. Was er media-aandacht bij uw eerste expositie?
15. Hebt u zelf media-aandacht gezocht? Of had u het gevoel dat de media naar u kwam?
16. Hoe belangrijk was die media-aandacht bij de start van uw carrière?
17. Heeft deze media-aandacht carrièremogelijkheden voor u geopend?

D. Media, algemeen

18. Hebt u ooit media – aandacht gekregen? Zoja, over welke hebben we het dan?
19. Hoe belangrijk acht u de rol van de media in de loop van uw carrière? Is het noodzakelijk of wenselijk voor
 - bij een portfolio van uw werk
 - nieuwe exposities

- het aanvragen van een projectbeurs of reisbeurs?

20. Als je in de media verschijnt, over welke media hebben we het dan:

- * in de culturele bijlage van een krant
- * in een regionale bijlage van een krant
- * in een regionale krant of magazine
- * in een weekblad (Knack, Humo)
- * in een gratis huis aan huis blad? (bvb Streekkrant)
- * in een gratis magazine? (bvb. Zone 03)
- * in de gespecialiseerde pers (kunstmagazines zoals (H)art, De Witte Raaf, Kunstbeeld, ...
- * op internet
- * nationale radio
- * regionale radio
- * vrije radio
- * nationale tv
- * regionale tv

21. Vindt u dat er genoeg aandacht is voor beeldende kunst in de media?

22. Hoe blijft u zelf op de hoogte van de kunstwereld? Via algemene media, gespecialiseerde pers, Internet?

23. Wat vindt u van de kwaliteit van de mediabijdragen, recensies over kunst en cultuur in de algemene media (kranten)? Is die met voldoende kennis van zaken gemaakt?

24. Voelt u zich als vrouw benadeeld in de verdeling van de media- aandacht?

25. Hebt u hiervan een specifiek voorbeeld?

E. Plastische kunst en media

26. Welke kunstvormen komen volgens u het meest aan bod in de media?

27. Denkt u dat plastische kunsten in de media benadeeld worden tov andere andere kunstvormen (zoals muziek, theater, literatuur, film, ...)

28. Hebt u het gevoel dat er minder plaats in de media voor cultuur is, of is er binnen de cultuurpagina's minder plaats voor kunst?

Bijlage 4: Vragenlijst journalisten

Personalia

1. Naam
2. Geboortedatum
3. Voor welke media heeft u al gewerkt (welke kranten, tijdschriften, radiostations, tv, ...?)
4. Over welke specifieke (cultuur) aspecten schrijf je?
5. Hoelang bent u al journalist?

6. Welke elementen/sluiswachters bepalen mee of u over iets zal schrijven of niet? Kwaliteit? Naambekendheid? Commerciële aspecten? De druk van andere media? Persoonlijke motieven (bv. persoonlijke smaak, of bekendheid met de kunstenaar)?

7. Krijgt u veel vrijheid van uw werkgever? Qua keuze, qua tijdsdruk?

De evolutie van de media

8. Ziet u een evolutie in de cultuurberichtgeving? Is er minder ruimte voor cultuurberichtgeving? Of wordt de bestaande ruimte anders ingevuld (met minder nadruk op kunst en meer op media, tv, ...)?
9. Ervaart u dat dit problematisch wordt?
10. Vindt u dat cultuurberichtgeving een plaats moet blijven hebben in de massamedia (krant, tv, radio, ...) of kan ze beter tot haar recht komen in gespecialiseerde media (op het internet, in speciale tijdschriften)? En waarom?

De kunstenaar en de media

11. Hoe moeilijk/ gemakkelijk denkt u dat het is voor de kunstenaar om een plaatsje te veroveren in de media? Wordt elke tentoonstelling/boek opgepikt door de media of is het een kwestie van selectie en of toeval?

12. Krijgt de kunstenaar volgens u veel kansen van de media? (Bijvoorbeeld als er eenmaal een slechte recensie geschreven is)

13. Merkt u dat het vaak dezelfde namen zijn, die terugkeren in de mediaberichtgeving? Vaak met triviale zaken, bijvoorbeeld: er wordt vaak bericht over de kunstenaar Damien Hirst, maar dat gaat bijna altijd over de prijs die zijn werk haalt op veilingen en minder over de relevantie van zijn werk.

14. Over welke kunstdisciplines wordt volgens u het meest geschreven (theater, popmuziek)?
Waarom denkt u dat deze het meest voorkomt?

15. Worden bepaalde kunstvormen wat verwaarloosd in de massamedia? Bvb. plastische kunst, ... ?

Gelijke kansen in media:

16. Uit een onderzoek van Stefan Van den Broeck blijkt dat de verhouding tussen mannen en vrouwen in de tijdschriften 83 versus 17%, en in de populaire pers 73 versus 27%. Ook Gynaica heeft een onderzoek van kranten waarbij er een assymetrie aangetoond wordt in de berichtgeving over mannelijke en vrouwelijke kunstenaars. Merkt u veel van deze ongelijke verhouding?

17. Wat zou hiervan aan de basis liggen? Komen ze minder aan bod in de kunstwereld of komen ze minder aan bod in de media? Of beide?

18. Hoe kan dit volgens u voorkomen worden?

19. Merkt u van uzelf dat u de mannelijke kunstenaars misschien onbewust voorrang verleent? Is er op de redacties een reflex om een zeker genderevenwicht te bewaren of is dat geen aandachtspunt?

20. Hebt u het gevoel dat de wereld van de kunstkritiek nog steeds door mannen overheerst wordt?

21. Hebt u al vaak over een vrouwelijke kunstenaar geschreven?

Zoja welke?

Bijlage 5: uitgetypte interviews kunstenaressen

A. Persoonlijk

1. Naam

Anne – mie van Kerckhoven

2. Geboortedatum

5/12/1951

3. Studies: hogere studies in de kunsten?

Grafische vormgeving

4. Aantal jaren actief als kunstenaar?

35 jaar

5. Wat is uw huidige beroepssituatie? Bent u zelfstandig kunstenaar? Werkt u in een kunstenaarsstatuut? Ontvangt u een beurs? Heeft u een andere job buiten de kunst?

Ik heb een commanditaire vennootschap, een eenmanszaak. Geen kunstenaarsstatuut, ik ben ook ambtenaar hè, ik ben verbonden voor 40 procent voor de rest van mijn leven aan de academie van Gent.

Ik werk heel weinig met beurzen, voor specifieke projecten maar ik heb dat maar 2 of 3 keer gedaan. Geen andere job buiten de kunst.

6. Bent u verbonden aan 1 of meerdere galerieën? Zo ja welke?

Ja Zeno X galerij, in Antwerpen. En in Berlijn aan Barbera Thumm Galerie.

7. Hebt u kinderen? Zo ja, hoeveel en leeftijd?

Neen

B. Als vrouwelijke kunstenaar algemeen

8. Wat zijn volgens u de grootste obstakels voor het uitbouwen van een kunstenaarscarrière?

Grootste obstakel is het feit dat ge een vrouw zijt, eigenlijk. Dat is ja dat denk ik wel. Ja ik vind dat ge gewoon op een andere manier beoordeeld wordt. Euhm vooral door de oudere garde. Alléja eigenlijk wel het feit dat ge en vrouw zijt gewoon. Dat ge gene mannelijke kunstenaar zijt eigenlijk. Het grootste probleem is dat ge gene mannelijke kunstenaar zijt.

9. Hebt u het gevoel gehad dat u harder heeft moeten knokken dan uw mannelijke collega's om op dit niveau te geraken?

Ja, Ja.

10. Denkt u dat uw werk anders beoordeeld wordt omdat u een vrouw bent? Zo ja geef een voorbeeld?

Ja, heel mijn leven is zo een voorbeeld, ik kan zo 100 voorbeelden ja. Ik heb nu geen zin om die dingen eigenlijk op te rakelen maar ja. Het is gewoon euhm da wordt anders bekeken gewoon. Allé ik wil zeggen toen dat ik vroeger euhm ja besliste van kunstenaar te worden heb ik, ja het wordt gewoon anders bekeken het is gewoon helemaal anders. Ik vind dat ja.

11. Denkt u dat uw mannelijke collega's meer geld krijgen voor hun kunstwerken dan de uwe? Hebt u dit al gemerkt?

Dat weet ik niet. Dat is euhm daar heb ik geen inzage in. Ik weet dat niet, ik weet wel dat ik als oudere kunstenaar minder geld krijg als jonge kunstenaars. Da wel. Omdat ik een oudere vrouwelijke kunstenaar ben, ik denk dat voor jongere vrouwelijke kunstenaars dat het anders is.

C. Start van de carrière, media

12. Hoe verliep de start van uw carrière?

Jaa, alle ik wil zeggen ik heb laat eigenlijk beslist om echt kunstenaress te worden, als ik 25 was. Is da nu laat, da weet ik niet. Euhm ik moet wel zeggen, in het begin als ge zo in het begin komt kijken, zoals da ze zeggen dan is er heel veel goedwil hè de kunstwereld is altijd op zoek naar nieuw bloed. En euhm vooral da bloed is vooral interessant alle toch in mijne tijd in de jaren 70 zo jongere kunstenaressen dat is heel sexy natuurlijk hè en iedereen vrijt u zo een beetje op. Maar dat gaat er rap af. Vooral als ze dan zien dat ge nie mainstream zijt en dat ge eigenlijk euh dan zeker als ge dan zelfs euhm bij mij, in mijn geval was da het da onderwerp van het sexuele enzo, da was heel agressief. Dus dat is euh. Ja ik moet eigenlijk zeggen ik heb altijd veel reclame voor

mijn werk gekregen in de pers. Maar van verkoop was da dus eigenlijk praktisch niks. En dat is nu nog nie echt fantastisch moet ik zeggen.

13. Was er media-aandacht bij uw eerste expositie?

Toen was dat een heel andere zaak hè, toen eh toen de meeste kunstenaars die toen een artikel kregen in de krant ofzo die moesten dat eigenlijk betalen of die moesten een werk indienen. Dus ik weet da natuurlijk nie, maar ik moet zeggen dat ik eigenlijk van in het begin door omstandigheden ook door dat ik veel mensen kende op de UA die dan eigenlijk ook in de media terecht zijn gekomen. Heb ik altijd, de mensen kenden mij eigenlijk van heel jongsaftaan. Ik heb eigenlijk wel altijd veel media aandacht gehad ja. Nu niet meer maar vroeger wel.

14. Hebt u zelf media-aandacht gezocht? Of had u het gevoel dat de media naar u kwam?

Nee, ik zocht dat niet op, ja da kwam vanzelf.

15. Hoe belangrijk was die media- aandacht bij de start van uw carrière?

Ja het is natuurlijk wel zo dat ge over uw werk moeten spreken dat ge dan uzelf wel in vraag stelt en dat ge eigenlijk evolueert, da wel. Maar dat heeft geen echte invloed gehad op laat ons zeggen mijn carrière als kunstenaar.

16. Heeft deze media- aandacht carrièremogelijkheden voor u geopend?

Nee, da eigenlijk nie nee.

D. Media, algemeen

17. Hebt u ooit media – aandacht gekregen? Zoja, over welke hebben we het dan?

18. Hoe belangrijk acht u de rol van de media in de loop van uw carrière? Is het noodzakelijk of wenselijk voor

- bij een portfolio van uw werk

- nieuwe exposities

- het aanvragen van een projectbeurs of reisbeurs?

Heel belangrijk want van verkoop was da dus praktisch niks, dus da was eigenlijk de enige respons da ik had op mijn werk.

19. Als je in de media verschijnt, over welke media hebben we het dan:

* in de culturele bijlage van een krant

Nee

* in een regionale bijlage van een krant

Ja

* in een regionale krant of magazine

Ja

* in een weekblad (Knack, Humo)

Ja

* in een gratis huis aan huis blad? (bvb Streekkrant)

Ja

* in een gratis magazine? (bvb. Zone 03)

Ja

* in de gespecialiseerde pers (kunstmagazines zoals (H)art, De Witte Raaf, Kunstbeeld,

...

Bijna niet

* op internet

Da weet ik niet, ik heb tegenwoordig zoveel werk dat ik daar te zenuwachtig van wordt als ik dat allemaal... Maar ik moet wel zeggen da zijn zo online dingen die eigenlijk euhm spontaan contact opnemen ja.

* nationale radio

Ja

* regionale radio

Nee, eigenlijk niet

* vrije radio

Ja

* nationale tv

Ja

Over wat gaat het dan?

Oh vroeger was da euh ja ma da weet gij niemeer, da was zo euh kunstzaken, kunstzaken en dan alle soorten programma's er is ook zo een in de jaren 80, eind jaren 80 is er van mij ook zo een portret geweest op tv, van 15 minuten dus echt ne film da ze gemaakt hebben. Ja ik heb nooit nie te klagen gehad op da gebied.

* regionale tv

nee

20. Vindt u dat er genoeg aandacht is voor beeldende kunst in de media?

Nee, dat is hard veranderd hè de laatste tijd.

21. Hoe blijft u zelf op de hoogte van de kunstwereld? Via algemene media, gespecialiseerde pers, Internet?

Ja, ik specialiseerde mij natuurlijk hard, dat is heel belangrijk euhm de internationale tijdschriften die bekijk ik, als ik daar de kans toe krijg, en soms koop ik die ook. Niet altijd want da kost nogal veel geld. Ik heb ne tijd zo een abonnement gehad, maar dat is lang gelden op zo art forum ofzo . Als ik naar beurzen ga ofzo naar ander steden dan koop ik eigenlijk wel kunsttijdschriften. Alléja op internet kijk ik niet naar kunst, da moet ik eerlijk zeggen. En ja tv – programma's da vind ik eigenlijk het interessantste, programma's die op tv komen over kunst, diepgravende interviews of euhm overzichts... eigenlijk ja alles.

22. Wat vindt u van de kwaliteit van de mediabijdragen, recensies over kunst en cultuur in de algemene media (kranten)? Oh dat is beneden alle peil.

Is die met voldoende kennis van zaken gemaakt?

Ik denk dat het probleem is dat die journalisten niet genoeg betaald worden eigenlijk. Dat dat eigenlijk echt euhm stiefmoederlijk behandeld word in en euhm het probleem is ook dat de hoofdredacteuren van heel veel, van verschillende belangrijke kranten in België dus openlijk tegen hedendaagse kunst zijn. En ik heb daar ne hekel aan.

23. Voelt u zich als vrouw benadeeld in de verdeling van de media- aandacht?

Nee, ik vind gewoon dat ge als euhm minder commercieel succesvolle kunstenaar wel benadeeld wordt. Maar dat heeft niks met man of vrouw te maken. Het heeft allemaal met geld te maken en economisch euhm belang. Da vind ik wel erg.

24. Hebt u hiervan een specifiek voorbeeld?

E. Plastische kunst en media

25. Welke kunstvormen komen volgens u het meest aan bod in de media?

Schilderen.

26. Denkt u dat plastische kunsten in de media benadeeld worden tov andere andere kunstvormen (zoals muziek, theater, literatuur, film, ...)

Ja ik vind het gewoon natuurlijk buiten elke proportie, dus inderdaad hoe dat films, ma da is da maakt deel uit van een commerciële campagnes dus eigenlijk denk ik dat ge daar heel moeilijk het euhm het onderscheid kunt maken tussen kritiek, kritische dingen en en dat die gewoonweg eigenlijk euhm dat dat marketing is en da vind ik, da vind ik zelfs met de meeste kunst. Als er veel over kunst gesproken wordt dan heeft dat ook veel met marketing te maken. Hoewel dat ik nu moet zeggen dat ik zo in een kunst en wetenschapswerk dit en da heeft niks met marketing te maken. Maar dat is euhm omdat da de eerste keer is dat er zoiets gebeurd en euhm omdat da museum M is dat nog maar pas open is enzo. Allé dat heeft daar wel , die factor dat da nog maar iets pas iets nieuw is ziet ge. Dat is da.

Maar het is heel raar, ik heb euhm vorig jaar dus 3 tentoonstellingen gedaan op een gegeven, allé dat is nog nie zolang geleden. In het najaar vorig jaar, allé da was dus heel lang geleden dat ik nog eens een tentoonstelling had gedaan in Antwerpen. 5 of 6 jaar. En ik had er dus 3, en daar is niks van in de pers verschenen niks, niks. Dus da snap ik dus niet.

Waarom denkt u dat dit ligt dan?

Dat weet ik niet, geen flauw idee. Want ik heb dan eigenlijk euhm op WAX gereageerd alle da was een artikel. En alléja ge kunt daar altijd op reageren hè. En ik had gereageerd over iets van euhm ja ik weet nie, ik snap er dus niks van en ik had mijn frustratie gewoon geuit. En daardoor heb ik dan wel in WAX een klein artikeltje gekregen. Maar alléja dat is nie, dat is nie allé niet dat ik da onderschat ofzo of dat ik da.. Ik vond da natuurlijk wel heel tof dat nu juist in WAX was, da moet ik nu wel zeggen. Ik wil maar zeggen dus de professionele pers, zelfs mijn tentoonstellingen zijn dus zelfs nie vernoemd geworden euh dat ze doorgingen in De Standaard. En da vind ik echt, dan lijkt ge echt op ne boycott gewoonweg. Dat is heel raar. Want ik moet nu wel zeggen dat ik wel, ja ik wou da zeggen ik vind da dus wel heel erg. Maar dat ik bij heel veel mensen uit de kunst euh, bepaalde recensenten veel euhm aversie opwek. Ik bedoel, ik weet nu niet dat da is omdat ik een ambitieuze vrouw ben en da ze mij bezien als een bitch da weet ik nie. Of is da omdat de thematiek waar dat ik mee bezig ben. Alléja ik ben daar gewoon mee begonnen door de dingen te zien rond mij, allé ik ben zo nie geboren hè. Ik reageer op zich wel op het gene wat ik zie. Ja dat is heel ambetant. En ik had da vroeger ook al ze, als ik op school zat dat er bepaalde leraars dus een verschrikkelijke aversie hadden van ja van wat, ik ben heel direct, ziet ge. Ik ben gewoon een direct persoon en er zijn heel veel alleja ik heb de neiging van dingen te zeggen zo zoals ik ze zie, nogal cru. En niemand zit daar op te wachten eigenlijk . Allé ik versta da wel.

Maar dat zou toch niet van invloed mogen zijn op wat er al dan niet verschijnt in de krant?

Ja ik moet wel zeggen ik heb overlaats zo een boekje gevonden in de kringloop van ne hele bekende kunstrecensent van vroeger. Ne zeker Roger Avermaat ofzo en die was heel, ik heb het pas gelezen vorige week. Roger Avermaat euhm ja da is ne recensent van 1925 tot nu, allé tot in de jaren 70. Want hij is gestorven denk ik de mens. En euhm ja, het is natuurlijk wel zo dat ge als kunstenaar ge hebt een bepaalde kritiek op uw persoon of op hetgeen wat dat je doet en ge gaat daar mee om en ge moet allé ik vind da zo raar dat ge als artiest nie moogt reageren op die dingen. Want dat is not done, dat is not done.

Ma ge moet dan denken gelijk ne politieker, het is beter van op kritiek niet te reageren, maja ik ben gene politieker. Ik ben een artiest en ik heb nie zo een heel apparaat rond mij en ik heb geen chauffeurs ik heb geen liefhebbende echtgenote die mij ondersteund of kinderen en. En een artiest die staat er wel alleen voor hè. En ne politieker die heeft een partij achter zich staan en die kunnen natuurlijk zo van die strategische clausules in werken in hun eigen gedrag. Hoewel dat er kunstenaars zijn tegenwoordig die dat ook doen eh. Maar ik denk dat da gewoon tegen hun werkt na een tijd want in principe zijt ge toch met emoties bezig enzo denk ik, dat een kunstenaar bezig is. Toch wel. Het klinkt heel ouderwets maar het is wel zo. Allé ja het is een op een emotionele manier met perceptie omgaan en euhm als ge da dan zo begint te rationaliseren, en strategisch en gelijk ne manager begint ja dan gaat ge daar ook aan ten onder denk ik op één of ander manier. Maja da zijn mijn zaken niet, ik heb van in begin, heb ik aangevoeld dat da gene juiste weg was. En als er mensen beslissen voor zichzelf dat da wel een juiste weg is, da zijn hun problemen. Da zijn echt mijn problemen niet. Maar het is ja, het is heel moeilijk ik denk dat euhm vroeger had ge misschien dat.. Alhoewel het is wel altijd al zo geweest dat ge als kunstenaar natuurlijk, kunst is kunst communicatie? Nee het tonen van de kunst is communicatie zie je. Maar de kunst zelf is geen communicatie denk ik dat is gewoon uitdrukking van iets. Ik denk dat die twee dingen wel dikwijls eigenlijk euhm verwacht worden. Hè dan zeggen ze kunst is communicatie, da is nie waar. Tonen van kunst is communicatie. Zie je. Want de kunst zelf dat is gewoon.. dat is iets anders.

27. Hebt u het gevoel dat er minder plaats in de media voor cultuur is, of is er binnen de cultuurpagina's minder plaats voor kunst?

Ja, dat is heel merkwaardig omdat euhm er is allé ik heb dat ook, door in da kunst en wetenschapsproject betrokken te zijn heb ik da. Allé da is iets wa ik al langer weet. Maar in de toekomst gaan toch meer en meer mensen zich toch creatief moeten bezighouden want er zal zoveel werk niet meer zijn eh dus ge zult creatiever terug moeten zijn hè dus er is en. En allé bijvoorbeeld op het einde van de jaren 90 is de neuro esthetica ontstaan en er is eigenlijk echt een tak in de psychologie die zich bezighoudt met kunst en zo. En bijvoorbeeld eind van deze maand in het kader van die tentoonstelling in Leuven is er een voordracht van een zekere Zimmer Zeki, als ge daar in geïnteresseerd zijt moet ge daar zeker naartoe gaan. Da is een grote ster in da firmament van die neuropsychologie, neuro esthetica. In ieder geval het is zo dat er op universitair niveau heel veel euhm onderzoek wordt verricht naar wat dat kunst teweegbrengt in de hersenen van mensen. Waarom dat mensen kunst maken waarom dat er kunstenaars zijn. Want ik ben er van overtuigd, allé ik ben dat niet alleen, er zijn nog wetenschappers die dat denken, dat in oorsprong alle mensen kunstenaars waren. Alléja de eerste mens was een kunstenaar, alle mensen waren kunstenaars. En dat is met de maatschappij is dat verdwenen dus euhm da is misschien één van de redenen waarom er zo een fascinatie is voor kunst en kunstenaars omdat da ja.

Wat was de vraag ook alweer?

Ja ik vind dat dus heel raar waarom dat die, ik denk dat dat een nawee is van een maatschappij die eigenlijk aan het verdrinken is, die zichzelf aan het opvreten is maar ik snap da niet goed. Hebben ze daar schrik voor hebben ze schrik voor zichzelf, ik weet da nie. Of is dat een systematisch euhm ondergronds.. ik weet het niet!

Ook de inschrijvingen in kunstscholen stijgen, jongeren hebben toch interesse voor kunst..

Ja hoe komt dat dan? Ik weet het niet?

Ja er wordt dan gesproken van elitarisme. Maar ze laten alleen de elitaire kunst zien. Ja en nu natuurlijk die ene, hoe heet hem? Met zijn dikke schilderijen? Weet je? Die zoveel succes heeft gehad, ik kan niet op de naam komen seg. Da is echt zo een natuurtalent zo een oertalent zo, echt zo ne kunstenaar die alleen maar in zijn atelier bezig is. Maar da zeggen ze er dan niet bij die gast is wel een zoon van een rechter hè. Die is nooit moeten gaan werken, die heeft alles wat hij moet hebben. Okee die leeft nie gelijk ne grote seigneur maar hij kan het wel als hij wil, ziet ge. Da is wel gemakkelijk van dan zo de romanticus uit te hangen.

Ik weet al nie meer wat ik aan het zeggen was.

Weinig plaats voor kunst in de media..

Ahja dat ik da nie snap, ik heb daar gene logische.. Ik heb daar in den tijd altijd wel soorten van uitleg van uitgevonden van waarom maar ik denk dat ge dat eigenlijk moet vragen aan zo een Yves Desmet van De Morgen. Da zou misschien eens interessant zijn.

Interview

A. Persoonlijk

1. Naam

Aglaia Konrad

2. Geboortedatum

1960

3. Studies: hogere studies in de kunsten?

Neen

4. Wat is uw huidige beroepssituatie? Bent u zelfstandig kunstenaar? Werkt u in een kunstenaarsstatuut? Ontvangt u een beurs? Heeft u een andere job buiten de kunst?

Zelfstandig kunstenaar. Ook lesgeven, omdat van de kunst alleen kan je niet overleven. En het lesgeven kan ik ook alleen maar om een bepaald cv dat ik heb. En ik geef geen 100 procent les omdat ik mij in eerste instantie zie als beeldend kunstenaar en niet als leraar. Maar ik moet toch van iets overleven en het geeft me ook een vrijheid dat ik niet teveel compromissen moet maken. Dat ik niet afhankelijk ben van de verkoop van mijn werk. Ja en omdat ik ook veel met film werk, dat is heel erg duur. En dat krijg je nog moeilijker verspreid, dus daar kan je sowieso niet van overleven.

Beurzen? Ja

Ik heb een kunstenaarsstatuut en sinds ik bij Sint Lukas werk, ben ik in bijberoep zelfstandig. Omdat ik het anders financieel niet... Ik zou het liefst zelfstandig zijn maar België is het enige land in Europa dat ik ken wat zo slecht euhm, waar het zo moeilijk is hè. Waar je als kunstenaar slecht gesteund wordt, en een dokter of advocaat die kan gewoon 3 keer zoveel geld verdienen.

6. Bent u verbonden aan 1 of meerdere galerieën? Zo ja welke?

Ik ben verbonden aan 3 galleries, 2 in buitenland. 1 in Luik Nadja Vilenne.

7. Hebt u kinderen? Zo ja, hoeveel en leeftijd?

Neen.

B. Als vrouwelijke kunstenaar algemeen

8. Wat zijn volgens u de grootste obstakels voor het uitbouwen van een kunstenaarscarrière?

Als kunstenaar moet je altijd hard werken, je moet altijd hard werken, mijn kennissen en vrienden wat heel goede kunstenaar zijn moeten allemaal hard werken. Iedere avond en ieder weekend en die gaan nooit op vakantie omdat die het geld niet hebben en je bent onlosmakelijk met je werk verbonden, dus je werkt altijd.

En zijn er bepaalde obstakels, bvb financieel,...

Ja financieel dat is natuurlijk het grootste obstakel. Want ja kan omdat het financieel zo moeilijk is kan je bepaalde dingen niet afmaken hè. Je kan niet zeggen ik maak een 16mm film en ik ga die in twee maanden afhebben dat kan niet. Je moet eerst zorgen dat je het geld bij elkaar krijgt, het kost zo verschrikkelijk veel. Het is altijd nog peanuts vergeleken met andere dingen maar dat is euhm... Of je moet een serie foto's van groot formaat laten printen ja dat kost ook geld en dat laten inlijsten kost ook geld, en je hebt een assistent nodig en daar kruipt ook allemaal geld in.

En je bent als kunstenaar niet alleen kunstenaar maar, dat is jouw job maar je bent een mens zoals iedereen hè. Je hebt een privé-leven, je moet kuisen, je moet de administratie doen dus in feite ben je aan multi-task bezig. Want je bent je eigen kuisvrouw en je bent je eigen manager, je bent alles in één persoon en dat is moeilijk genoeg om die hele taakverdeling. Soms is iemand, weet ik veel die werkt in een bank en daarnaast is die heeft die familie en het zijn die 2 geconcentreerde gebieden en sowieso in die euhm bank heb je een omschreven taak. Dat is afgebakend. Dus als kunstenaar zegt niemand je wat je moet doen, je moet alles zelf bedenken, doen, organiseren en daarnaast moet je ook kuisen. Want ik kan geen kuisvrouw veroorloven en daarnaast moet je zien dat je werk ergens euhm naartoe getransporteerd word etc, etc. Dus je doet in feite een hele keten van dingen die iemand in een ander beroep niet hoeft te doen.

10. Hebt u het gevoel gehad dat u harder heeft moeten knokken dan uw mannelijke collega's om op dit niveau te geraken?

Nee, daarin wil ik niet. Ik wil niet zeggen dat ik harder...want ik denk iedereen die serieus met kunst bezig is werkt gewoon hard. Maar het is wel zo, ik zie dat nu op Sint Lukas, hoeveel vrouwelijke studenten er zijn en wanneer ik dan kijk later, hoeveel vrouwen zie je op tentoonstellingen. Dat is een misverhouding en wanneer ik kijk nu bijvoorbeeld naar Belgische musea, wanneer ik het programma van het SMAK bekijk dat zijn dan 90 procent mannen. En een mannelijke directeur etc, etc. Dus euhm na die studies, het heeft me altijd verbaasd dat in die academies, heel veel meisjes zijn. Maar wanneer je naar de praktijk kijkt, het weer afzwakt. En dat heeft wel er mee te maken denk ik dat het een zo harde job is en dat je een enorm

doorzettingsvermogen moet hebben en heel veel studenten... Na die studies begint het pas hè, zolang je studeert ben je geen kunstenaar, dan ben je student. En dan duurt het een paar jaar, en je moet een extra job hebben om geld te verdienen en werken, werken, en omdat vol te houden... Het is niet voor iedereen evident en ik denk dat dat dan de periode is waarin veel vrouwen afhaken.

Het is inderdaad opmerkelijk dat er op de scholen dan meer vrouwen zijn...

Ja, en dat is een beetje triestig om te zien, maar daar zijn natuurlijk, in onze maatschappij worden die mannen meer gesteund dus voor die is het dan ook gemakkelijker hè.

11. Denkt u dat uw werk anders beoordeeld wordt omdat u een vrouw bent? Zo ja geef een voorbeeld?

Dat weet ik niet. Uit eigen ervaring weet ik alleen maar. Kijk mijn naam is voor veel mensen niet plaatsbaar. Aglaia Konrad dus heel vaak krijg ik post voor Mr Aglaia konrad dus ze weten niet zo goed of ik mannelijk of vrouwelijk ben en soms heb ik dat vandaag nog dat iemand mijn werk zag. En dan later als ik hem ontmoette, ah u bent Aglaia Konrad?? 'uw werk ziet er helemaal niet vrouwelijk uit, nou zodra het niet gebreid is? Ik bedoel dat zijn zo clichés. Dat vrouwen niet een beetje brutale dingen in hun werk mogen hebben omdat het niet vrouwelijk lijkt, dat zegt me niks. Daar heb ik geen boodschap aan.

12. Denkt u dat uw mannelijke collega's meer geld krijgen voor hun kunstwerken dan de uwe? Hebt u dit al gemerkt?

Dat heeft niets met geslacht te maken maar die mannen krijgen meer geld omdat ze misschien euhm insisteren zijn omdat zij sowieso meer steun krijgen. Maar het is niet zo dat een collectioneur ofzo of iemand die in een commissie zit ofzo het werk wil kopen omdat het van een man is, zo simpel is het niet.

C. Start van de carrière, media

13. Hoe verliep de start van uw carrière?

Heel goed, ik heb heel snel tentoonstellingen gehad. In instituten, niet in galleries.

14. Was er media-aandacht bij uw eerste expositie?

Ja wat is veel?

Hoeveel was er? 1 artikel in de krant of meerdere...

Kijk hè tussen jonge onbekende kunstenaars, die hebben een tentoonstelling en 1 krant in de stad waar je leeft die schrijft erover. Dus ik denk dat dat moeilijk is om...

Maar die media, kijk de media dat is een machtsinstrument en die media, vandaag die mensen in de media die willen alles gerepresenteerd. Die willen geen werk verrichten. En dat is een stressvolle job. Dus bij een tentoonstelling komt een journalist van een dagelijkse krant naar de opening of de persconferentie, maar om echt te bestuderen over wat die gaat schrijven heeft die geen tijd. En die heeft ook nog eens heel weinig plaats in zijn krant. Dus veel persberichten zijn gewoon gekopieerde tentoonstellingspersberichten. Dus dat is voor mij dan niet een artikel. Dan zodra het een beetje moeilijk is, willen zij niet de moeite doen. Wanneer je niet bekend bent komt er niemand kijken omdat... Dus dat is ook weer zo een heel complex verhaal. Ik ga niet klagen en ik bewaar ook geen krantenartikelen omdat die voor mij in feite ook niet veel zeggen. Zodra dat niet een serieus kijken, denken over het werk is dan interesseert het mij niet. Dus ik weet het niet of ik veel of weinig. Ik ga niet klagen maar omdat ik het ook niet bijhoud weet ik ook niet of het veel of weinig is.

15. Hebt u zelf media-aandacht gezocht? Of had u het gevoel dat de media naar u kwam?

Nee, ik vind als kunstenaar moet je niet zelf. Je moet al zoveel doen als kunstenaar dus niet ook nog die euhm vernederende kloptour moet doen, aankloppen bij iedereen die zou komen kijken. Dus ik ben nooit naar de media gestapt.

17. Heeft deze media-aandacht carrièremogelijkheden voor u geopend?

Nee, maar zoiets dat geloof ik zelfs niet. Heb jij al iemand gehad die dat beweerde?

Ja zeker wel. Volgens velen besta je zonder de media niet.

Nee, dat zou ik nooit doen ze wel aankloppen enzo, dat vind ik zo een vernedering. Als je dat wel doet betekent dat dat je heel erg geloofd in het systeem en dat doe ik niet.

D. Media, algemeen

18. Hoe belangrijk acht u de rol van de media in de loop van uw carrière? Is het noodzakelijk of wenselijk voor

- bij een portfolio van uw werk
- nieuwe exposities
- het aanvragen van een projectbeurs of reisbeurs?

20. Als je in de media verschijnt, over welke media hebben we het dan:

- * in de culturele bijlage van een krant Ja
- * in een regionale bijlage van een krant Ja
- * in een regionale krant of magazine Ja, daar begint het hè. Jazeker daar begint het meestal hè, je begint meestal onderaan.
- * in een weekblad (Knack, Humo) Ja, maar gewoon vermelding dan. Of ik weet het niet misschien ook meer, maar ik houd dat echt niet bij, want dan zou je in periodes dat je tentoonstelt elke krant dagelijks moeten bekijken. In de standaard heb ik wel eens een volledig blad gehad, maar ik weet dat altijd niet.
- * in een gratis huis aan huis blad? (bvb Streekkrant) Geen idee
- * in een gratis magazine? (bvb. Zone 03) Ook geen idee
- * in de gespecialiseerde pers (kunstmagazines zoals (H)art, De Witte Raaf, Kunstbeeld, ...Witte raaf ja, art forum ja, maar in Vlaanderen is het niet zoveel gewoon. Internationale gespecialiseerde pers ja dat wel.
- * op internet internet is belangrijk ja want mensen in het buitenland die ooit iets van jou gezien hebben, of iets gehoord of iets tegenkwamen die geïnteresseerd in je zijn. Maar niet perse weten bij welke galerie je hoort, ja die vinden je toch via internet. Ik heb afgelopen jaar een prijs gehad in New York, en die mevrouw die belde me op en die had mijn gegevens via internet. Maar het is niet zo dat ik een website heb.
- * nationale radio Neen, wel al over tentoonstelling gesproken geweest.
- * regionale radio Neen.
- * vrije radio Neen.
- * nationale tv Neen.
- * regionale tv Neen.

21. Vindt u dat er genoeg aandacht is voor beeldende kunst in de media?

Nee, natuurlijk niet. Die cultuurpagina's of bijlagen die worden maar kleiner en kleiner en kleiner, zeker de afgelopen 10 jaar. Dus dat is veel te weinig aandacht. Er is altijd aandacht voor schreeuwende dingen dus..

22. Hoe blijft u zelf op de hoogte van de kunstwereld? Via algemene media, gespecialiseerde pers, Internet?

Ik ga heel veel naar tentoonstellingen kijken, in binnen en buitenland en ik heb natuurlijk een netwerk, en ik lees boeken en ik kijk op internet ik denk net zoals anders kunstenaars ook.

Gespecialiseerde pers?

Natuurlijk, maar ja in België is er niks interessants qua gespecialiseerde pers. Witte Raaf ja is gelukkig een blad wat niet op actualiteit af gaat.

23. Wat vindt u van de kwaliteit van de mediabijdragen, recensies over kunst en cultuur in de algemene media (kranten)? Is die met voldoende kennis van zaken gemaakt?

Nee, zoals ik juist zei ja meestal is het een afgeschreven persbericht.

24. Voelt u zich als vrouw benadeeld in de verdeling van de media- aandacht?

Daar let ik niet op hoor, omdat ik zo weinig met die media heb. Het is niet iets wat mij echt interesseert. Omdat het volgens mij helemaal niet goed in elkaar zit dus daar is al zo weinig plaats voor hedendaagse kunst in de media die weinige plaats wordt aan schreeuwende dingen besteed dus dan euhm wat je moet je dan nog aan? En daarom vind ik...

Maar u bevestigde eerder wel dat er minder vrouwen voorkomen in de media?

Ja maar kijk dat zijn ook weer die gevolgen. Na die studies zijn er sowieso in die kunstencircuit minder vrouwen en dan komen die natuurlijk ook minder aan bod. En dan zijn het die mannen die daar helemaal niet op letten en zo gaat het. Museumdirecteuren zoals Jan Hoed of ... die alleen maar mannen kiezen. Die laatste tentoonstelling van Jan Hoed die over the edge is maar 5% vrouwen? Dat is toch belachelijk in de 21^{ste} eeuw.

Dus die kunstwereld van curators enzo, u merkt wel dat die nog heel mannelijk is? Jaajaa heel erg mannelijk, sowieso. Maar kijk het is heel ingewikkeld. Er zijn nu ook wel enkele jonge vrouwen daarbinnen maar zij zijn gedomineerd of opgevoed binnen ons mannelijk systeem. Dus die zijn ook niet zo zelfreflexief over zichzelf en die onderliggen ook een psychologie zijn die voelen zich ook vaak seduced door jonge mannelijke kunstenaars etc, ect. Ik bedoel er zijn zoveel momenten dus ik kan iets zeggen waar het probleem ligt het is veel genuanceerder.

E. Plastische kunst en media

25. Welke kunstvormen komen volgens u het meest aan bod in de media?

Dat zijn dikwijls vormen wat die maakt, die kunst maakt daar horen galerijen bij etc, ect. En om de 10 jaar of 5 jaar maakt niet uit heb je een ander thema. Dan heb je body, dan heb je performance en dan gaat dat een beetje samen en dan het je thema dit en dat en natuurlijk is er een focus op dat thema. En dat verandert met de wind.

26. Denkt u dat plastische kunsten in de media benadeeld worden ten opzichte van andere kunstvormen (zoals muziek, theater, literatuur, film, ...)

Ja het probleem is die theater, dans die hebben een grotere lobby en beeldende kunstenaars die zijn gewoon een verzameling van individuele mensen en dat is het probleem. Beeldende kunst is vanuit termen van economie gewoon totaal oninteressant. Dus dat is en blijft en buitenbeentje en ik weet dat het met dans en theater ook niet uitstekend gaat, ja dat die het ook moeilijk hebben maar het zijn veel meer collectief bezig en als kunstenaar ben je toch meer in je eentje bezig. Je werkt ook wel met iemand samen soms maar...

27. Hebt u het gevoel dat er minder plaats in de media voor cultuur is, of is er binnen de cultuurpagina's minder plaats voor kunst?

Ja, absoluut. Ik vind het zeer problematisch. Het is treurig dat je niet meer zoals vroeger ook in een culturele bijlage kreeg je overzichten van tentoonstellingen of ging het uitgebreid over één kunstenaar, het is niet allemaal meer. Het is niet sexy dus het verkoopt niet.

Extra:

- De media is commercieel,
- Hebben geen oog voor vrouwen,
- Lui,...

A. Persoonlijk

1. Naam

Karin Borghout

2. Geboortedatum

1959

3. Studies: hogere studies in de kunsten?

Ik heb wat toen heette graduaat plastische kunsten gedaan. Dat is niet –universitair, hoger onderwijs. En ik heb schilderkunst gevolgd. In het Sint- Maria instituut in Antwerpen want wat nu de Karel De Grote Hogeschool heet.

4. Aantal jaren actief als kunstenaar?

Ja ik ben natuurlijk, ik ben eigenlijk vanaf mijn studies heb ik altijd wel gewerkt dus dat is 29 jaar.

5. Wat is uw huidige beroepssituatie? Bent u zelfstandig kunstenaar? Werkt u in een kunstenaarsstatuut? Ontvangt u een beurs? Heeft u een andere job buiten de kunst?

Ik heb dus zeer lang als zelfstandig, eerst als grafisch vormgeving in dienstverband en daarna 17 jaar als zelfstandig grafisch vormgever. Ja, ik heb verschillende beurzen ja. Ik heb er in totaal 3 gehad denk ik.

Ik heb nog altijd mijn grafische vormgevingsbureau. En mijn broer die werkt nu in dienst bij mij. Dus ik heb een werknemer. En euhm voor dit moment is dat niet gemakkelijk moet ik zeggen. Maar er zijn wel goede vooruitzichten dus... Ik ga ook foto opdrachten doen, dat is dus niet mijn persoonlijk werk. Ik ga foto opdrachten doen. Dus ik moet een beetje schipperen dus ik moet gewoon zien dat ik dit kan blijven doen. Ja gewoon leven van de kunst dat is euhm ja dan zou ik van rijkere afkomst geweest moeten zijn denk ik. Dat is er nog niet bij. Euhm ik hoop wel dat dat komt want belangrijk van een structuur te hebben al waarbinnen dat ge kunt werken. Dus ik heb een zelfstandig statuut al, waarbinnen ik als kunstenaar kan werken en het is de bedoeling dat mijn broer nog met die grafische vormgeving klanten bezig is.

6. Bent u verbonden aan 1 of meerdere galerieën? Zo ja welke?

Ik ben op dit moment niet, nog niet aan een galerie verbonden. Ik heb wel 3 tentoonstellingen gehad bij ruimte morguen, maar dat is non-profit. Ik ben vrij laat eigenlijk naar buiten gekomen met mijn werk.

7. Hebt u kinderen? Zo ja, hoeveel en leeftijd?

Neen

B. Als vrouwelijke kunstenaar algemeen

8. Wat zijn volgens u de grootste obstakels voor het uitbouwen van een kunstenaarscarrière?

Ja ik denk eigenlijk dat ge als vrouw euhm, dat zit misschien meer in de vrouwelijke aard dat ge eigenlijk altijd probeert euhm in harmonie te zijn met uw omgeving en rekening te houden met uw

man en proberen aan de verwachtingen te voldoen eigenlijk. Ik denk dat dat bij mij zeker een rol heeft gespeeld. Waarom dat ik zo laat eigenlijk pas begonnen ben. Ik heb natuurlijk altijd gewerkt altijd, omdat ik weet dat daar een heel grote euhm noodzaak en euhm gevoel voor was. Maar ja, ik denk dat mannen meer zoiets hebben van ik doe dat gewoon en iedereen mag doodvallen. Ik ben met mijn weg bezig. Misschien is dat het meer aan testosteron ofzo, ik weet het niet.

En obstakels in het begin?

Ik had in het begin natuurlijk geen geld, dat had zeker te maken met geld ook. Want werk maken, zeker in de gebieden waar ik mee bezig ben vraagt zeer grote investeringen. En een tentoonstelling maken kost mij heel veel geld. En dat kon ik in het verleden ook niet. Nu heb ik zelf wel veel kunnen investeren met geld dat ik verdiend heb van mijn job als zelfstandige.

9. Hebt u hard moeten knokken om op dit niveau te geraken?

Ja, zeer hard.

10. Hebt u het gevoel gehad dat u harder heeft moeten knokken dan uw mannelijke collega's om op dit niveau te geraken?

Dat zou ik niet zeggen, want ik denk dat elke kunstenaarsloopbaan moeilijk is. Dat denk ik wel, ik denk dat niets van een leien dakje loopt. Maar ik moet zelf wel zeggen dat soms, sommige want ze zijn niet altijd hetzelfde hè, ik ga niet veralgemenen. Allé als ik zie, sommige mannelijke kunstenaars die zo een vrouw aan hun zijde hebben die de publiciteit doen en ondertussen nog voor de kinderen zorgt enzo, dat lijkt me toch fijn. Ik heb een man die me heel erg steunt, maar die zelf wel artistiek bezig is.

11. Denkt u dat uw werk anders beoordeeld wordt omdat u een vrouw bent? Zo ja geef een voorbeeld?

Ik zie dat eigenlijk niet als een euhm, dat denk ik niet. Ik denk dat mensen gewoon kijken naar de kwaliteit van een werk, ofdat dat nu van een vrouw of man is. Dat denk ik niet. Ik denk dat de kwaliteit primeert.

En denkt u dat journalisten u misschien anders benaderen om het feit dat u een vrouw bent?

Gelukkig niet. Ik hou ook niet zo van positieve discriminatie, ik bedoel het werk moet goed zijn.

12. Denkt u dat uw mannelijke collega's meer geld krijgen voor hun kunstwerken dan de uwe? Hebt u dit al gemerkt?

Daar heb ik niet echt weet van. Er zijn in het verleden altijd meer mannelijke kunstenaars geweest hè. Maar over hun prijzen.. misschien hebben ze iets meer lef, om hogere prijzen te vragen. De prijs die je krijgt voor een werk hangt ook sterk af van de galerij waar je bij zit. En die bepalen uiteindelijk de prijzen. Het is wel zo dat er zeer grote galerijen zijn met vrouwelijke, hoe zeg je dat uitbaters. En die zijn evengoed euhm zakelijk.

C. Start van de carrière, media

13. Hoe verliep de start van uw carrière?

Ik ben pas eigenlijk echt, ik heb pas rond mijn veertigste beslist om echt aan mijn loopbaan voorrang te geven. Dus dat maakt dat ik pas in 2003 eigenlijk mijn eerste solotentoonstelling had daarvoor waren er een paar kleine dingen die niet onbelangrijk zijn. Maar eigenlijk kan ik pas zeggen dat ik rond mijn veertigste echt ben begonnen. Met fotografisch werk dan hè, daarvoor was dat nog met schilderkunst.

14. Was er media-aandacht bij uw eerste expositie?

Niets, neenee. Ik moet wel zeggen, de eerste expositie. Ik heb eigenlijk wel vanaf begin toch wel media aandacht gehad. Dat is toch wel waar, ik heb eigenlijk altijd direct, ja aandacht gehad redelijk. Ik mag niet zeggen dat er geen media aandacht was. Euhm ik heb vanaf het begin eigenlijk altijd wel artikels. Zelfs in 2003 was er al direct 2 bladzijden artikel in een kunsttijdschrift en toch ja ja direct artikels. Eigenlijk mag k toch niet klagen.

15. Hebt u zelf media-aandacht gezocht? Of had u het gevoel dat de media naar u kwam?

Ik denk dat ik daar in het begin niet zoveel euhm moeite zelf voor deed. Maar euhm ik was, ik zorgde wel altijd voor euhm goede communicatie van de tentoonstelling. En dat is euhm, ik heb altijd vanaf het begin dat email er was enzo heb ik altijd wel mensen verwittigd. En ik had ook vrij snel een website. Dus euhm ja ge moet wel zien dat ze u kennen natuurlijk. Ik heb ook altijd zelf mijn kunstteksten geschreven.

16. Heeft deze media- aandacht carrièremogelijkheden voor u geopend?

Ja, ik kan nog altijd niet spreken eigenlijk van een carrière. Ik bedoel, ik vind dat een raar woord eigenlijk. Voor gewoon verder te doen is dat eigenlijk bij mij. Want ik kan niet zeggen dat euhm mijn verkoop een groot succes is ofzo. Zeker niet. Op dit moment moet ik dat nog altijd zelf geld insteken eigenlijk.

Maar was of is de media belangrijk voor u?

De media is zeker zeker belangrijk. In deze tijd, heb ik de indruk als ge niet in de media komt, is het zo dat je eigenlijk niet bestaat. Ge bestaat wel voor een kleine groep mensen natuurlijk, die u persoonlijk kennen.

D. Media, algemeen

17. Hebt u ooit media – aandacht gekregen? Zoja, over welke hebben we het dan?

18. Hoe belangrijk acht u de rol van de media in de loop van uw carrière? Is het noodzakelijk of wenselijk voor

- bij een portfolio van uw werk

- nieuwe exposities

- het aanvragen van een projectbeurs of reisbeurs?

Ja ze vragen, voor het aanvragen van beurzen bijvoorbeeld vraagt het ministerie bijvoorbeeld van euhm artikels. En dat is toch wel belangrijk, ofdat het in de media besproken is. Ze vragen eigenlijk artikels van kunstcritici enzo. Maar dat blijkt erg erg moeilijk te zijn. Het geeft waarschijnlijk een soort zekerheid aan de beoordelende commissie of misschien moeten ze toch eens. Ze komen weinig zelf kijken op tentoonstellingen dus ze moeten het eigenlijk allemaal via communicatie euhm kennen hè. Dat is jammer, ja.

19. Als je in de media verschijnt, over welke media hebben we het dan:

* in de culturele bijlage van een krant

Euhm alleen vermeld denk ik, niet met een artikel. Of ja ik moet zeggen, ik heb wel al in De Standaard enzo gestaan met een heel blad, het is wel waar. Ik moet eventjes mijn geheugen opfrissen. Ik heb wel al met tentoonstellingen in De Standaard gestaan, niet met culturele bijlagen maar wel in de ja, de krant gewoon.

* in een regionale bijlage van een krant

Ja.

* in een regionale krant of magazine

Ja.

* in een weekblad (Knack, Humo)

Knack, laatst met een klein artikeltje.

* in een gratis huis aan huis blad? (bvb Streekkrant)

Aankondingen. En ook wel eens een artikeltje.

En die aankondigen, denkt u dat het helpt?

Ja, ja ik hoor toch wel eens van mensen die naar een tentoonstelling gegaan zijn omwille dat ze mij... Dat zijn dan wel meestal mensen die u kennen hè.

* in een gratis magazine? (bvb. Zone 03)

Zone 03 ja. Ja dat wordt toch vrij veel gezien ook.

* in de gespecialiseerde pers (kunstmagazines zoals (H)art, De Witte Raaf, Kunstbeeld,

...

In (h)art ja, in de witte raaf heeft er ook al eens een foto gestaan. In (h)art heb ik een kunstpagina gehad nog. En kleine aankondingen enzo, nog niet echt een heel groot artikel. Kunstbeeld ook.

* op internet

Op internet zijn er regelmatig euhm mensen die iets over me publiceren, ook in het buitenland. Dat werkt dus vrij goed eigenlijk. Blogs waarop er over mij geschreven wordt en ze nemen het op in een bepaald overzicht van fotografen of kunstenaars ofzo. Ja.

* nationale radio

Ja.

* regionale radio

Ik denk het niet.

* vrije radio

Ja, ik ben een keer op radio centraal geweest. Zo van die en die doen die tentoonstelling. Kort wel maar hoor. Niet echt een echt interview ofzo.

* nationale tv

Nee.

* regionale tv

Ja. TV Brussel.

20. Vindt u dat er genoeg aandacht is voor beeldende kunst in de media?

Ik denk dat dat nog altijd een beetje een weinig belichte sector is. Ik merk dikwijls toch dat ja op Canvas is, Radio Klara euhm. Maar niet voor het grote publiek. Visuele kunst is een medium dat zich zeer moeilijk leent om in de media te leven. Dat is zeer moeilijk gewoon. Het leven in een tentoonstelling of een concertzaal of in weet ik veel. Ik bedoel in de media willen ze verhaaltjes vertellen en daar moet beweging in zitten enzo en dat is vrij statisch. Dat zou er misschien wel iets

mee te maken hebben. Je hoort wel regelmatig interviews op de radio enzo, er is nu ook, ik heb zelf geen tv moet ik zeggen. Maar ik hoor dat er een nieuw programma is enzo. Ik hoor dat er toch wel iets gebeurt hè.

En fotografie?

Fotografie zit in de lift denk ik enorm. Er zijn ook wel enorm veel mensen mee bezig natuurlijk hè. We hebben een paar heel sterke fotografen in Vlaanderen en die krijgen enorm veel media-aandacht. Dat is eigenlijk wel fijn, vind ik dat fotografie zo een beetje in de lift zit. Ook qua fotoboeken enzo.

21. Hoe blijft u zelf op de hoogte van de kunstwereld? Via algemene media, gespecialiseerde pers, Internet?

Ik ben op (h)art geabonneerd natuurlijk. En vooral via het internet en via facebook enzo blijf ik op de hoogte van wat collega's doen. Dat vind ik ook, dan weet ik ongeveer wie dat waar tentoonstelt enzo. En via internet ook internationaal hè.

Niet via De Morgen ofzo?

Ik lees heel weinig kranten. Ik doe dat wel graag hoor, want af en toe ga ik zo eens naar de bibliotheek boekrecensies lezen enzo maar ik heb daar weinig tijd voor, voor de krant te lezen. Spijtig.

22. Wat vindt u van de kwaliteit van de mediabijdragen, recensies over kunst en cultuur in de algemene media (kranten)? Is die met voldoende kennis van zaken gemaakt?

Het hangt er zeer sterk vanaf, wie dat het geschreven heeft. En meestal kijk ik ook wie dat het schrijft. Er zijn goede recensies en er zijn minder goede. Gelijk in De Witte Raaf dat lees ik meestal wel en in (h)art staan ook wel soms goede dingen vind ik. Euhm in de krant ook ja, het hangt er vanaf wie dat het schrijft. Er is kwaliteit en er is broodschrijverij ook natuurlijk hè.

23. Voelt u zich als vrouw benadeeld in de verdeling van de media- aandacht?

Ik denk dat ik niet mag klagen, maar ik doe er ook wel de nodige moeite voor. Ge moet niet verwachten dat het zomaar allemaal gebeurt. Euhm dat heb ik ondervonden in een lange loopbaan laat ons zeggen. Als ge zelf niet communiceert daarover, of in woorden probeert uit te leggen en openstaat voor interviews enzo. Ja dan moet het al lukken dat iemand dat voor u doet. Ik bedoel ge moet zelf eigenlijk toch wel.. ik heb bijvoorbeeld een nieuwsbrief die ik elke maand verstuur. En dat blijkt zeer belangrijk te zijn. Dat is gewoon elke maand eventjes laten zien dat ge nog bezig zijt. Als ge niet zoveel zelf in de media komt dan denken de mensen gewoon dat ge niet meer bezig zijt. Als ge niet in de media komt denken de mensen dus dat ge niet meer werkt. Daarmee die nieuwsbrief, en ik merk, ik ben daar 2 jaar geleden mee begonnen en ik merk dat andere kunstenaars mijn voorbeeld volgen. Dat is wel fijn eigenlijk.

En dat is enkel online?

Dat is wel enkel online, dat heeft natuurlijk te maken met de kosten hè. Ik heb dus een adresbestand verzameld en dat kost mij niets hè. In de toekomst misschien wel niet meer.

Dus je voelt je niet benadeeld ten opzichte van de mannelijke kunstenaar?

Nee, ik voel me zelf niet benadeeld ten opzichte van mannelijke kunstenaars. Eigenlijk niet. Ik vind het ook geen goede houding eigenlijk. Dus ja, ik wil eigenlijk niet klagen. Want ik denk dat dat niks ... dat ge alleen maar nog negatieve dingen krijgt. Dus ik heb zelf eigenlijk een positieve instelling, hoop ik.

Ik heb zelf eigenlijk nooit gevoeld ofzo, mannelijke of vrouwelijke kunstenaars. En ik moet zeggen ik betrap me erop dat ik zelf als rolmodel ook een mannelijke kunstenaar neem. Dat is misschien fout, ik weet het niet. Het zijn kunstenaars en of dat nu vrouwen of mannen waren dat maakt eigenlijk voor mij niet zoveel uit.

E. Plastische kunst en media

24. Welke kunstvormen komen volgens u het meest aan bod in de media?

Ik denk dat de podiumkunsten eigenlijk wel euhm meer aan bod komen. Dat heb ik toch wel het gevoel.

25. Denkt u dat plastische kunsten in de media benadeeld worden tov andere andere kunstvormen (zoals muziek, theater, literatuur, film, ...)

De nieuwe media hè, en dat vind ik de meest hedendaagse vorm van kunst. Ja en die hebben het het moeilijkste. Omdat het ook niet verkoopt, dikwijls niet verkoopbaar is of moeilijk te beschrijven. Iets dat nieuw is, ja dat is moeilijker hè. Ik denk dat die wel het meest benadeeld worden.

En ja er zijn mensen heel interessant bezig ook internationaal, op verschillende plekken van op wereld. En waarbij de kunstenaar staat in het proces zelf eigenlijk. En ja de meeste mensen hebben da zo ja een idee zo dat kunst zo is als in het verleden hè. En kranten schrijven ook een beetje bevestigend. En die nemen niet het voorstel om nieuwe dingen tenzij dat er straffe verhalen

aan zitten misschien. Of een te beperkt publiek is erin geïnteresseerd of want dan komt het niet in de media hè. Want in de media komen dingen die een groot publiek interesseren hè. Ik zeg nu wel de media, dan bedoel ik natuurlijk de krant, de tv de radio enzo, de massamedia eigenlijk. En dat is zich steeds meer aan het verfijnen, ge hebt natuurlijk via een internet diverse media die eigenlijk euhm die kleinere doelgroepen hebben eigenlijk. Kleine gespecificeerde doelgroepen en dat wint enorm aan belang denk ik. De massamedia wordt zeer commercieel eigenlijk, en dat zijn producten die moeten verkopen en die zijn ja die schrijven gewoon wat de mensen willen eigenlijk hè. Wat mensen willen kopen eigenlijk, wat mensen willen lezen.

Ja ik weet niet of dat de massamedia daar is voor weggelegd voor de toekomst ook. Want die hangen ook veel aan reclame hè. En die hun inkomsten ... de krant moet aan hun inkomsten komen van de reclame eigenlijk en da vergeten we wel eens. Die moeten verkopen hè.

26. Vindt u dat dat nog nodig is in de massamedia, die aandacht voor beeldende kunst? Of zegt u nee laat dat maar tot zijn recht komen in de gespecialiseerde media?

Ik denk dat dat heel belangrijk is want tegenwoordig is het zo dat als je niet in de media komt dan besta je bijna niet.

Nee je merkt ook bij fotografen, heel bekende fotografen dat ze toch heel blij zijn als ze in de laatste show mogen komen. Ja dat wordt dan ineens door een massa mensen gezien. En euhm ja zo foto's op tv tonen ik weet nog of dat zo goed is maar mensen gaan dan toch eerder naar een tentoonstelling.

De naambekendheid is heel belangrijk

Ja, mensen zijn in de mensen geïnteresseerd hè. Niet specifiek in de kunstwerken, dat doet ook veel. Ik kom zelf niet vaak met mijn hoofd in het nieuws ofzo, maar ik moet daar toch rekening mee houden dat mensen dat toch wel ergens verwachten dat ze de mens achter het werk willen kennen.

Heb je er ook al last van gehad dat ze je meer persoonlijke vragen beginnen stellen dan over je werk zelf?

Vroeger praatte ik heel weinig over mijn werk, maar ik wil dat nu wel beginnen doen eigenlijk. Ook om misbegrijpen soms tegen te gaan. En ik merk dat bepaalde mensen daar toch wel iets aan hebben dat ge er zelf iets over verteld.

Goh ik heb daar al veel over nagedacht hoor, ge doet dat eigenlijk niet voor u zelf. Maar er zijn mensen die zich geïnspireerd voelen en die willen van u leren. Ik had vroeger nooit dat gevoel eigenlijk dat mensen van mij leren maar inderdaad, er zijn heel wat medekunstenaars of fotografen die van u willen leren. En dan denk ik ja, dat zal mijn rol wel zijn zeker. Het is niet enkel fotograferen, je moet heel het spel meespelen, daaraan meedoen ja.

28. Hebt u het gevoel dat er minder plaats in de media voor cultuur is, of is er binnen de cultuurpagina's minder plaats voor kunst?

Ik denk dat het ergste nog moet komen eigenlijk. Dat denk ik ja. Want alles, maar echt alles alles moet opgeofferd worden aan de economie. Zo is het. En wat niet economisch rendabel is, dat verdwijnt, dat moeten verdwijnen precies. En we hebben nu nog, vind ik toch, ondanks dat er zo weinig geld voor is enzo. Hebben we een zeer rijk cultureel leven nu. Maarja het is niet gemakkelijk voor heel veel organisatoren, er is heel veel ook. Dat is helemaal niet gemakkelijk om te overleven. En ik merk ook, veel kunstenaars werken gewoon gratis hè. Doen mee aan allerlei evenementen en tentoonstellingen enzo, gewoon omdat ze vinden dat ze dat moeten doen. Veel mensen hebben toch een grote behoefte aan kunst en aan cultuur. En ik hoop dat men dat in de besparingen enzo niet vergeet, dat dat wel echt nodig blijft. Er zijn natuurlijk ook nog grote noodzaken hè. Maar ik merk toch dat er zeer veel wordt opgeofferd aan de ja de commercie. Ik denk ook aan erfgoed bijvoorbeeld, ik zie dat met zeer lede ogen aan, dat zo voorhistorische gebouwen bijvoorbeeld worden verkocht hè. Op gebouwen met een geschiedenis in het midden van de stad, we hebben dat in Oostende gezien, in Antwerpen is dat ook het geval, ze verkopen gewoon historische gebouwen en dat worden dan werkplaatsen ofzo. Ik bedoel dat kan toch niet, dat vind ik zo erg. Ja, overal moeten winkels nu komen enzo. Centraal station zag ik vandaag ook, ik wou daar een brief posten. In centraal station daar staat toch een postbus. Er staat inderdaad nog telegrafie en posterijen op. Maar als ik daar binnenkom dan is dat een basewinkel. Ja, ik denk wat doet dat hier in da station. Allé dat moet toch niet in een station, ik bedoel moet alles winkel en opbrengstruimte worden. Ik moet daar echt aan denken. En ik denk, ofwel moet ik daarin meegaan, het spel meedoen. Ofwel moet ge daarin tegengaan, maar dan wordt ge gefrustreerd hè. Dus misschien moet je daar voor een stuk in meegaan, ik weet het niet.

Extra:

Ik denk dat je ook als kunstenaar heel communicatief moet zijn om in de media te komen, ik denk dat dat ook zeker een rol speelt .

Uw persoonlijkheid speelt dus mee en ik denk dat je toch ook een beetje diplomatisch moet zijn ook. En dat zijn niet alle kunstenaars. Ik heb zo een kunstenaar gehoord ooit en die was zo zijn gal aan het spuwen op radio 1 was dat denk ik, dat was niet normaal. Ja dat is niet slim hè. Dan denk ik waarom doet ge dat eigenlijk? Ik heb altijd graag mensen die de waarheid zeggen, maar Vlaanderen is zo klein. Dat is euhm toch vaak uw eigen ruiten inslaan. Iedereen kent iedereen in dat kunstwereldje. Dat geldt voor journalisten ook hè. Ik heb eens met een kunstcriticus gesproken om een artikel te schrijven. En euhm journalisten verdienen niet zoveel hè. Die worden graag verzorgd, die komen graag naar een persconferentie als er hapjes enzo zijn. Dat is heel menselijk hè, dat is heel menselijk. En ook als ze dan iets krijgen ofzo. Ze worden graag verzorgd, ja ik bedoel... want ze verdienen niet veel. Dus dan moeten ze toch iets extra hebben eigenlijk.

Ja en journalisten die scherpe kritieken schrijven, ja die worden ook niet meer gevraagd hè. Ik bedoel van ja die gaan we niet meer vragen want die schrijft veel te scherpe dingen hè. Dat is ook menselijk hè. De echte kritiek kun je best achteraf zo eens mondeling vragen. Maar in de krant zal je dat niet zo snel lezen. Soms wel maja, dan lees je het wel. Dat zijn toch dikwijls euhm dingen die jarenlang blijven hangen. Jarenlang geen contact meer., ik heb ook al zo eens iets gehad, dat er echt onwaarheden in staan dat ik dacht, waar halen ze het in godsnaam. Dat ik voel dat het mij schade heeft aangedaan eigenlijk. En dan moet ge door hè.

Onder kunstenaars is er toch ook een grote jaloezie, maar okee het is maar een blad hè. Het zijn gewoon geschreven woorden. Je moet dat relativeren hè.

Maar het ligt gevoelig, zeker bij jongere kunstenaars. Ik heb er geweten dat ze dan stoppen met werken enzo, dat het zo gevoelig ligt.

En misschien dat meer mannen een olifantenvel hebben, ik weet het niet. Alhoewel kunstenaars zijn altijd gevoelige mensen. Misschien degene die het echt maken dat die toch een beetje meer olifantenvel hebben. Ik weet het niet...

Vragenlijst:

A. Persoonlijk

1. Naam

Merlin Spie

2. Geboortedatum

1969

3. Studies: hogere studies in de kunsten?

Ja

4. Wat is uw huidige beroepssituatie? Bent u zelfstandig kunstenaar? Werkt u in een kunstenaarsstatuut? Ontvangt u een beurs? Heeft u een andere job buiten de kunst?

Dat is een heel groot probleem omdat ik nooit een kunstenaarsstatuut kan hebben, als performance kunstenaar. Omdat ik samenwerk met heel veel mensen en ik moet eigenlijk de uitvoerende kunstenaars die bij mij samenwerken moet ik betalen dus al de inkomsten die ik heb die gaan dan eigenlijk naar andere mensen of materiaal of structuur ofzo. Maar ik werk wel nu samen met Margarita productions, dat is een productiehuis hier in Brussel en die helpen mij met een aantal zaken, euh ja het ontlasten van dossiers schrijven bijvoorbeeld daar ben ik niet echt goed in. En zij helpen mij dan om die dossiers op te maken zodanig dat ik bijvoorbeeld vorig jaar een trajectbeurs heb gekregen van de Vlaamse Gemeenschapscommissie hier in Brussel.

En ik woon in Willebroek en dat is voor mij altijd een probleem geweest omdat ik zowel van de provincie Antwerpen als van de provincie Brabant geen subsidie kreeg. Maar Margarita productions die zijn wel gevestigd in Brussel, en het project ging ook door hier in Brussel. Dus en daardoor kon ik dan die subsidie krijgen. En dan heb ik ook door Bert Ancaux heb ik ook een ontwikkelingsbeurs gekregen. En een projectbeurs, om het project te maken in het kaaitheater dat ik vorig jaar heb gedaan. Dat is ook beschreven in dit boek door Marianne Van Kerckhoven.

5. Bent u verbonden aan 1 of meerdere galerieën? Zo ja welke?

Ik ben niet echt verbonden aan een galerij maar er zijn wel galerijen die sympathiseren met mijn werk, bijvoorbeeld de galerij Nadia Vilenne die zit in Luik en die hebben mij niet in de vaste collectie, die gaan me niet meenemen naar de beurzen ofzo maar als er iets is waar zij mij in kunnen kaderen dan vragen ze wel of ik wil meedoen.

Vaak is het ook zo dat kunstenaars hier nadeel aan hebben, doordat ze verbonden zijn aan het galerij, het opeisen van de kunstenaar door de galerij. Maar daar hebt u dan geen last van?

Wel ik heb dat op een bepaald moment gehad, een galerij die mij wel zag zitten. En die wou bij mij wel samen in de boot gaan. Maar die was heel commercieel ingesteld en eigenlijk botste dat een beetje tegenover de manier waarom ik in de kunstwereld stond ook. En zij begonnen dan te vragen aan mij om werk te makken alla Johan Tahon bijvoorbeeld. En ik dacht ja nee ik ben Merlin Spie en ik moet mijn werk maken en ik moet mijn eigen evolutie doormaken. En zij vroegen dan ook om niet tentoon te stellen in hun regio, daar niet, of daar niet. En ik dacht ja als er een parcours is dan, alléja voor de performance is er niet echt een parcours uitgestippeld. Toen toch niet, en ik ben al meer dan 15 jaar bezig. Dus ik kon moeilijk aan die galerij vast blijven hangen omdat ik mijn parcours moest maken.

De tentoonstellingsplekken die mij een plaats boden en ook financiële steun; direct vanuit de tentoonstellingsplek of de organisatie waren toch wel belangrijk voor mij, anders kon ik geen werk maken. Dus ik moest dan kiezen, ofwel ging ik commercieel werk maken en dan proberen te verkopen in een galerij, ofwel ging ik evolueren. En ik heb gekozen om te evolueren waardoor ik wel constant nieuw werk heb kunnen maken. Op de verschillende plekken.

En Nadja Vilenne bijvoorbeeld die maakt zo een afspraken niet, en die heeft er dan op die manier een vorm aan gegeven. Ik bedoel en daar voelen wij ons alle twee wel het beste mee.

7. Hebt u kinderen?

Ja één zoon, Ferre.

B. Als vrouwelijke kunstenaar algemeen

8. Wat zijn volgens u de grootste obstakels voor het uitbouwen van een kunstenaarscarrière?

Euhm de grootste obstakels, het grootste obstakel is dat als ge problemen begint te maken over de obstakels die er zouden kunnen zijn. Ik denk dat het goed is dat je gewoon doet wat dat je in u hebt en probeert te evolueren en dat je uw persoonlijke inborst volgt ook, en da je eerlijk blijft bij jezelf. Dat je niet gaat pretenderen dat je alle ja, ik maak performance werk dus ik sta in mijn

performances sta ik op mijn bepaalde kritieken naar de maatschappij. Maar dan moet je daar ook naar leven.

En wat nog is natuurlijk ja, het geld. Ik heb heel zwarte sneeuw gezien. En alle tentoonstellingsplekken die gaven misschien wel iets, sommige iets, sommige niks. De ene wat meer dan de andere en ik heb dat altijd gebruikt om werk te maken dus maar da maakte wel dat ik nooit een loon heb gehad waardoor ik ook geen kunstenaarsstatuut had, en ook niet al kunnen hebben. Volgens het kunstenloket hier in Brussel heb ik gewoon euhm ik heb atlijd tentoonstellingen gehad, gedurende 15 jaar maar als daar geen loon aan, en zelfs waren daar lonen aan verbonden dan was het nog niet frequent genoeg of het bedrag was niet groot genoeg ofzo. Maar dat is dus niet geweest. En nu sinds dat ik bij Margarita productions ben, da ik een beetje begin te verdienen omdat ik performances dus terug kan herdoen of omdat ik in de theaterstructuur ben opgenomen, waar er grotere budgetten zijn.

Dus en ja ook de evolutie van performances. Vroeger was dit gekoppeld aan de beeldende kunst en nu is dat geëvolueerd binnen de theatercontext. En er zo cross over, dat is een beetje in mijn voordeel ook omdat ik dan ook op festivals terechtkom die in de accommodatie van theaters worden gegeven. Dus live performance art wordt dan in theater gemaakt. En dan ook gekoppeld aan die budgetten. Dus financieel op die manier is dat wel interessant eh maar langs de andere kant is dat ook een inboeting aan de kwaliteit van de performances. Ik bedoel vanuit de beeldende kunst eh. Omdat je de bron toch altijd ergens moet zuiver houden en dat gebeurd niet.

9. Hebt u hard moeten knokken om op dit niveau te geraken?

Jawel, maar dat is zoals een violist, allé ja moet letterlijk je leven geven voor je werk. En dat is ook zo effectief geweest.

10. Hebt u het gevoel gehad dat u harder heeft moeten knokken dan uw mannelijke collega's om op dit niveau te geraken?

Nee, ik denk dat het dat niet is. Alleen is er een bepaalde mentaliteit tussen die mannen, dat die mannen samenklit en tussen die vrouwen niet, wat maakt dat die vrouwen niet zo samenklitten. Ik heb heel dikwijls gezien dat vrouwen, ik bedoel, ik niet. Maar dat vrouwen ten dienste staan van die mannen. En daardoor zichzelf verloochenen, of verliezen.

En euhm ik heb ook eens voorgehad dat ik op een verkoop stond en ik had twee heel schoon foto's ofwel van Leo Coopers ofwel van Jaques Charlier. Maar Jaques Charlies was daar dus het was van Leo Coopers, een collectioneur daarvan. En die sprak Frans en die zei zo tegen mij. Euhm de galerist zei da, je moet da werk kopen, dat is interessant enzo. Dus die kwam naar mij en die vroeg, met wat ben je bezig? Ah nee niet kent ge die en kent ge die? Hij vroeg niet waar ben je mee bezig. Hij vroeg kent ge die en kent ge die? En ik zei nee, en hij gaf ook geen uitleg en op een bepaald moment dan zei die ja gij zijt een vrouw eh, gij gaat stoppen. En die wist niet dat ik al in Polen was geweest 2 jaar. Dat ik al zolang een kind had en dat ik nog altijd bleef doorwerken dat ik nooit zo in de clichés ben beginnen werken. Ik bedoel ik heb echt wel een consistent oeuvre uitgebouwd. En die man die projecteerde waarschijnlijk zijn eigen kennis op mij. Wat compleet ten onrechte was, en spijtig voor mij want hij heeft dat niet gekocht waardoor dat ik een ander werk heb moeten verkopen dat eigenlijk een resistent was van een performance werk om geld te kunnen hebben om iets nieuws te kunnen maken. En om te kunnen leven ook. Want ik heb altijd gewerkt zodat ik mijn leefgeld gaf aan mijn werk. En die man die had het gewoon fout. Maar hij is wel degene die het geld heeft. Dat zijn de mannen met het kapitaal en da zijn dan ouderen, een oudere generatie en die zien hoe de vrouwen van zijn generatie zijn geëvolueerd. En die denken er niet over na dat eigenlijk de jongere wel anders in het leven staat en het is ook zo dat mannen iets bepaald te vertellen hebben maar vrouwen hebben ook iets bepaald te vertellen. Maar wij leven echt wel in een mannenmaatschappij waarin mannen euhm hetgeen waar de vrouw voor staat teniet doet. Dat denk ik wel, en er zijn heel weinig mannen die da niet doen, maar die geraken niet in die hoge positie. Dus de mannen die in die hoge positie staan, die gaan echt over lijken. En die zijn ook niet eerlijk ten opzichte van hun eigen, dus hetgeen wat ze vertellen. Dat leven ze niet na in hun privé. Dus bijvoorbeeld, je hebt ecologen en stel je voor dat iemand die enorm begaan is met ecologie, op papier, en via interviews, en je moet selecteren enzo. En dat dan zelf bij zijn thuis niet doet. Dan ben je niet goed bezig denk ik. Dan ben je niet eerlijk ten opzichte van jezelf, en ook niet ten opzichte van de maatschappij want je stelt uzelf totaal anders voor dan dat je bent. En zo heb ik toch wel al heel veel mensen gezien.

En de mensen die het wel goed doen, die doen het ook goed. Maar die komen niet zo echt in de kijker ofzo, of die worden overschaduw door een bepaalde kracht. Euhm je hebt bijvoorbeeld ook de loge en je weet niet wie er in de loge zit. Er is een enorme geheimhouding in de loge. Dus je weet ook niet, die hebben een bepaalde kracht omdat ze samenwerken. En die geven elkaar jobs, en die geven elkaar ook krediet. Maar die mogen hun vrouw afslaan, of weet ik veel wat. Maar als die jobs maar op de posities blijven en als die maar op de plaats komen waar ze eer en macht kunnen hebben. Want aan macht is ook wel altijd iets gekoppeld. Macht is, ja dan kan je veel vrouwen krijgen bijvoorbeeld of dan kan je rijk worden. En macht maakt mensen vanbinnen heel lelijk.

11. Denkt u dat uw werk anders beoordeeld wordt omdat u een vrouw bent? Zo ja geef een voorbeeld?

Dat vorige (verkoper) was 1 voorbeeld. Ik heb heel veel voorbeelden van mensen die niet zo zijn. Maar die behoren niet tot de canon. Of die behoren niet tot de rangen van de, of ja dat is mijn traject natuurlijk hè. Want allicht zijn er wel mensen die het anders doen en die wel tot de canon behoren maar die zijn dan niet naar mij gekomen ofzo. Die hebben mijn pad toch niet gekruist.

12. Denkt u dat uw mannelijke collega's meer geld krijgen voor hun kunstwerken dan de uwe? Hebt u dit al gemerkt?

Ik denk dat dat nu niet meer is. Zo 15 jaar geleden wel, maar nu niet meer.

C. Start van de carrière, media

13. Hoe verliep de start van uw carrière?

Gewoon hè, ik wou een goede kunstenaar worden. Maar ik had geen enkel aanknopingspunt naar vrouwelijke kunstenaars toe. Dus ik moest altijd de visie van mannen naar mij, allé daar naar reflecteren ofzo. Maar mijn perceptie was gewoon compleet anders. Ik bedoel alle teksten die worden, of die werden geschreven door hoofdzakelijk mannen maar die zijn anders gewoon, die zijn anders ingesteld. En ik vond dat altijd zoiets, dat klopt niet gewoon. Ook hetgeen wat die mannelijke kunstenaars maakten, dat klopte dikwijls niet met hetgeen waar ik in leefde of de manier dat ik ook het leven zag. En ik heb dat heel lang, ik heb heel lang in mijn cocon geleefd omdat ik een heel goede partner had, heel lang. Tot mijn 32 heb ik een hele goede partner gehad, en die heeft mij ook laten ontwikkelen en ik heb kunnen doen wat ik moest doen. En daarna ben ik geconfronteerd geweest met zaken die de realiteit representeren en die zo confronterend waren voor mij. Die compleet anders waren dan.

Jullie delen altijd in in mannen/ vrouwen. Ik denk dat je meer moet indelen in soorten. Je hebt bepaalde soorten van mensen. Die zachtvaardig zijn en die zorgzaam zijn voor anderen en die ook heel humaan zijn, niet alleen in een boek maar ook thuis, en ook tegenover andere mensen. Die niet over lijken gaan. Die echt wel afwegen om dus zo juist mogelijk en ook in evenwicht te leven, maar ook te werken. En je hebt een andere soort die echt wel heel gruwelijk zijn en die totaal sadistisch zijn. Gewoon om een plek te kunnen bekomen.

Dus ik zou dat niet echt man/ vrouw indelen.

14. Was er media-aandacht bij uw eerste expositie?

Oei, mijn eerste expositie? Mijn eerste performance die was terwijl ik studeerde, en dat was in Sint Lucas en ik was grafische vormgeving aan het studeren en ik voelde dat er iets niet klopte. Ik bedoel er was een ongeschreven geschiedenis die niet getoond werd dus ik moest een werk maken voor kunstgeschiedenis maar dat moest geschreven zijn, en ik vond dat ik iets ontoonbaars moest tonen. Maar dat kon ik niet op papier dus ik heb dan eerste performance gemaakt. En dat was voor de mensen in school in de aula. En dat was dan een tweede deel van mijn eindwerk toen. Dus dat was eigenlijk mijn eerste tentoonstelling, voorstelling.

15. Hebt u zelf media-aandacht gezocht? Of had u het gevoel dat de media naar u kwam?

Ik ben nooit agressief mensen gaan zoeken. Op een bepaald moment waren er wel mensen die al eens iets over mij geschreven hadden en die liet ik dan weten als ik iets ging doen ofzo. Ik heb die mensen ook nooit kwalijk genomen als die niet kwamen of als ze niets schreven. Maar ik kan wel zeggen dat bijna alles wat er gepubliceerd is is spontaan gekomen. En da is toch wel een hele boel, ik denk toch wel dat ik tevreden kan zijn. Ik moet mezelf echt niet in de slachtofferrol plaatsen.

16. Hoe belangrijk was die media-aandacht bij de start van uw carrière?

Nee, ik was daar ook niet mee bezig. Ik bedoel, ik heb dat ook altijd zo gezien, als je jong bent moet je.. allé ja ik wou iets vertellen maar ik wist niet wat ik moest vertellen, of wat ik zou vertellen of wat ik ging vertellen of wat er uit mij ging komen. En da begin ik nu, nu begin ik afstand te nemen van mijn werk. En ik probeer mijn werk te plaatsen en ik probeer ook mezelf daarbij te plaatsen. En daar een theorie rond te vormen ofzoiets. Maar als je in het begin van je carrière staat, ik toch ik had liefst zo weinig mogelijk aandacht. Omdat dat mij alleen maar verstoortte in mijn concentratie op mijn werk. Nu ik heb mij zelf heel erg weggecijferd denk ik. Ik droeg ook geen opvallende kleding ofzo. Omdat, als vrouw, als je opvallende kleren draagt dan vraagt ge om bekeken te worden. Of dan wordt je gewoon bekeken op een bepaalde manier en dat soort aandacht die wou ik ook niet. Dus ik heb altijd zo hele neutrale mannenkleren aangehad. En dan waren de mannen ook niet geïnteresseerd in mij. En daardoor kon ik me concentreren op mijn werk, en omdat ik zo een goede relatie had. Ik bedoel, ik had alles wat ik nodig had. Ik had een goede fundatie thuis, en euhm ik kon gewoon doen wat je als mens moet doen om te evolueren en te creëren en met alle zorgen en alles wat erbij komt natuurlijk. Maar ik kon me wel goed concentreren dan. En zo media aandacht dat verstrooit, of teveel aandacht dat verstrooit. Ik wou

gewoon wel de mensen aantrekken die echt wel geïnteresseerd waren in performance en die mij graag opvolgden, ook omwille van mijn werk. Maar niet alles van wat daar niet rond gaat.

17. Heeft deze media- aandacht carrièremogelijkheden voor u geopend?

Nee, het zijn de mensen die daar achter zitten die dat wel hebben gedaan. Bijvoorbeeld Willem Elias, die op een bepaald moment op een tentoonstelling is komen kijken en daar was iemand die een teksten schreef voor de morgen en dan heeft Willem daar voor gezorgd dat die persoon een tekst schreef over mijn werk. Dan is het eigenlijk Willem geweest die me op bepaalde momenten gewoon in de kijker heeft gesteld. Die dit aanvoelde van dees is toch wel iets, wat dat anders is.

Het is gezond als je niks verwacht en alles wat dan naar je toekomt dat is zalig dan. Een bevestiging van uw werk en ook ja, als kunstenaar heb je weinig publiek en ook als performer. In theater krijg je al eens applaus, bij performance niet, en je moet het eigenlijk hebben van de mensen die op een bepaalde manier over je schrijven of die naar u toekomen en probeer die dan ook zo goed mogelijk te verzorgen. Bijvoorbeeld, vorig jaar zijn er 2 studentes geweest. Één van Leuven en één van Antwerpen die theaterwetenschappen studeerde. Iemand onder leiding van Paul Van Den Broeck, Valentin De Meester en Valerie Rousseau van Antwerpen. Die is dan naar mij gekomen en ging een eindwerk maken. Het ging over mij, alleen over mij. Die is dan bij mij gekomen een heel aantal keer, we hebben heel veel gepraat enzo. En ik heb die echt geholpen om zoveel mogelijk teksten te bekomen, ik heb die ook gekopieerd, we hebben die besproken enzo. Zodanig dat die een zo juist mogelijke interpretatie konden geven. Sofie van Loo bijvoorbeeld die heeft een tentoonstelling 'Gorgel' gemaakt, gorge van keel en dan gorgel. In Antwerpen in het museum van Schone Kunsten, dat was ook met gynaika. En zij had mij gecontacteerd, en ze heeft eigenlijk gezegd dat ze heel de tentoonstelling zo op mijn werk had gebaseerd. Dus we hebben heel veel gepraat, twee jaar aan de stuk. Zij heeft zo mee zien dingen evolueren ook, en daardoor kon zij ook een zo juist mogelijk beeld maken van mijn werk. En dat ook projecteren in haar boek. Mensen die naar mij bellen en die vragen om iets te kunnen schrijven of die aankondigen hè, zoals die van De Morgen eh da weet ik niet of ik da gelezen had ik denk het wel zulle. Als ik weet dat ze iets gaan schrijven dan vraag ik of ze het kunnen opsturen. En dan zeggen ze ja maar het is heel kortdag, maar dan hou ik daar rekening mee. En dan sturen ze dat 's avonds maar een uur nadien moet dat dan teruggestuurd worden, omdat dat dan voor een dagblad is. In een week- of maandblad gaat dat natuurlijk gemakkelijker. Maar ik lees dat wel altijd na. En er is ook iets verschenen in een Italiaans maandblad, ik ben de naam vergeten. En dat heb ik ook gelezen en ik denk dat dat goed is. Soms zijn er dingen die fout begrepen worden. Zoals nu met die dictafoon, en je verstaat niet alles, ik leg niet alles goed uit omdat het moment is ook maar het moment. En als je dan dat thuis nog eens op uzelf daar dieper op kunt ingaan dan kan je andere verbanden leggen ook en kan je het nog een beetje uitdiepen. Dat is het gene wat ik met Wim ook gedaan heb, omdat die ook dingen had gestructureerd. Maar die waren eigenlijk verouderd omdat mijn teksten waren al ja 4 -5 jaar geleden geschreven en ondertussen denk ik wel geëvolueerd, en ondertussen heb ik dat werk in Kaai gemaakt. Dus hij heeft me dan toegestaan om dan aanpassingen te maken. Binnen de tekst heb ik nog aanvullingen gedaan, en dingen die ik nog gedaan heb. En dan heb ik dat nog eens nagekeken, en nog eens nagekeken. Dat maakt wel dat het heel intensief werk is, maar dat resulteert wel in een mooiere en diepgaandere tekst. Omdat mijn werk gaat ook over de gelaagdheid. En mijn werk gaat ook over de diepgang en het vertikaal denken. Ook wel over horizontaal denken maar meer over euhm het doordenken van een begrip of van een situatie of van een emotie of van een intentie ofzo. En dan denk ik ook dat het goed is dat de teksten die erover worden geschreven ook op deze manier zijn gemaakt. En een tekst kunt ge altijd zien als iets dat evolueert, ik bedoel wat je nu schrijft ligt altijd wel in de lijn van hetgeen dat je binnen twintig jaar gaat schrijven maar dat is wel altijd een stadium ervoor, je evolueert altijd als mens, je wordt altijd een stap volwassener. Dus ik denk wel door dat opvolgen van die teksten die geschreven zijn, dat ik daardoor van de mensen die nu opzoeken doen over mijn werk meer duidelijkheid geef over waar ik eigenlijk voor sta of waar mijn werk voor zou kunnen staan. Wat dat mijn inborst is en waar ik naartoe wou evolueren eigenlijk al vanaf als ik 18 was, maar wat ik toen nog niet kon vertellen. Maar wat dan anderen voor mij hebben gedaan en dat ik dan via dat herlezen dan toch heb in gekregen. Hadden ze toen geschreven van ja Merlin haar werk is heel seksistisch, heel erotisch en kamt alle facetten van de vrouw uit. Als ze daar nu 15 jaar later naar terug zouden grijpen dan zou mijn werk in volledig fout daglicht geplaatst worden. Dus ik was me daar toen al bewust van, dat het zou kunnen evolueren op die manier. En dat heb ik er dan ook zoveel mogelijk uit gehaald. Als het kon hè. Die teksten van Willem bijvoorbeeld heb ik niet nagelezen en die heeft iets heel erotisch in zijn werk. Ik bedoel erotiek is wel belangrijk, maar bij mij is dat belangrijk binnen een relatie. Omdat je samen in een relatie het mooi moet houden en heel uw leven moet spannend proberen houden. Maar niet in functie van de buitenwereld.

D. Media, algemeen

18. Hebt u ooit media – aandacht gekregen? Zoja, over welke hebben we het dan?

19. Hoe belangrijk acht u de rol van de media in de loop van uw carrière? Is het noodzakelijk of wenselijk voor

- bij een portfolio van uw werk

- nieuwe exposities

- het aanvragen van een projectbeurs of reisbeurs?

Ja, de mensen die de beursaanvragen lezen, die spreken natuurlijk een andere taal dan de kunstenaars. Dus ik persoonlijk heb daar nooit belang aan gehecht. Het enige wat ik wou doen is werk maken en daarin evolueren en proberen te begrijpen hoe dat de omgeving ten opzichte van mij stond, en omgekeerd. Maar je moet natuurlijk altijd met je omgeving leven. Zoals jij zegt de mannen, de mannen dit. Maar je moet er wel mee leven. Op één of andere manier moet je er een vorm aan geven dat je er wil kunt in passen en dat is ook zo met de media. Je moet ervoor zorgen dat je erin past.

Dus in die zin heeft dat voor mij geen belang gehad, maar wel voor de mensen die die dossiers lezen. Dus ik heb heel mijn leven alles bijgehouden wat dat ik wist dat gepubliceerd werd, en dat selecteer ik dan uit en da stuur ik dan mee en dan krijg ik geld, of krijg ik geen geld. Dat hangt ervan af natuurlijk of dat dossier goed is, of in functie van de manier waarop zij lezen. Want ik geloof in mijn werk, ik heb altijd geloofd in mijn werk en ik denk heel veel mensen. Maar de mensen die financieel iets te bieden hebben die bekijken het anders. En ik denk Margarita productions dat is een goede tussenpersoon daarvoor en normaal gezien is een galerij dat. Maar in mijn geval omdat ik dan performances maak zijn zij da. Zij kunnen da wel goed. Dus ik heb wel altijd mijn artikels bijgehouden en ik heb daar belang aan gehecht. Omdat ik wist dat de buitenwereld daar belang aan hechtte en ik moet ook overleven op één of andere manier. Ik moet toch wel in een buitenwereld kunnen leven, want je kan niet alles overboord gooien.

Toch belangrijk dan? Als dat goed is voor de beursaanvraag?

Ja maar ik diende vroeger beursaanvragen in, en ik had dat er nooit ingestoken ofzo. Tot dat mensen mij wel duidelijk maakten dat ik dat moest doen, dat het toch wel belangrijk was. Want ik dacht vroeger, dat was natuurlijk vanuit mijn onwetendheid vanuit de idee dat mensen zo waren zoals ik het zou doen. Dus ik dacht van die mensen dat die gingen opzoeken van hoe mijn werk in elkaar zat en dat die prospectie deden ook en dat als iemand een beursaanvraag indiende dat die dan even ging kijken van wie is dat? Waar staat die voor? Hoelang is die al bezig? Heeft die veel kracht? Zit daar een potentieel in? Ik dacht dat die op die manier hun parameters zochten maar dat is dus niet. Dat heeft een tijdje geduurd, voor dat ik dat doorhad.

20. Als je in de media verschijnt, over welke media hebben we het dan:

* **in de culturele bijlage van een krant** Ja.

* **in een regionale bijlage van een krant** Ja.

* **in een regionale krant of magazine** Ja.

* **in een weekblad (Knack, Humo)** Ja.

* **in een gratis huis aan huis blad? (bvb Streekkrant)** Ja.

* **in een gratis magazine? (bvb. Zone 03)** Ja.

* **in de gespecialiseerde pers (kunstmagazines zoals (H)art, De Witte Raaf, Kunstbeeld,** ... Ja.

* **op internet** Ja.

* **nationale radio** Ja.

* **regionale radio** Ja.

* **vrije radio** Ja .

* **nationale tv** Ja.

* **regionale tv** Ja.

Ze heeft ook de kranten bij, en geeft van een aantal exemplaren een kopie. Het zijn 2 dikke kافتen vol met allerhande krantenartikels.

21. Vindt u dat er genoeg aandacht is voor beeldende kunst in de media?

Ja, dat schommelt altijd. Ja er zullen veel mensen zeggen dat er te weinig is omdat ze er zelf niet inkomen. Maar het is zoals ik zeg hetgeen wat komt, komt en wat er niet komt dat komt niet. Ik bedoel en als je echt iets wilt weten van kunst dan, is dat zoals bij muziek. Ik ken niks van muziek, maar ik ken mensen die zo in de muziek zitten en die speuren heel het Internet af. En die zeggen ook niet van dat staat niet in de krant, en ik kom niet in de krant. Maar ik bedoel die doen moeite gewoon om een hun terrein en hun professionaliteit te vergroten en zij hebben de kennis erover. Want dat vergeten soms de journalisten of degene die teksten schrijven. Zij zijn het niet hè, zij zijn niet de inhoud hè, hetgeen waar ze over schrijven dat is de inhoud.

Net zei u ook nog, op weg naar hier dat internet steeds belangrijk wordt?

Ja, als je naar New York gaat ofzo dan is het toch wel belangrijk dat je een website kunt geven en dan kunnen mensen direct een beeld van u maken. En dan weten ze direct ok, daar voel ik me toe aangetrokken of niet.

En het heeft weinig zin om nog zo met dossiertjes rond te lopen. Want het is ook al heel veel geld dat je daarin steekt. En mensen doen dat nog niet eens open. Bijvoorbeeld in New York hè, in België is dat anders, alles is kleinschaliger en soms vragen ze wel eens bepaalde zaken ook maar dan is da meer specifiek. Zo van kan je mij over dit iets geven. Of zoals iemand dan een zo een eindwerk maakt zo een master, dan geeft ge zoveel mogelijk materiaal aan hun. In functie van de studie ofzo. Maar Internet is wel belangrijk.

22. Hoe blijft u zelf op de hoogte van de kunstwereld? Via algemene media, gespecialiseerde pers, Internet?

Naar tentoonstellingen gaan, en voor mij gaat dat op en af. Nu heb ik een heel periode niet geweest. Maar dat heeft ook te maken met privé, dus nu ben ik meer en meer terug een beetje in de kunstwereld aan het komen. Bijvoorbeeld een manier van mij, ik wist dat niet op voorhand, maar dat was heel mooi meegenomen. Ik zat in een privé-crisis en ik dacht ik ga gewoon figureren, want ik kon geen werk meer maken om bepaalde redenen en ik dacht ik wil wel iets blijven doen. Ik ging naar de singel en ze hadden gevraagd om mensen bij elkaar te halen voor ... Ik heb dat dan gedaan en dat was heel leuk, samen met mijn zoon Ferre. En dan hebben wij voor 300 euro een waardebon gekregen die we konden inruilen voor tickets. En zodanig dat ik nu naar de Singel kan gaan en daar naar voorstellingen kan gaan kijken maar dat maakt ook dat ik een sociaal leven kan hebben, want ik kan mensen meenemen, ik kan vragen voor 2 tickets voor een bepaalde voortstelling. En dat is eigenlijk wel leuk, heel verrijkend ook omdat ik nu voorstellingen heb gezien, die ik anders nooit zo gezien hebben. Ik heb ook heel veel dingen niet kunnen zien, omdat dat budgettair niet ging dus ik moest kiezen ofwel maak ik zelf werk en doe ik da goed, want ik moet altijd omdat ik mijn performances zelf maak moet ik zoveel foto's als video laten maken, dat moet ook betaald worden. En zo ga ik naar voorstellingen, ontplooi ik mij. Of zoek ik andere terreinen af, maar dat kon ik toen niet.

Dus dat is nu wel een voordeel.

Naar tentoonstellingen ga je dan ook normaal gezien. Zoals dat ik zeg die muziek die je dan heel veel op internet vind, de kunst vind je in de galerijen, zowel de grotere als de kleintjes. Ik ga dan vooral naar de kleinere gelegenheden.

Via internet komen heel veel uitnodigingen en dan kan je zo zien of je kan gaan of niet.

23. Wat vindt u van de kwaliteit van de mediabijdragen, recensies over kunst en cultuur in de algemene media (kranten)? Is die met voldoende kennis van zaken gemaakt?

Die worden heel dikwijls geschreven vanuit een bepaalde subjectiviteit en dat lees ik niet graag. Er is ook heel veel dat dat geschreven wordt vanuit een opinie van de schrijver. Zoals ik juist al zei de inhoud zit in de kunstenaar en niet in de schrijver. En ze vergeten dan dat ze eigenlijk beter eens gaan praten met de kunstenaar of met degene die het gecreëerd heeft in plaats van altijd hun eigen mening daar op te willen richten. Omdat ge pas een eigen mening kunt vormen als ge weet waar die persoon naartoe heeft willen gaan en er zijn er wel die dat goed doen maar er zijn er ook wel die dat echt niet goed doen.

Vindt u dat de recensenten genoeg kennis hebben van de kunst?

Ja ik denk wel dat er een heel aantal mensen zijn die toch wel weten waarover ze schrijven, maar die zitten in miches allemaal hè. En die zitten allemaal in hun eigen wereldje. Zoals ik juist zei, ik zit ook in mijn kunstenaarswereld hè, en om financiële redenen ben ik nooit naar voorstellingen kunnen gaan kijken. Die van een totaal andere aard zijn dan mijn performances maar die mij ook wel heel veel kunnen geven. En ja heel veel wordt bepaald door financiële of door tijdslimieten. Dus ge kunt daar zelfs niet aan doen maar ja, of ge hebt een bepaalde vriendenkring en dan komen er bepaalde dingen naar u toe. Ik bedoel je kan niet alles kennen ook niet hè. Ik denk dat je op die manier ook de mensen die schrijven een beetje krediet moet geven.

Iedereen wil zich manifesteren en ik denk niet dat het zich in het manifest manifesteert maar ik denk dat het zich in de inhoud manifesteert, en in de inborst.

24. Voelt u zich als vrouw benadeeld in de verdeling van de media- aandacht?

Nee, ik heb alleen zo een paar slechte ervaringen gehad. Maar zoals je ziet, Johan Swinnen die heeft me ook gevraagd om in dit boek te staan. Ik bedoel ja die heeft me gevraagd dus ik kan toch niet zeggen dat ik benadeeld ben. Hel leven gebeurt op de manier zoals ik het graag gehad zou hebben. Dus nee. Ik heb ook nooit slechte kritieken gehad, ik ga hout vast houden. Tot hiertoe heb ik nooit negatieve kritieken gehad en waarschijnlijk is dat ook omdat ik toch wel op een of andere manier contact zoek met de persoon die iets gaat schrijven. Alleen één keer heb ik eens iets

gehad, ik ga het seffens tonen, waarbij ik dacht nee, dit klopt niet. Omdat ze mij in een context hadden geplaatst, ze hadden gezegd dat ik een satelliet was van een andere grote kunstenaar. En dat was niet waar, het was eigenlijk juist andersom en via de media wordt dat dan verspreid en dat wordt ook gelezen dan door het publiek. En het publiek beseft niet dat ze iets lezen wat eigenlijk niet juist is. Als kritische kijker en ervarene, zoals een normale kunstenaar moet zijn weet je dat ook. Maar er zijn veel mensen die dat niet weten. Op een bepaald moment zeiden ze tegen mij. Maar allé gij werkt met boter, maar Jan Fabre heeft met boter gewerkt, maar ik werkte gewoon al 5 jaar eerder met boter. En ik projecteerde boter op doelen, weet je. En ik weet heel goed dat op een bepaald moment van iemand die daar mee samenwerkte en die ging daar acteren, die is bij mij geweest en die heeft dat idee van die boter gewoon geïntegreerd in die groep daar. Weet je, ik zat daar niet tussen. En zo worden een heel deel dingen omgedraaid. En dat heeft niks met mannen en vrouwen te maken, dat heeft echt met een bepaald soort mensen te maken. Ik heb gisteren nog een gesprek gehad met iemand en dat ging over China en de Dalai Lama en de boeddhisten en de chinezen, dat is een bepaald soort volk, dat is ook een bepaald soort volk en die hebben een bepaalde inborst en die zijn niet gewelddadig die proberen een evenwicht te vinden constant met die agressie met die chinezen dan. Ja wat moet je daar mee doen? Ik bedoel die willen gewoon die mensen helpen.

Kwaadheid en slechte inborst enzo, dat is een soort hè. Je kan dat niet koppelen aan een man, er zijn ook vrouwen die zo zijn. Dat is een soort, ik zou het liever zo indelen.

25. Hebt u hiervan een specifiek voorbeeld?

E. Plastische kunst en media

26. Welke kunstvormen komen volgens u het meest aan bod in de media?

Theater en dans. Wat ook normaal is want dat is het kortst bij de koepel zintuiglijke ervaringen. En dat is het gemakkelijkste ook om in te nemen.

27. Denkt u dat plastische kunsten in de media benadeeld worden tov andere andere kunstvormen (zoals muziek, theater, literatuur, film, ...)

Ja da krijgt zijn plaats. Ik zou niet zeggen benadeeld, maar de budgetten zijn sowieso veel kleiner. Wij moeten wel meer struggelen en de kunstenaar staat alleen. En in de theaterwereld denk je altijd als groep, je hebt eigenlijk steun aan elkaar. En dat merk ik nu ook wel. Ik bedoel ik heb samengewerkt met een danseres en dat is leuk gewoon omdat je dan steun hebt aan elkaar. En met die danseres ook, ja die zijn in staat om zichzelf weg te cijferen en dat waren geen ego's die tegen elkaar botsten. Dat waren gewoon mensen die wouden samenwerken. In de muziek hebt ge wel mensen die ambities hebben maar die wel in staat zijn om hun ego af te zetten op een bepaald moment dat zij met mensen samenwerken. En ik denk dat de kunst zichzelf soms te neig benadeeld. Omdat ze allemaal individukes willen zijn apart, maar nooit als een groep. Ik bedoel de groepen hè, de -ismen, dat bestaat niet meer. Maar dat maakte het gemakkelijk om te weten waar ze mee bezig waren. Als zo bijvoorbeeld over het fauvisme iets zeiden of schreven, dan was dat voor iedereen die binnen die groep leefde betekende dat iets. En nu moet iedereen zo zijn artikelke in de krant hebben. Voor mij hoeft dat niet. Maria Bramovitch bijvoorbeeld die heb ik ontmoet en die heeft mijn documentatie in haar bibliotheek zitten. Ik heb Louise Bourgeois ontmoet en die heeft echt openlijk tijdens zo een zondagmeeting heeft zij gezegd dat zij mijn werk bijzonder waardevol vond. Weet je heel de wereld mag schreeuwen wat ze willen maar die mensen zijn voor mij veel meer waard dan boeken vol bla bla. Er wordt zoveel lucht gepubliceerd, zoveel lucht.

28. Hebt u het gevoel dat er minder plaats in de media voor cultuur is, of is er binnen de cultuurpagina's minder plaats voor kunst?

Ik weet dat niet, soms denk ik hè, ik bedoel, ik heb zo heel lang geleefd zonder subsidies en door initiatieven van enkelingen die mij dan toch steunden enzo. Waar ik heel dankbaar voor ben want die hebben allemaal gemaakt wat dat ik ben. Of wat ik maakte, die hebben daar mee voor gezorgd enzo. Maar soms dacht ik als nu heel dat subsidiesysteem zou wegvallen, wie zou er dan overblijven. En dan blijft de essentie over. Dan blijft da over wat dat echt kunst wil zijn. Dat denk ik soms, en ik denk dat je da over heel de lijn kunt zetten. Ik bedoel mensen die zo boeken schrijven over kunst of over weet ge, als ge die hun subsidie afneemt. Of ge neemt die hun mogelijkheid of om iets te maken. Gaan die dat dan nog uit hun eigen zak gaan betalen, gaan die dan nog uit hun eigen krachten gaan proberen te maken. En dat zijn de echte. Dus ik koppel mij niet zo aan nieuwsbrieven ofzo. Ik stel me daar niet afhankelijk van op. Alleja mijn werk groeit daar ook niet uit. Mijn werk groeit vanuit een contact met mensen. En een contact met culturen en een contact met media ook. Hoe dat de media naar mij toekomt, want nu hebben we ons vooral gefocust op de publicaties die voor mij bestemd zijn, maar ge hebt ook heel veel media die bepalend is voor onze cultuur. En daar heb ik dan ook weer een andere mening over. Omdat die soms heel, naar mijn mening, dat die destructief is voor de culturele fijnzinnigheid. En dan heb ik het niet over de artistieke media, maar gewoon over de media algemeen.

Extra

Zo had ik op een bepaald moment had ik een sterfgeval in de familie, ik was daar echt heel erg door aangedaan, en ik was zo triest. En er was geen enkele media, die mij op één of andere manier troostte ofzo. Die waren allemaal bezig met tsjineltsjangel en en korte termijn denkende zaken enzo. Ik bedoel, mijn werk staat daar niet voor. En ik ben eerlijk ten op zichte van mijn werk, en mijn leven staat daar ook naar. Daar heb ik het moeilijk mee, maar langs de andere kant ja, dat heeft ook niet alleen met de media te maken, dat heeft ook met een evolutie te maken, een enorme verzwakking, en ontmenselijking van de maatschappij. En ik heb ooit eens een werk gemaakt en dat ging eigenlijk over een turbulente verraderlijke hoogte, da ging over dat hoe hoger dat ge op de lat gaat, hoe verraderlijker dat de tocht wordt. En zoals ik juist al zei van de chinezen enzo ik bedoel ge kunt daar proberen weerstand tegen te beiden maar ofwel ga je hetzelfde proberen te doen en wordt je ook zo, en ga je ook over lijken lopen ofwel ga je daar aan ten onder of ga je daar ja.. ik weet het niet wat ik nu ging zeggen.

*

Ik denk, één van de belangrijkste redenen waarom dat vrouwen niet echt in de kijker komen is omdat ze zichzelf altijd in de schaduw plaatsen en dat die altijd heel onzeker overkomen. En die maatschappij wil geen onzekere mensen. Ik bijvoorbeeld ben heel zeker als ik alleen werk en als ik bij mijn werk bezig ben dan ga ik gewoon ervoor en dan kan niemand mij nog stoppen. Maar in contact met andere mensen functioneer ik niet zoals dat ik normaal gezien zou functioneren en niet dat ik mij dan anders ga voordoen ofzo maar dan denk ik gewoon anders of dan werk ik anders. En ik denk dat heel veel vrouwen dat hebben. En vroeger had je dan heel veel vrouwen die dan verlegen werden ofzo. Omdat die ook niet gewend waren om in zo een ego wereld stand te houden. Ja je moet stand houden hè tegenover mensen die zoveel ja ego hebben. Je moet daar mee kunnen omgaan ook en dat is niet evident.

En mannen die zoeken vaak naar mannen ook omdat ze zichzelf in mannen herkennen en mannen zoeken ook vaak naar andere mannen met ego's ook omdat ze zichzelf dan ook kunnen versterken dus dat is een projectie van zichzelf. Dus die willen zichzelf projecteren in andere mannen die sterker zijn. En zo bouwen die ook hun strategische lijn op. En vrouwen die denken gewoon compleet anders dus die moeten da op een manier doen. Ma in onze maatschappij kan die manier zich niet uiten. Da kan niet naar boven komen. Dat denk ik

*

Ik ga een voorbeeld geven. Er was een meisje, en op een bepaald moment. Is die aangerand geweest door hoop jongens. En die kreeg dan zo de naam 'hoer' opgekleefd eh, en dan hebben ze die belachelijk gemaakt. Ja ze hadden die natuurlijk naakt gezien en ze hebben die compleet naakt gezien en voor heel haar leven blijft die gewoon die negatieve bijklank behouden. Maar dat is eigenlijk de projectie van de mannen da gebeurd op die vrouw. En da zie ik heel dikwijls bij meisjes die zich proberen te verkopen met hun lichaam dat die die negatieve bijklank blijven behouden en dat die ook zo worden benaderd op die manier en die komen dan ook wel ver, maar altijd met die inslag en ik denk dat het beter is om op een heel vastberaden manier ergens naartoe te gaan omdat ge dan die vastberadenheid doorgeeft. Want zekerheid heb je nooit hè, maar zo uzelf in de slachtoffer rol duwen of uzelf minder zien dan de andere, dat werkt altijd tegen. Maar je moet uzelf ook niet meer zien dan de anderen want dat werkt ook tegen. Ja ik dat gewoon je zoeken moet naar een oplossing, uzelf niet te verraden of uzelf niet te verloochenen en toch een manier te vinden om u daarin te kunnen bewegen. Dan moet je wel heel alert en heel bewust met alles omgaan.

*

Er is zo een algemene mentaliteit om te denken dat vrouwen heel actief zijn tot een bepaalde leeftijd tot dat ze kinderen gaan hebben. Dat ze dan zouden stoppen en dan rond 50 -55 er terug instappen want dan zijn uw kinderen groot. Nu er zijn heel veel vrouwen die echt wel een uitzondering maken daarop. Omdat er nu een manier is van geboortebeperving en we kunnen zelf ons leven inrichten en leven. Maar heel veel vrouwen die krijgen die vooroordelen wel via de mensen die de touwtjes in handen hebben. Dus die worden over één lijn getrokken. En daar hebben die dan heel veel nadeel van terwijl dat die toch wel blijven doorgaan en die dan niet in de typische vrouwelijke so called typisch vrouwelijke kunst blijven of lichaam functioneren ofzo blijven hangen ofzo. Ik ook ik ben altijd zo bezig gebleven met de zaken waarvan ik vond dat ik mee moest bezig zijn. En dat was zeker niet geboorte en baby'tjes of die problematiek daar rond. Maar ik zie heel veel zelfstandige vrouwen ook, bijvoorbeeld in Nederland daar word zo moeilijk niet gedaan. Ik denk dat in België echt wel zo een, degene die de macht hebben die zitten echt zo vast in de klei, en die kijken op naar de mannen die nog meer vast in de klei zitten. Die geraken zo

moeilijk los van hun geboortegrond en die kunnen dan ook heel moeilijk om met mensen die vernieuwend denken of op een andere manier denken ofzo. Die trekken dat altijd terug achteruit. Ik heb zo een werk gemaakt. Dat is een familieconstructie en die man die hang dan horizontaal aan die vrouw en die vrouw die zit recht en houdt heel de constructie recht. Maar in de gedachte trekt die man die vrouw wel achteruit. In de gedachten. En dat gaat daar eigenlijk ook over. De vrouw is altijd gewillig ten opzichte van de man en daardoor zet ze zichzelf altijd terug in de positie waarin ze niet evolueert. En Nederlanders, op één of andere manier hebben die zo een calvinistische geschiedenis waarbij ze toch wel grenzen bij hebben overschreden en ze doen dat nu nog altijd. Die gaan daar compleet anders mee om. Dat kan ik toch wel als voorbeeld stellen. En ik voel me daar ook veel beter. Als vrouw wordt je echt als een persoon gezien en niet als vrouw aan de haard. En ik denk hier in België is toch het vrouw aan de haard syndroom toch nog zeer sterk aanwezig is. In de geesten van de mannen hè, en zelfs in de geesten van de vrouwen ook. Want die houden dat zelf ook in stand door hun jaloezie ofzo, ik heb veel vrouwen gezien die zelf niet echt konden bereiken wat dat ze wouden bereiken en daar andere vrouwen gewoon de loef af staken op een manier zodanig dat andere vrouwen ook niet verder konden evolueren, beperkt werden in hun bewegingsvrijheid. Of beperkt werden in het geen wat ze in hun mars hadden.

*

Ik stel da nu allemaal een beetje grof maar ge kunt da wel een beetje de kantjes, de boordjes eraf halen. Ik denk dat het goed is dat ik nu een beetje heel vrij praat en dat jij maar ziet wat je eruit haalt.

Maar ik denk ook dat je ziet dat mannen ook een bepaalde jaloezie hebben en dat zij ook zichzelf optrekken aan kunstenaars die iets gedaan hebben op bepaalde plaatsen en zij willen dat dan ook gedaan hebben op die bepaalde plaats. Bijvoorbeeld in het museum voor schone kunsten van Antwerpen, normaal gezien wordt daar geen moderne kunst gegeven, dat is normaal oudere kunst enzo. Maar bij de tentoonstelling 'Gorgel' is er toch iets losgekomen en dan zie je toch wel iets ervoor en ook erna plots mensen ook wel beginnen daar tentoon te stellen en dan een plaatsje voor gorgel krijgen of een plaatsje na gorgel krijgen omdat die plaats voor die periode dan juist vrij is ofzo. En dat komt ook omdat zij toch wel kijken. Alleja ik heb daar een grote plaats gehad daar zijn mensen die ik ken ook. En die zien dat dan en die zeggen alle waarom heb ik daar niet gestaan, en da is zo, en da is natuurlijk niet slecht voor hen ook niet hen hè maar da maakt dat zij zich gaan bewegen om toch ook daar te gaan staan. Maar die mannen die maken het toch altijd zo mogelijk dat ze toch hoger staan. Of toch meer belangrijk over komen dan vrouwen maar dat ligt ook aan de vrouwen denk ik hoor en ook aan ons opvoeding. Omdat ge kunt op dezelfde plek ergens tentoon gesteld hebben maar als je integer bent en nederig, wat een vrouw toch meestal als eigenschap heeft. Dat denk ik toch, ik weet het niet, hè zich altijd toch niet op het eerste schavot willen zetten en dan zijn daar ja consequenties aan verbonden ik denk dat. Dat is natuurlijk in de traditionele manier van denken ook hè, want als je dan ziet ik heb met Motek gepraat, en de manier waarop dat de nieuwe jeugd nu met elkaar omgaat dat is compleet anders. En ik denk dat dat dan meer de richting gaat uitgaan van hoe dat da in Nederland werkt. Dan hoe dat het traditioneel bij ons werkt. Maar dat wordt wel eens tijd alléja dat vrouwen zich niet altijd zo in functie van de man stellen. Ik bedoel als er een secretaresse is, alléja er zijn meer secretaresses dan bazen maar de secretaresse die doet wel het werk hè. Ik bedoel da zijn de motors hè, die houden dat allemaal drijvend en alléja het één kan niet zonder het andere. En in onze maatschappij wordt alleen degene die het hoogste staat die wordt als belangrijk gezien maar als die twee nu vanuit de maatschappelijke structuur belangrijk zouden gezien worden als duo. Dan zie je gewoon dat, dan zou je bijvoorbeeld kunnen zien dat die secretaresse op een even hoog podium komt te staan. Omdat misschien niet het één doet maar zij doet wel het andere maar ze staat altijd wel in de schaduw. En ik zie dat in de wetenschap ook, die vrouwen doen ik weet niet hoeveel werk achter de schermen en die lossen de problemen op van de mannen die de initiatieven nemen. Maar andersom is dat ook. Ik heb ook heel veel initiatieven genomen, en ik heb heel lang iemand gehad die me technisch heeft begeleid. En die stond in mijn schaduw, en ik wou niet dat die in mijn schaduw stond maar die wou wel in mijn schaduw staan. En dat is dan een man. Het is echt zo een bepaald soort dat de overhand krijgt. En ik wou echt zo als duo ons manifesteren maar die wou dat niet. Omdat die zich niet goed voelde in die positie van aangesprokenheid. Want je moet daar mee kunnen omgaan en niet iedereen kan dat. Je moet zeker zijn van ja stuk hè, en je moet weten waardat je mee bezig bent en natuurlijk degene die initiatief neemt die weet het beste waar hij mee bezig is. Hè dat is zoals een sterke vrouw, die heeft een sterke man. Omdat ze hebben altijd gezegd een sterke man heeft een sterke vrouw, achter de schermen en daardoor wordt die vrouw ook naar waarde geschat. Maar het is andersom ook zo hoor. Ik denk dat we nu wel in een tijd zijn dat het kan omdraaien, ik bedoel dat het eindelijk terug in evenwicht kan komen.

*

Nog eens ingaan op grootste obstakels van de kunstenaarscarrière:

Omdat er heel veel obstakels zijn waar dat ik nu misschien niet direct opkom. Of die niet door mijn hoofd komen.

Maar bijvoorbeeld het karakter kan toch ook heel veel betekenen. Als je heel integer bent, en altijd teruggetrokken dan duurt het toch heel lang voordat je je carrière kan uitbouwen. Of voordat je met je werk naar buiten durft te komen. Zo zijn er ook veel kunstenaars. O als je van karakter heel impulsief bent ofzo dan is het heel moeilijk om met mensen samen te werken. Of als je een boosaardig iemand bent ofzo. Tenzij je die boosaardigheid gebruikt als thema, of voor u werk ofzo. Je hebt zo van die mensen hè, die performances doen hè, die werken met bloed enzo. Niet dat dat te maken heeft met boosaardigheid. Maar toch wel, dan werkt ge eigenlijk in een niche, en da weet je ook dat als je in een niche werkt dat het moeilijk is om ja algemeen geaccepteerd te worden ofzo. Het hangt ervan af een beetje van naar waar je ook naartoe wil hè.

De plaats kan ook een heel groot obstakel zijn. Waar dat je woont, als je in een stad woont, da kan een nadeel zijn, dat kan een voordeel zijn. Voor mij zou dat een nadeel zijn, als ik in een stad zou hebben gewoond. Omdat ik mij dan misschien zou aangesloten hebben bij bepaalde groepen of bij bepaalde voorbedachte manieren van werken. En door niet in een stad te wonen, niet in Brussel, niet in Antwerpen maar er juist tussenin. Heb ik mij daar altijd los van gehouden. Wat natuurlijk wel maakt dat de eenzaamheid groot is en dat je weinig contact hebt met anderen. Maar het maakt wel dat je meer individueel werk maakt, of toch meer geconcentreerd bent op het geen waar jezelf naartoe wil gaan. En dan zitten we in dezelfde staat als een huwelijk waar een man heel dominant is en een vrouw zichzelf volledig overgeeft. Ja dan is da heel moeilijk voor die vrouw om een werk te maken waar dat ze zichzelf volledig kan in leggen omdat ze de hele tijd toegevingen geeft naar de anderen. Waar dat ze toch ook in haar privé moet mee samenleven. Zo is dat met vriendschappen ook, en zo is da met verenigingen ook waar dat je bij hoort. Of plaatsen waar dat je bent. Ik heb altijd graag in een stad willen wonen, maar dat is bijvoorbeeld een voordeel dat ik toch lang gekozen heb om in mijn geboortestreek te blijven. Nog een voordeel van daar te wonen is, ik kon bijvoorbeeld tot mijn 28^{ste} niet ben de auto rijden. En dat was een groot obstakel omdat ik niet zomaar mij kon verplaatsen naar eender waar. Maar vanaf het moment dat ik een eigen auto had, en daar ook mee kon rijden. Kon ik me overal naartoe verplaatsen wat het gemakkelijker maakte voor mij om ergens naartoe te gaan. Zo een dingen lossen zich natuurlijk ook wel op, als mensen weten dat je geen auto hebt, dan komen ze u ophalen ofzo. Dat heeft ook wel zijn sociaal aspect, maar het maakt wel dat je op een dag tijd naar Antwerpen, naar Brussel en naar Gent kan rijden wat je anders niet kan doen. Je kan kiezen om heel intensief te leven maar dan wel tot rust te komen in uw eigen auto.

Nog een obstakel, de tijdsbeleving, de mentaliteit van mensen, de cultuur, de hoe zeg je da, het collectief bewustzijn dat soms niet klaar is om te kunnen begrijpen, da kan een obstakel zijn om te kunnen evolueren. Omdat die mensen dat nooit geen 20 jaar later willen gaan begrijpen waar dat je mee bezig bent maar dan 20 jaar ervoor u niet hebben gesteund, om uw oeuvre uit te bouwen waardoor je da zelf hebt moeten doen, of misschien niet hebt kunnen doen. Ik denk dat dat ook dikwijls in de geschiedenis een reden is geweest waarom dat vrouwen zich niet kunnen manifesteren hè. Ik geef dikwijls het voorbeeld, ja ik ben een beetje tegen mezelf aan het praten. Maar dan kan ik me beter concentreren.

Ik geef dikwijls het voorbeeld van Rodin en Camille Claudel, die maakte goed werk maar die miste iets. Die miste iets, die miste de ziel in zijn werk, die miste de final touch en dat is eigenlijk het geen wat man en vrouw aanvullen aan elkaar. En hij heeft dan Camille Claudel leren kennen, dat was een jong dynamisch ding en die maakte heel goed werk en die was heel goed bezig en die had heel groot kunnen worden. Maar hij heeft gewoon haar begin in zijn werk gestoken. En dan op een bepaald moment ja had hij door dat eigenlijk zij twee niet verder konden evolueren. En heeft dan gekozen voor een vrouw die toch meer, hoe zeg je dat, nie zo artistiek, maar meer de zaken kon regelen en een beetje anders in de wereld stond, een beetje koeler ook en dus het plezier was eraf. En hij heeft ze eigenlijk, het geen waar Camille Claudel voor stond heeft hij overgenomen en in zijn werk gestoken en hij is daar groot mee geworden omdat hij opdrachten kreeg. Hij hing vast aan die mannenstructuur, die mannenstructuur en die ego's en alles wat ik er van verteld heb da maakt dat hij dan ook kon groeien. En zij was helemaal kapot door het verdriet zij had, omdat hij haar verlaten had. En zij had alles aan hem gegeven. En ja die is daar ook gek van geworden omdat zij als vrouw ook sowieso in een uitzonderings situatie zat eh je moest klei gaan halen uit de oevers en iedereen vond dat fenomeen op zich al zot terwijl als je da nu zou doen zou da niet zot zijn. Wij dragen nu broeken, alles is gewoon gemakkelijker, ik bedoel maar dat werd gewoon niet aanvaard in die tijd dat een vrouw zo een soort dingen deed. Dus die stond al helemaal alleen in de maatschappij en dan de liefde waar ze voor gekozen heeft haar ook nog verlaat en toen haar energie en ziel had meegenomen. Dat heeft allemaal te maken met de tijdsgeest en ook met karakter en de soort die de andere soort determineert.

Nog een groot obstakel, ik denk om kunst te kunnen maken moet je echt wel uw zintuigen kunnen gebruiken en ik denk ik deze maatschappij het moeilijker en moeilijker wordt. De zintuigelijke ervaringen die worden zo afgestompt en zo geïnfantiliseerd en klein gemaakt. En waardoor dat dus

dat het lichaam ook niet meer echt wordt erkent. En er is zoveel aandacht naar het hoofd en naar de hersenen en wat die hersenen doen dat de mensen het lichaam vergeten, en het lichaam dat is eigenlijk de kunst. En dus in onze cultuur wordt de kunst niet meer gezien als de essentie van het leven dat het verstandelijke en het emotionele in evenwicht brengt maar wordt veel te veel van het verstand bekeken. Dus bijvoorbeeld, als je iets gaat eten, dan ga je niet zeggen: aah dit is interessant, als je iets gaat eten zeg je; mmm dit is lekker. En mm dat is lekker dat betekent dat da een meerwaarde geeft aan het gene wat dat je inneemt en dat doet goed aan je lichaam. Als ik een warme koffie drink, ik heb juist koud geleden buiten en dat komt in mijn lichaam en dat geeft me warmte en dan denk ik ook wauw dat doet goed. En dat is eigenlijk het gene wat dat kunst moet doen maar er wordt veel te veel gekeken vanuit het verstand. Van aah dat is wel interessante kunst. Maar haal dat interessant weg en daar blijft niets van over of het wordt niet gezien of het wordt niet herkend. Ik denk dat dat het beste voorbeeld is. Omdat eten heel direct met alle zintuigen te maken heeft. Eten moet schoon liggen op het bord, moet lekker zijn, moet uw lichaam goed doen, als het uw lichaam niet goed doet dan is het niet lekker. Dus het is de kunst om het eten zo klaar te maken dat het goed doet.

Dus ja er zijn heel veel obstakels, omdat zien altijd anders is dan kijken. Ge kunt dingen doorzien. Maar heel veel mensen blijven bij kijken. Ik heb een performance gemaakt, en die noemde the light of the body is the eye, dus het licht van het lichaam is het oog. En als je daar over nadent, dat staat in de bijbel geschreven en in de koran ik bedoel eigenlijk is iedereen daar, iedereen die nadent, moet leven en iedereen die bewust in het leven staan is bewust op zoek naar zoiets en die zijn daar mee bezig maar de betekenis daarvan wordt niet gecultiveerd. En ik denk dat kunstenaars en alle mensen die in de artistieke sector zitten zich ergens daar wel bewust van zijn en die proberen dat in stand te houden. Er is heel veel vervlakking in de producten bijvoorbeeld, de ambacht van de producten. Maar ja ik weet niet of ik gelijk heb, maar het is ook een momentopname hè. Ja ik heb dat inzicht ook gekregen doordat ik in Polen was en daar in een communistisch systeem heb geleefd. Mijn grootmoeder die is Russisch en ik ben al van heel kleinsaf ben ik daar bewust mee bezig geweest. Ik wil mijn inzicht daarin proberen te vergroten en dan zo hier het kapitalistisch systeem alleja proberen te begrijpen hè. En je ziet eigenlijk overal obstakels maar je moet zien hoe dat je daar mee omgaat ofzo. Want allé ja niet alles is slecht, maar er is ook heel veel goed. Maar wij zijn gewend om in slecht en goed te denken maar andere culturen bijvoorbeeld niet.

Vragenlijst:

A. Persoonlijk

1. Naam

Sofie Muller

2. Geboortedatum

1974

3. Studies: hogere studies in de kunsten?

Ik heb in het secundair plastische kunsten gedaan. Daarna ben ik schilderkunst gaan doen aan de academie van Antwerpen. Ik kon gaan lesgeven in Gent, dus dan ben ik terug naar Gent gekomen. Dan heb ik grafiek een meestergraad en ook beeldhouwen een meestergraad. Dus ik heb heel lang gestudeerd. Wel in combinatie met een job. Dus vanaf mijn 15^e zit ik al in het kunstonderwijs.

4. Aantal jaren actief als kunstenaar?

Goh, mijn eerste solo was in 2002, laat ons zeggen een 10-tal jaar.

5. Wat is uw huidige beroepssituatie? Bent u zelfstandig kunstenaar? Werkt u in een kunstenaarsstatuut? Ontvangt u een beurs? Heeft u een andere job buiten de kunst?

Ik heb heel lang tot 2 jaar geleden heb ik, ik gaf les juist gene part-time. Ik gaf één uur te weinig. Maar om dat zelfstandig statuut te hebben, moet je nog een part-time job hebben. Dus dan heb ik nog 3 uur als arbeidster ergens gewerkt om eigenlijk op dat half zelfstandig statuut beroep te kunnen doen. Dat heb ik dan redelijk lang. Ik heb dan een dochter gekregen en toen was het duidelijk van, ik ga maar proberen hè.

Ik heb vandaag juist een rekening gekregen allemaal van arbeids, allé verzekering dingen. Ze hebben pas te laat gezien dat ik gestopt was met half- zelfstandige en zelfstandige ben geworden, en dat is een rekening van 3000 euro. Dat zijn natuurlijk ambetante dingen hè.

En werkt u met beurzen?

Ik heb dit jaar een beurs gekregen ja. Dat is zeer welkom hè. Want uiteindelijk, ik had ook wel een prijs gewonnen. Dus dit jaar zit ik redelijk veilig, door die subsidie en een bepaalde opdracht.

Geen andere job?

Momenteel niet, ik zit met loopbaanonderbreking, dus ik kan wel altijd terug gaan lesgeven.

6. Bent u verbonden aan 1 of meerdere galerieën? Zo ja welke?

Geukens en Devil in Antwerpen, vroeger De Buck in Gent. Die galerijen zijn heel belangrijk voor de internationale bekendmaking.

7. Hebt u kinderen? Zo ja, hoeveel en leeftijd?

1 dochter van 3.5 jaar.

B. Als vrouwelijke kunstenaar algemeen

8. Wat zijn volgens u de grootste obstakels voor het uitbouwen van een kunstenaarscarrière?

Goh, ja de kosten. Zeker als beeldhouwer, ik denk als schilder ofzo heb je niet zoveel kosten. Maar als ge met 3-dimensionale dingen bezig zijt, ge grijpt dan toch vlugger naar iets beter materiaal. Dus dat kost gigantisch veel hè. En euhm ja, ik moet zeggen, ik heb die stap eigenlijk maar kunnen zetten omdat ik gesteund ben geweest door thuis.

Dus die hadden zo iets van kijk... Ik had al 12 jaar les gegeven dus ik had een spaarpotje staan. Maar euhm ja ik leefde heel goedkoop, mijn ouders legden dan nog een deel bij. Dus op die manier heb ik eigenlijk dat risico kunnen nemen maar ik denk als ge dat niet hebt dat het zeer moeilijk is. Ge moet het sowieso al combineren met een part-time job. Maar ik zit nu safe, en ik bekijk de balans jaar na jaar. Maar ik zie wel, op drie jaar, wat er gebeurd is. Dat is ongelofelijk, als ge u daar alleen op kunt focussen. We zijn nu ook met verbouwingen bezig en allé ja, dat zijn ook dingen die je er moet bijnemen.

9. Hebt u hard moeten knokken om op dit niveau te geraken?

Uiteraard, ja. Ja het komt niet zomaar uit de lucht vallen natuurlijk hè. Ge moet natuurlijk de chance hebben om bepaalde mensen tegen te komen die u een stap verder brengen. Als dat niet gebeurt en er is niemand die achter u staat dan is het denk ik bijna onmogelijk zelfs.

10. Denkt u dat uw werk anders beoordeeld wordt omdat u een vrouw bent? Zo ja geef een voorbeeld?

Ja, nu is mijn werk wel, het is redelijk vrouwelijk. En dat hoor ik wel overal hè, dat ze dat meisjesachtig vinden. Maar daar heb ik geen enkel probleem mee.

Ik denk dat er een verandering is in de benadering van kunst van vrouwen vandaag. Ik herinner mij in het begin bij de academie in Antwerpen. Vond ik dat er echt zo een beetje een macho-smaak was. Bij de leraren die daar les gaven, maar ook als ze dan werk uitkozen was dat altijd heel

typisch mannelijk. Terwijl nu is dat echt wel euhm kunst van vrouwen wordt geapprecieerd en is volledig aanvaard, heb ik het gevoel.

Dus maar vroeger wel.

11. Denkt u dat uw mannelijke collega's meer geld krijgen voor hun kunstwerken dan de uwe? Hebt u dit al gemerkt?

Euhm, ja dat denk ik wel, er zijn er ook nog altijd meer. Ja da denk ik wel, ook als ik zo zie op de academie en waar ik school gelopen heb. Zijn er veel meer vrouwen die opgeven of gaan kiezen voor hun gezin dus ja. Ik denk dat mannen nog altijd ja.. da denk ik wel.

En in de opleiding zelf? Is het toch ongeveer 50/50, meisjes/jongens.

Ja zelfs tegenwoordig meer meisjes, tegenwoordig zijn er meer meisjes in de academie.

Maar toch zijn er dan meer mannen die effectief kunstenaar worden.

Ja dat wel, maar ik vind, dat is niet alleen in de kunsten hè. Ik ken ook 2 vrouwen die recht gestudeerd hebben. Wat echt toppers waren in hun richting. En uiteindelijk gaan die toch voor hun gezin. En dat is een bewuste keuze. Maar allé komaan je hebt nu alles in handen en toch kiest ge daarvoor ja.

C. Start van de carrière, media

12. Hoe verliep de start van uw carrière?

Euhm ja dus eerst de kennismaking met De Buck. Tussendoor een paar tentoonstellingen, ja eerst een paar groepstentoonstellingen, dat gaat dan over naar een solo. En dan ben je vertrokken hè. Dan is er een andere galerie die dat opmerkt, of een cultuurcentrum.

In het begin is dat natuurlijk zeer verlieslatend. Als ge juist uit uw onkosten komt dat zou ge al in de lucht springen. Maar uiteindelijk ja, ge investeert in uzelf. Ik ben nu nog altijd aan het investeren in mezelf.

13. Was er media-aandacht bij uw eerste expositie?

Ja ma ik denk 09 of 03, dat zijn kleinere dingen hè. En stillekesaan wordt dat belangrijk, of komt dat ook eens in De Morgen ofzo. Het belangrijkste is dat er iets verschijnt. Gewoon dat er iets verschijnt. Dus ja vandaar.

14. Hebt u zelf media-aandacht gezocht? Of had u het gevoel dat de media naar u kwam?

Ik heb een paar goede tips gekregen toch. Ik had via de galerij contact met Stef Van Bellingen die mijn tekst geschreven heeft ook van mijn tentoonstelling. En die heeft contacten opgevraagd en adressen aan mij doorgegeven en gezegd kijk, stuur ne keer naar die en die en die mensen. Dus ik had wel hulp van iemand die me daar een beetje bij kon helpen.

En kwam het ook soms spontaan?

Het is de taak van de galerie om contacten te leggen, en zij hebben dat ook heel goed gedaan. Maar spontaan, nee. Alles is toen via haar verlopen en nu gaat dat via Geukens. Als ge uw werk nu toont in een dorp, in een parochie, wie komt er daar nu naartoe. Ge kunt het wel tonen maar het is gewoon belangrijk dat er iemand aandacht op vestigt hè. En dat netwerk is dan belangrijk. Wat wel heel belangrijk is geweest is mijn eerste publicatie, da heb ik wel gedaan. Bij mijn eerste solo had ik een klein boekje. Dat is als ik iets mag aanhalen om, het is maar een klein boekje, maar die tentoonstelling is weg na een paar weken maar er blijft wel iets tastbaars achter. En ja, dat geef je door hè. Mensen smijten dat niet zomaar weg hè.

En hoe heb je die dan verspreid?

Ik heb dat opgestuurd, maar ge geeft mensen dat ook mee. Ik denk dat dat toch. Dat is iets wat ik iedereen zou aanraden die start.

15. Hoe belangrijk was die media- aandacht bij de start van uw carrière?

Euhm ja feitelijk was dat nog niet zoveel hè. Maar vooral iemand, vooral eigenlijk een galerist die zich vastbijt en die euhm ook de overtuigingskracht heeft om mensen te doen kopen. Want uiteindelijk kom je daardoor uit uw kosten op die moment/ Maar natuurlijk media-aandacht is alle aandacht hè. Als ge da niet hebt moogt ge het vergeten.. En ook ja, ik heb nu de chance gehad dat ik nooit echt een slecht artikel gehad heb, maar ze kunnen iemand kraken ook hè. Ge kunt iets opgebouwd hebben en dan daarna een artikel, baam da u helemaal naar beneden haalt. Media is zeer gevaarlijk.

16. Heeft deze media- aandacht carrièremogelijkheden voor u geopend?

Ik had heel weinig aandacht eigenlijk en dat is ook zeer langzaam gegroeid. Dat is niet dat er ineens zo.. totaal niet! Dat is een heel traag groeiproces geweest.

D. Media, algemeen

17. Hebt u ooit media – aandacht gekregen? Zoja, over welke hebben we het dan?

18. Hoe belangrijk acht u de rol van de media in de loop van uw carrière? Is het noodzakelijk of wenselijk voor

- bij een portfolio van uw werk
- nieuwe exposities

Ik denk dat dat belangrijk blijft. Ik denk als ge als kunstenaar een paar jaar niet in de media zit, dat je zo een beetje vergeten wordt.

Ja, dus het moet constant eigenlijk?

Ja, er moet regelmatig iets verschijnen.

- het aanvragen van een projectbeurs of reisbeurs?

Ik denk dat dat een zeer belangrijke rol speelt. Wat iets is waar enorm naar gekeken wordt. En ik heb dat zelf ook gaan kijken naar de mensen die dat een beurs gekregen hadden. Wie dat dat waren en hoe die cv. En ja dat viel mij op dat het meestal wat oudere mensen waren zo tussen de 35 en de 45. En dat het vooral internationale stappen zijn. Ik denk dat dat heel belangrijk is, dat het niet in het binnenland blijft.

19. Als je in de media verschijnt, over welke media hebben we het dan:

*** in de culturele bijlage van een krant**

Ja, De Morgen, De Standaard, dat was wel een groepstentoonstelling waarbij er gefocused werd op mijn werk. Gazet van Antwerpen. De Volkskrant.

*** in een regionale bijlage van een krant,**

Ja, ik denk dat data altijd bij de cultuur staat, apart.

*** in een regionale krant of magazine**

Ja, hier in Gent al verschillende keren. Maar in wat.. Ik heb daar ook niet altijd zicht op hè. Meestal achteraf, dat ik van de ene of de andere een artikel krijg. In Lokeren ook dat ik daar een tentoonstelling gaf en dan ben ik ook wel in die regionale pers geweest.

*** in een weekblad (Knack, Humo)**

Nee, wel in Isel staat er nu een schoon artikel. Dat zijn allemaal interviews met kunstenaars.

*** in een gratis blad aan huis blad? (bvb Streekkrant)**

Euhm een gratis blad.. Gynaica heeft zo ooit eens iets euhm. Moeilijk om nu zo te zeggen.

*** in een gratis magazine? (bvb. Zone 03)**

Ja 09, 03 al een keer.

*** in de gespecialiseerde pers (kunstmagazines zoals (H)art, De Witte Raaf, Kunstbeeld,**

...

(H) art dan hè. Isel is eigenlijk ook meer naar beeldende kunst toe. En dat denk ik dat het is.

*** op internet**

Ja daar ook al, De Redactie, in die kunst- cultuurbijlage ben ik toch ook al een paar keer vermeld geweest. Maar in een groepsverband hè. Maar dan toch 1 of 2 paragrafen gericht aan mijn werk. Ja soms valt dat uit de lucht hè.

*** nationale radio**

Nu veel met Radio 1 hè. Thuis from beeld. We moeten een monument maken voor een euhm Gemeente. Thuis from beeld noemt de wedstrijd. Dus die gaan zeer veel bellen.

En wat is dat juist?

Dit, ja dat is eigenlijk, ge wordt uitgenodigd om van de provincie – ja da zijn natuurlijk ook enorme stappen hè als ge da moogt doen. Ge wordt uitgenodigd om een voorstel te doen, ma ge zijt natuurlijk niet alleen. Er zijn ook andere kunstenaars die uitgenodigd worden. Ik weet niet wie, of hoeveel, dat is niet bekend. En dan euhm ja, als ge dan natuurlijk in de prijzen valt dan is dat een fantastische eer hè. Het is de 16^e editie nu, en als ge ziet ook welke namen aan mij vooraf gegaan zijn. Dat is niet niks hè. Dus ja dat is euhm een serieuze stap voor mijn carrière.

*** regionale radio**

Euhm, jawel ook één of ander, dat ik bekend gemaakt werd dat ik de winnaar was. Dat is wel op verschillende radiozenders geweest.

*** vrije radio**

*** nationale tv**

Ik ben wel een keer op het nieuws, van de VRT euhm héél kleine shots. Onder andere toen bij Gynaika, heel kort. Bij Markiezen zoekt kunst.

*** regionale tv**

Euhm ja een vrij lange reportage toen in Lokeren. Vorig jaar.

21. Vindt u dat er genoeg aandacht is voor beeldende kunst in de media?

Goh, da mag meer hè. Het lijkt mij wel euhm dat er nu ja, meer voeling is met kunst. Omdat ook veel meer mensen er mee bezig zijn.

22. Hoe blijft u zelf op de hoogte van de kunstwereld? Via algemene media, gespecialiseerde pers, Internet?

Ik ben nogal gek van dat bladje (h)art. Je krijgt daar een redelijk objectieve beschrijving van de exposities. Dus euhm dat lees ik nogal eens. Dus vooral meer gespecialiseerde pers.

En Internet?

Euhm ja ik zit zeker elke avond achter mijn computer, dus ge kunt dat niet meer wegdenken. Ook het krijgen van mails.. ge kunt u dat niet meer voortstellen dat dat er niet was.

23. Wat vindt u van de kwaliteit van de mediabijdragen, recensies over kunst en cultuur in de algemene media (kranten)? Is die met voldoende kennis van zaken gemaakt?

Het hangt er een beetje vanaf van wie dat dat schrijver is natuurlijk hè. Ik vind ja, dat in sommige tijdschriften het nogal populistisch naar voorkomt. Maar ik moet zelf zeggen ik heb zelf ook een paar interviews gehad, alles hangt natuurlijk ook af van de vragen die dat de mensen stellen en zij sturen. Zij kunnen daar eigenlijk volledig hun eigen soort inzicht van maken hè. Dus er zijn interviews geweest die ik ongelofelijk goed vond, en andere waarvan ge zegt ja die zit hier nu volledig de emotionele tour op te gaan.

De journalisten die ik al geïnterviewd heb, die zeiden zelf ook dat vrouwen misschien andere vragen gesteld krijgen dan mannen. Hebt u dat al ondervonden?

Awel ja ik heb zo interviews gehad waar het allemaal alleen maar gaat over de gezinssituatie, en natuurlijk ja, ge kunt daar wel eventjes op doorgaan maar dat mag niet te ver gaan. En zeker als ge dat artikel of interview dan achteraf leest heb je zoiets van 'Wat?'. Janee hè ik lijk precies een huismoeder die daarnaast een beetje aan kunst doen. Nee ik heb dat liever niet.

En worden er veel vragen gesteld over je kunst zelf?

Ja dat ook natuurlijk wel. Ik zeg het da is van de interviews die ik gehad heb dat ik van de helft heel blij ben en van de andere helft zoiets van dat zie ik liever niet verschijnen.

24. Voelt u zich als vrouw benadeeld in de verdeling van de media- aandacht?

Daar ben ik eigenlijk niet zo mee bezig. Ik ben dankbaar voor alles wat er komt. En ik weet dat het voor mij hard knokken is, maar dat dat voor alle jonge kunstenaars zo is. Dat is echt voor iedereen.

25. Hebt u hiervan een specifiek voorbeeld?

E. Plastische kunst en media

26. Welke kunstvormen komen volgens u het meest aan bod in de media?

Goh... Ik weet niet.

27. Denkt u dat plastische kunsten in de media benadeeld worden tov andere andere kunstvormen (zoals muziek, theater, literatuur, film, ...)

Nee, ik heb het gevoel dat dat nogal goed verdeeld is. Ik vind wel dat er veel veel over theater geschreven wordt. En maar zo een rubriekske voor beeldende kunst. Dan vind ik wel dat beeldende kunst benadeeld wordt. Maar over het algemeen vind ik dat wel een beetje evenredig verdeeld.

28. Hebt u het gevoel dat er minder plaats in de media voor cultuur is, of is er binnen de cultuurpagina's minder plaats voor kunst?

Ja dat is al een tijd bezig hè. En als ge dan telt, het aantal mensen dat naar die meer populistische dingen kijken die VTM kijken enzo dat is een enorm groot aantal. En daar wordt op ingespeeld. Dat is zo, wat het volk vraagt, dat wordt gegeven. Het is daarmee, soms als ik naar TV kijk dan word ik daar zo geampteerd van. Daarmee dat ik gewoon geen TV heb, ik heb daar eigenlijk totaal geen behoefte aan.

Extra

Ik werk dus als zelfstandige maar wordt hierdoor echt als bedrijf gezien. Mijn boekhouder ook, die spreekt tegen mij alsof die alléé netto en bruto zo van dat is heel weinig hè wat gij verdient.

En dan ben ik nog één die serieus verkoopt hè tegenover andere kunstenaars, ik denk als ge echt telt hier in België, mensen die er ruim van kunnen leven dat kunt ge op uw 10 vingers tellen.

Annemie die zal, die heeft natuurlijk een topgalerie, ma zij zal da wel voelen vergeleken met haar mannelijke collega's.

Maar we moeten gewoon vollebak voortdoen, en voor mij is het gewoon de balans maken, ieder jaar. Lukt het mij om nog verder te doen, en anders ga ik gewoon terug parttime lesgeven. En dan is dat ook nog ok hè. Maar het is wel een luxe om er intensief mee bezig te zijn.

Bijlage 6: uitgetypte interviews journalisten

1. Naam

Els Fiers

2. Schrijf je als journalist voor een krant, tijdschrift, blog, ...? Welke?

*** Voor welke media heeft u al gewerkt (welke kranten, tijdschriften, radiostations, tv, ...?)**

10 jaar heb ik voor de Knack gewerkt, als recensent beeldende kunsten.

Nu ben ik eigenlijk freelance geworden en schrijf ik eigenlijk voor een Nederlands tijdschrift, Metropolis M. En voor andere dingen, wie mij vraagt. Ik heb nu ook juist een boek gedaan dat verchijnt bij Lannoo voor een collectie van een kunstenaar van in Brussel. Dus nu doe ik even zo'n dingen. Voorlopig schrijf ik nu niet meer voor dingen in België.

3. Over welke specifieke (cultuur) aspecten schrijf je?

Altijd beeldende kunst. En meestal hedendaagse kunst. Dat is eigenlijk het voornaamste. Ik werk ook nog in Den Haag, bij een organisatie, zo kunstplatform. Maar dat heeft niet echt te maken met schrijven, maar wel met kunst, maar dat is ook maar een beetje. En ik ben een beetje mama hè nu.

Ja want als ik me nu weer zo zou storten in zo een wereld van deadlines enzo, dan is dat wel een beetje ten koste van die gastjes. Dat wil ik nog even uitstellen. Zolang dit financieel nog gaat, blijf ik het toch nog even zo doen. Dus nu ben ik freelance.

3. Welke elementen/sluishouders bepalen mee of u over iets zal schrijven of niet? Kwaliteit? Naambekendheid? Commerciële aspecten? De druk van andere media? Persoonlijke motieven (bvb persoonlijke smaak, of bekendheid met de kunstenaar)?

Bij Knack dan..

De bedoeling was wel dat ik schreef over dingen die bij een zo groot mogelijk publiek toegang konden vinden dus het mocht niet te obscuur zijn uiteraard. Het was altijd zo: 'niet voor de specialisten hè Els'. Zo Panamarenko, Fabre, Delvoye die kwamen er wel altijd in.

Maar ook andere dingen, ik had zo een rubriek waarin ik verschillende dingen behandelde dus ik kon altijd zo tentoonstellingen van 4- 5 met ne keer doen. Dus dan kon ik, ik moest altijd 1 ding wat groter doen. En ook zo een paar minder opvallende dingen doen, wat ik zelf interessant vond. En die ook natuurlijk wel, kwalitatief goed genoeg waren hè. Dus het is de kwaliteit en ge kunt zeggen dat dat subjectief is, maar dat is niet waar. Dat is vrij objectief, sommige dingen zijn gewoon beter dan de andere.

Dus kwaliteit, naambekendheid, de grote instellingen, die krijgen ook altijd voorrang. Dus de musea eerst en dan de culturele centra en dan de galeries.

Maar het is te zien hè, bijvoorbeeld als ik schrijf over Metropolis M, dan is dat weer anders, dat is echt een kunsttijdschrift. Dus dat is een andere benadering, dat is geen weekblad hè. Dat zijn langere stukken en dat zijn soms ook interviews, maar daar kies ik zelf, daar geef ik mijn goesting door en dan zeggen zij, wil je dat doen en als ik het niet wil, dan doe ik het niet natuurlijk hè. Da gebeurt ook.

En de druk van andere media, speelt dat ook mee?

Ja, eigenlijk niet voor mij, maar wel op een redactie. Dus op een redactie willen ze, ik had dat dikwijls zo, alle ik vond dat dikwijls niet altijd juist. Ge hebt altijd, ge weet dat ook, in alle kranten hetzelfde. Als er een tentoonstelling begint van de diene in BOZAR of ik weet niet wat. Dan schrijft iedereen hetzelfde dus dat moet zo. Om één of andere dwaze reden is dat nu zo de norm. Die grote dingen moet ge hebben, maar ik had wel de mogelijkheid om daar andere dingen bij te doen hè. Als ik iets wist in een galerie ofzo, dat ik dacht dat is eigenlijk ook de moeite waard, dat is niet zo mainstream. Dus de druk van de andere media ja..

Maar dat is ook te zien hè in de reguliere media, dat is anders dan in de gespecialiseerde pers. Dus als ik schrijf voor een kunsttijdschrift, dan is dat helemaal niet zo hè. Alle dat speelt wel mee maar veel minder toch.

Maja ik heb al de gekste dingen gedaan ondertussen. Ik heb zo eens ooit iets moeten schrijven voor een Luxemburgs tijdschrift en dat ging over alle kakmachines van Wim Delvoye. En de hoofdredacteur wou graag een portret van Wim Delvoye. En het was nooit goed wat ik haar stuurde, dus ik dacht zo ik schreef de gewone dingen, maar het bleef altijd te moeilijk. Ze zei me dan het is geen kunsttijdschrift. Ik dacht maar wat wilt die nu eigenlijk? En dan heb ik ne keer uit collère zo een stuk geschreven van hij eet graag chocolade en hij gaat daar op reis. Ik ken hem, hij woont hier niet ver hè. Dus ik kon daar wat rondbreien enzo. En da vond ze goed! Dat is toch niet normaal hè? Maar dat was zo een tijdschrift zoals goh ja de cosmopolitan niet, elle niet, het was

wel zo glossy hè. Maar echt bomvol reclame en ja hier en daar stond daar dan zo een artikelke over een lippenstift en een paar schoenen ofzo. Dus ja kweenie da was echt wel, bucht eigenlijk. Allé bucht, het was intellectueel echt niet hoogstaand. Het was geen kunsttijdschrift, het was mooi uitgegeven maar...

Dus ja dat kan ook hè. Die willen dan iets over de persoon, de benadering hangt altijd af van welk tijdschrift of van welke krant het is hè. Elke gazet heeft een beetje zijn eigen policy hè.

6. Krijgt u veel vrijheid van uw werkgever? Qua keuze, qua tijdsdruk?

De evolutie van de media

Bij focus, qua keuze wel, dat was heel leuk hè. Ik krijg 2 bladzijden en ik mocht daar, onder een bepaald aantal voorwaarden mee doen wat ik wou. 10 jaar lang. Dus dat is echt, dan zit ge wel op rozen, op dat gebied hè. Behalve natuurlijk dat het niet te obscuur mocht zijn en dat ik wel een beetje de dingen moest volgen enzo. Maar dat was dus echt mijn ding, ik kon daar alles in kwijt wat ik maar wou. Maarja door de crisis is de kunst nu natuurlijk altijd het eerst.

Dus ja qua keuze, dus inhoudelijk was ik echt bij focus zeer goed bediend. Maar dat is vrij uitzonderlijk, normaal moet ge toch wel luisteren hè. Zeker over kunst, dan moet ge toch wel doen wat ze u vragen ofzo ja. Ge kunt bijna nooit zelf zeggen van ik schrijf over wat ik wil. Maar er is wel altijd zo wat communicatie bijvoorbeeld ge kunt iets voorstellen en in veel gevallen vinden ze het goed, zeker als ze u al een tijdje kennen. Ook als ge freelance al een paar keer iets voor hen gedaan hebt. En ge vraagt om iets te doen dan zeggen ze ja ofzo. Dan moeten ze daar ook al zelf niet meer over nadenken, zij hebben daar ook weinig tijd voor. Als ge nieuw zijt is het moeilijker natuurlijk hè, maar als ze u kennen. Da was bij focus ook wel, iedereen had daar een rubriek, iedereen mocht dat zelf vullen, en ja dat ging dan.

En ja.. Als ik dan bevallen was van mijn oudste dochter dan heeft iemand anders dat even gedaan, en dan was dat helemaal anders maar dan was dat eigenlijk ook goed. Alle dat valt altijd wel wat te verdelen. Maar ze moeten natuurlijk ook akkoord zijn hè altijd. Bij focus wouden ze wel graag dat het visueel altijd goed is, bijvoorbeeld Rubens in een tijdschrift over films da is minder goed dan Damien Hirst ofzo. Dus ge moet wel een beetje meedoen met wat ze willen.

Qua deadline is er geen vrijheid hè. Het was binnen of uw hoofd eraf! Dat is altijd zo, nee dat is niet altijd zo, dat is wel altijd zo, jawel. Ge moet dat respecteren, niet teveel doen daarover gaan, dat hebben ze niet graag.

Maarja ondertussen weet ik ook al, het is altijd euhm gelijk nu met da boek. Was het ook altijd zo van zijt ge nu al klaar met dat stuk, we moeten dat dringend hebben en nu onmiddellijk enzo. Maar het is wel relatief.

Maar voor een weekblad of een dagblad is het toch wel belangrijk dat ge die dingen respecteert vind ik.

7. Ziet u een evolutie in de cultuurberichtgeving? Is er minder ruimte voor cultuurberichtgeving? Of wordt de bestaande ruimte anders ingevuld (met minder nadruk op kunst en meer op media, tv, ...)?

Nu is het bedroevend hè. In de reguliere pers is het bijna allemaal weg. Het was lang zo, dus ik heb 10 jaar .. het is moeilijk om daar een datum op te plakken, maar dat er veel relatief jonge mensen bezig waren met te schrijven over kunst. En dan vielen die weer 1 voor 1 af zo. Dus De Standaard stopte daarmee, De Tijd stopte met zijn culturele bijlage. En er was echt zo een moment dat ik dacht ik ben de laatste. Er waren wel nog de gevestigde waarden zo de mannen van 60 die bleven. Maar op een moment dacht ik echt dat ik nog de enige was die zo ja over minder evidente dingen schreef. Maar nu als je kijkt in de pers, het is ontzettend weinig hè. Het is nog nooit zo slecht geweest. Je vindt bijna geen werk meer gewoon als ge over kunst schrijft. Bv bij de Morgen heb je Eric Rinkhout nog, maar die schrijft alleen maar over dode kunstenaars zegt hij. Maar hedendaagse kunst, ja dat is een heleboel mensen die het nu wel kunnen vergeten. Ja, het is een slecht moment nu. Het is er echt sterk op achteruit gegaan. Maar dat volgt. De kunst volgt als het goed gaat wordt er veel geschreven en als het slecht gaat...Da volgt echt sterkt. Ja de stand van zaken..

Kunst is een luxeproduct ook echt hè, en dan in de pers ook waarschijnlijk ofwel alle ja, het is zeer weinig nog op dit moment. Het is echt verschrikkelijk. Alléé vooral die kunstenaars, er is een zeer slechte vraag volgens mij. En ja als er niet over geschreven wordt dan bestaat het niet hè. En op tv, radio ook het is allemaal zeer weinig. Zeker alle op de televisie, alle op de VRT die mogen toch ook iets meer hun best doen volgens mij. Of dan hebt ge zo dingen zoals de canvascollectie. Maar dan wordt dat zo verpakt in een entertainmentvorm.

Ja, op het nieuws hoor je zo goed als niets van beeldende kunst..

Er is een tijd geweest dat dat er wel was en dat dat... Was dat Lieven van den houten? Ja, maar dat is ondertussen ook gedaan, die zie je ook nooit meer. Ik weet niet waar die is, waarschijnlijk ook gestopt. Ik moet nu zeggen ik ben nu zelf ook even teruggekeerd....

En dan zo de canvascollectie dat is het ook niet hè. Dan is daar zo een show, zie een keer al die debielen met hunne rommel. Dat is reality tv hè. Het plan was natuurlijk, want da komt eigenlijk allemaal van Anciaux om de kunst dichterbij de mensen te brengen hè. En ik was daar aanvankelijk ook voor maar ik heb dat dan gedaan in de jury gezeten, de vorige keer. Maar dat is zodanig lastig en vreselijk en al die mensen komen dan ja ik heb kanker en ik schilder en Ja ik ben daar niet goed in gewoon. Daarmee dat ik deze keer gezegd heb dat ik niet kon, op den duur wist ik gewoon echt niet meer wat ik moest zeggen. Ja en soms, als ge er honderd gezien hebt dit daar misschien ene bij die iets goeds heeft gedaan. Maar voor de rest is dat eigenlijk meer psychologie dan wat anders. En dan moeten ze dat niet aan mij vragen. Maar dit soort dingen ja, dat is ook bijna het enige dat nog kan hè. Voor de rest is het ja...

En het is raar hè want er zit daar zoveel geld in, en veel mensen zijn toch geïnteresseerd. Theater vind ik wordt dan nog iets beter gecoverd, literatuur zeker, ge kunt toch moeilijk zeggen dat er meer mensen naar theater gaan hè. Goh ja er zit toch ook wel veel volk. En ga eens op een doordeweekse dag naar het SMAK, er loopt daar geen levende ziel hè. Wheels in Brussel is nu ook al weer bijna overkop aan het gaan. Goh ik weet dat niet, is dat nu een Belgisch fenomeen? In Nederland is dat niet hoor. Da leeft daar veel meer, die hebben het ook moeilijk hè, bvb die hebben zo het gevaar dat de kunstenaars hun subsidies niet meer zouden krijgen, dus die hebben ook schrik, worden ook bedreigd. Maar toch niet zoals hier. Enfin zij denken dat het in België beter is en ik denk dat het daar beter is. Alleen heb ik gelijk. Als ge daar gaat werken als Belg zeker in den Haag dat is een vrij gesloten zo mentaliteit, maar een keer als ge daar moogt meedoen dan is dat hilarisch! Nederlanders die zijn zo... kunst is daar toch iets dat veel meer geapprecieerd wordt denk ik, hoe dat je het nu draait of keert. Maar je hebt ook een heel andere manier van werken. Er zijn veel meer van die instellingen zo, allerhande die geen musea zijn, ge hebt véél meer subsidies, er is veel meer geld in de omloop, er is veel meer mogelijk. Het is toch wel anders daar, hier is het het moeilijkste, die kunstenaars haa. Dat is goed als ge succes hebt hè die stuk of vijf. Maar die ander, een ramp.

De kunstenaar en de media

8. Vindt u dat cultuurberichtgeving een plaats moet blijven hebben in de massamedia (krant, tv, radio, ...) of kan ze beter tot haar recht komen in gespecialiseerde media (op het internet, in speciale tijdschriften)? En waarom?

Ik ben zeker voor het feit dat dat in de reguliere pers blijft hè. Want dat wordt gelezen door mensen. En als dat daar niet in aanwezig is, dan bestaat het gewoon niet. Een land zonder cultuur, dat is Zimbabwe hè, een centraal afrikaanse bananenrepubliek, als ge geen cultuur hebt en ge bespreekt dat niet dan zijt ge echt gedoemd om ten onder te gaan. Allé en ook weet ge wel dat is beschaving hè. Dus nee ik pleit er echt wel voor dat dat in de reguliere pers blijft helaas... maar dat is politiek nieuws dat is precies alleen maar dat hè. Dus cultuur dat is zo van ja laat ons daar toch maar nie mee bezig houden. Want dat is zo het vagevuur in de journalistiek. Ge doet dat een tijd en dan kunt ge promoveren zo.

Ik weet het niet. Maar die gespecialiseerde pers is moeilijk, want in heel Vlaanderen ge krijgt dat niet verkocht hè. Er is (h)art dat is van Mark Ruyters en die was vroeger euhm de kunstman bij de tijd hè. Daar was toen een culturele bijlage maar dat is dan gestopt. En dan is hij in de keuken begonnen met zijn gazet. Dat is zeer te waarderen natuurlijk en dat is kwalitatief ook goed. En dan heb je nog de witte raaf maar dat is alleen maar voor de insiders, ik denk niet dat er iemand is die niet me kunst te maken heeft die dat ooit vastpakt. Dat is ook niet te lezen. Ik heb dat ook altijd mee zulle en dan ligt dat daar zo. Ge slaat dat open en dat zijn dan 8 kolommen. Maar het is er, en dat is goed. Dus het is wel belangrijk natuurlijk dat ge gespecialiseerde pers hebt. Maar het is zeer weinig bij ons hè, het kan eigenlijk niet slechter hè in Vlaanderen. Maar ja het is hier ook maar een zeer klein publiek dus ge kunt dat financieel al niet. Dus het is belangrijk is dat er een bijlage is nu en dan en dat er wat in de gewone pers van staat hè.

Ja het is natuurlijk zo voor de mensen van de echte pers is da moeilijk hè, ze verstaan er ook nie veel van. Het is ook moeilijk om daarin te selecteren hè. Over wa ga je schrijven en over wat niet. Wie beslist er dat uiteindelijk. God ja er zijn er daar zowa regels over, maja ge moet het doen volgens mij. Omdat gelijk zo een krant als De Morgen ofzo die gaat er voor een stuk op voort hè. Door het feit dat zij goede besprekingen nog altijd hebben voor cultuur. Zelfs De Tijd die hebben daar ook een tijd een goeie reputatie voor gehad. Anders hebt ge een blad zonder stijl als ge dat niet gaat doen, dan hebt ge de flair hè.

Nee ma het is spijtig dat het zo slecht gaat, het zal waarschijnlijk wel terug beter gaan. Ik was daar over bezig met een kunstenaar in Brugge. En ik zei ja als het niet meer bestaat die kunstkritiek ik wil hier ook niet zo een beroep blijven doen dat overal opgedoekt wordt hè. Dat is zoals ge bestuurder van de paardentram wilt blijven. Ik had echt zo een gevoel op een bepaald moment, dat dat echt overall weg was. En hij zei dat dat niet waar was en dat dat gewoon wel weer ging terugkomen. Natuurlijk dat is ook gezegd door een kunstenaar die daar ook wel belang bij heeft. Want als dat voor die mensen gedaan is, dan is dat geen goed nieuws hè. Die dynamiek, als

er een artikel verschijnt, da zeggen ze zelf. Dan komt er ineens meer volk. Dus dat is natuurlijk ook een soort van reclame. Maar het is vooral collectieverend aspect vind ik dat belangrijk is omdat volgens mij is er maar één plaats waar dat de mens tot medelijden in staat is met iemand anders. En dat is in de kunst. Ik denk dat. Alleen daar kun je maar menselijk zijn. Dat is nu cru gesteld, maar ik vind dat. In de politiek is dat niet, in het bedrijfsleven is dat niet, dat zijn toch allemaal schurken. De ene plaats waar je nog een humane noot kunt laten klinken is toch in de kunst. Als ge dat kwijt zijt dan zijn we allemaal robots. Ik zeg het nu cru, maar ik vind da wel. Als je geen literatuur meer hebt, en muziek en geen beeldende kunst, dat is allemaal hetzelfde. Dan kunt ge uw eigen toch van kant maken. Dan zijn we hier alleen nog maar om te werken en ons voort te planten. Dat is alles. Ik vind dat er veel humaniteit is die alleen maar voort komt uit de kunst. En ik vind dat da zo slecht gecoverd wordt tegenwoordig. Dat is echt met een bloedend hart dat ik dat gade sla. En zeker nu, nu ik er even uitgestapt ben zie ik dat nog veel beter. Als ge daarin zit dan is het altijd voordoen en deadlines. Maar als ge dat een beetje vanop een afstand bekijkt dan zie je dat ineens nog beter. Wat er hier gebeurt in Vlaanderen het is erg ze. Ik vind dat zonde.

11. Hoe moeilijk/ gemakkelijk denkt u dat het is voor de kunstenaar om een plaatsje te veroveren in de media? Wordt elke tentoonstelling/boek opgepikt door de media of is het een kwestie van selectie en of toeval?

Ja, moeilijk hè. Verschrikkelijk moeilijk hè. Dus natuurlijk het is ook allemaal te zien hè. het is niet alleen de kunstenaar. Het is een keten hè. Stel u voor ge zijt een kunstenaar, en ge maakt foto's, en dan raakt ge ne keer aan de klap met iemand van een cultureel centra. En ge moogt daar exposeren, dan kom je niet in de krant. Ge raakt weer aan de klap met iemand van het SMAK of van iets anders, ge kunt uwe weg daar naar binnen vinden, en hopen dat het goed is wat ge doet en dan heb je wel een kans dat je een keer in de media komt. Ja het is allemaal relatief natuurlijk, wat er komt in de media, maar het is toch wel goed omdat je dan ineens een veel breder publiek bereikt hè. Er zijn veel meer mensen die het zien, en het is dat wat kunstenaars willen. Er is geen ene kunstenaar, of da zal toch de minderheid zijn, die het ok vindt om alleen in zijn atelier te werken hè. Zeker tegenwoordig niet, vroeger had ge da zo hè.

En krijg je vlug een tweede kans?

Ik vind dat soms ook een mysterie hoor, hoe dat sommigen dat lukt en anderen niet. Zo van die mensen die maken zo een vlucht, maar het is niet alleen de media, het is alles te samen. Het is ook waar dat ge exposeert, het heeft uiteraard ook te maken met de kwaliteit van uw werk, wie dat ge kent. Bijvoorbeeld Jan De Cock. Zo op een bepaald moment dan was die het, die was in BOZAR en deed mee een zo een wedstrijd, en dan kreeg ik daar zo een grote kaart van zo, 'gelukkig Nieuwjaar'. Terwijl ik kende hem niet, ik kende wel zijn werk, maar dat vind je zo sympathiek en de volgende keer dan denkt ge, ja ik ga daar een keer een babbelke mee doen. Ge moet ook als kunstenaar een beetje aan Pr doen en een beetje, alle ge moet niet teveel in de neus gaan zitten ook wel nie allicht.

Maar ja het is zeker moeilijk. Ja voor de bekende natuurlijk niet hè. Ge hebt Jan Fabre, als die een stap zet komt die al in de krant. Maar ja voor een heleboel jonge mensen, die er ook graag zouden komen is het wel moeilijk, hoe doet ge da in godsnaam. Weten zij da niet. En weten wij dat eigenlijk ook niet zulle, de journalisten. Euhm het is voor een stuk ook een mysterie vind ik zo, een soort hype dat speelt daarin mee. Ineens is het den diene en niemand weet juist eigenlijk goed waarom. Dat is de nieuwe man in town en dan kan dat ook ineens platvallen hè. Maar dat gaat veel in stijgende lijn. Jan de Cock vind ik daarin een goed voorbeeld. De eerste keer dat ik daar werk van zag dacht ik miljaar wat is dat voor rommel. Maar Luc Lambrechts bracht dat, dus dat is de curator van het cultureel centrum in Strombeek en hij schrijft ook voor de Knack. Ik denk nog altijd. En die was dat enorm aan het ophemelen, die is goed en si en la en zo een heel verhaal zo. Zodanig dat die naam toch al in mijn hoofd zat zo, ook al dacht ik ja nee daar schrijf ik niet over, dat is echt mijn ding niet. Maar de volgende keer zie je die en denk ja aan die dingen van Luc vertelde. En dat gaat zo een iemand begint. En sommige mensen zijn daar goed in, die Luc is daar goed in, zo het beginnen van hypes. Zo mensen te lanceren maar die moeten dan ook nog meewillen hè, er was ooit zo een meisje, die had dan zo werk gemaakt. En luc was daar ook zo positief over, en we hebben daar dan allemaal over geschreven, en daarna is ze gestopt. Dus ja.. ze gaf wel nog les, maar ze ging geen tentoonstellingen niet meer doen. Zie je dus dat kan ook hè. Maar ik weet het niet, moet ik kunstenaar zijn, ik heb dat ook hoor, er komen er hier veel, of ik krijg mailtjes ofzo. Dan hebt ge er zo, er was eens ene en die schreef me zo ne aandoenlijk vriendelijke mail dat ik naar zijn werk gaan kijken ben in Amsterdam. Dus dat, ja die kon het wel uitleggen hè. 'Ik doe dat echt omdat jij zo goed schrijft..' Dus daar stond ik dan, als ge dat maar kunt verpakken. En mannen zijn daarin in het algemeen beter dan vrouwen. Er was nog ne keer ene, met afschuwelijk werk, het was om hoofdpijn van de krijgen. Die had een tentoonstelling

gedaan, maar hij kende dan zowa mensen, hij had iedereen gebeld en die stonden daar allemaal, iedereen. Maar het was echt slecht werk. Maar wel een groot ego.

En dan heb je er zoals Marie Jo La Fontaine, die maakt goed werk, heeft een goede reputatie, maar die komt nooit in de media bijna. Omdat ze niet, ik weet niet dat is zo een deftige mevrouw wel, die doet dat niet, die loopt niet achter iedereen zijn gat. Dus ja, het is een combinatie van factoren als kunstenaar ge moet kunnen mouwvegen, ge moet goed werk hebben, ge moet op de goeie plaatsen zijn. Ge moet veel contacten leggen. In Nederland zijn ze daar veel opener in hè. Daar zeggen ze dat zo, ja ik kom contacten leggen. Hier zeggen ze dat zo niet hè. Daar wel, zo van nou ik doe aan netwerk, wie ben jij? En dat werkt ook echt. Het komt op hetzelfde neer.

Ja journalisten zijn ook maar mensen hè, die zijn blij met een compliment. Ik betrap mezelf daar op. Ja maar op een duur steekt dat ook wel tegen hè. Als ge dat voelt van ja ze zijn alleen maar vriendelijk omdat ze iets moeten hebben van u dat is... Na tien jaar echt kunt ge daar bijna niet meer tegen. Ge wordt daar cynisch van vind ik. Maar ja het is moeilijk, ge moet dat doen, ik versta dat ook.

12. Merkt u dat het vaak dezelfde namen zijn die terugkeren? En dan met triviale zaken? Over persoonlijke dingen?

Kunstenaars hebben daar niet zoveel aan hoor. Als er ene van de trap gevallen is staat het in de krant euhm maar de meeste kunstenaars die ik ken die doen daar zelf nogal sarcastisch over, als ze dan in de krant staan. Ze komen veel liever me hun werk in de krant en het is ook niet ge kunt moeilijk zeggen van ik ga als kunstenaar één of andere tour uithalen en dan kom ik in de media en dan ben ik gelanceerd. Dat zal het ook niet zijn hè. Ge kunt dat proberen maar dat is ne vlieger die niet lang opgaat. Maja ge hebt dat hè met Delvoye met zijn kasteel dat hij gekocht had. Maar als ge die er dan over aanspreekt... dat hebben ze zelf liever niet. Maar over zoiets wordt ook wel gepraat hè, bij de bakker enzo. Dat is ook belangrijk hè. Voor de waarde van uw werk zijn die soort dingen echt niet onbelangrijk ; het gerucht. Bijvoorbeeld Matthew Barney da is zo ne Amerikaanse zo ne sterkunstenaar maar ne goeie en die is getrouwd met Bjork. En dat feit heeft hem ook wel voor een stuk geholpen hoor, om bekendheid te krijgen enzo. Zo een dingen helpen wel. Ook al is er geen enkele kunstenaar die daar gelukkig van wordt. Dat geloof ik wel.

14. Over welke kunstdisciplines wordt volgens u het meest geschreven (theater, popmuziek)? Waarom denkt u dat deze het meest voorkomt?

Ik heb de indruk, hier in de krant (de morgen) is op woensdag de literaire bijlage toch altijd redelijk veel en alle ik vind dat ook goed, maar daar is het probleem ook groot zulle. In de literatuur. Ze vallen daar ook allemaal uit de boom, tot in New York. Maar we hebben allemaal schrik zulle voor onze job. En ja ik vind dat heeft ook zo een implicatie voor een land, dat is niet voor u alleen. Als dat allemaal verdwijnt dat is treurig hè. Maar ik vind de literatuur wordt redelijk goed gecoverd.

Film dat is, dat komt overal nog royaal aan bod hè. Daar gaan ook veel mensen naartoe dus dat is te begrijpen, dat is populair, dus daar ben ik mee akkoord. Muziek ook veel, zeker rock en pop, da zal ook zeker goed staan. Naar concerten gaat er ook veel volk, dus het is een beetje zo dat ze dat bekijken hè.

Gunter, die was hier bij Focusknack, die was daar zo ongelukkig, die schrijft nu voor De Morgen, en die is daar wel blij van. Maar er is ook geen fijne sfeer op de Knack. Zo gespannen, iedereen heeft ruzie met iedereen een bijna. Ik ben blij dat ik daar niet op die redactie zat, ik zou gek geworden zijn. Maar ja het verhaal is wel, bij journalisten veel grote ego's en die botsten dan. Zeer veel journalisten geraken ook gefrustreerd hè. het is altijd knokken om bladzijden of een beetje zendtijd. De ene krijgt het dan wel en de andere niet, op dat gebied is da maar een treurige job vind ik hoor.

Constante stress eigenlijk...

Ja ge moet altijd maar strijden om plaats en ... alle ik nu niet, ik had die 2 bladzijden. In het begin had ik maar 1 blad en dan kon ik ook artikels in de Knack schrijven en dan was het goed omdat ge zo een uitweg hebt waarin ge ook moogt schrijven. Maar op den duur mocht dat niet meer, omdat er een persoon die al langer over kunst schreef in de Knack dat niet kon verdragen dat er iemand in zijn vaarwater kwam. En dat was zo keer op keer, iedereen die daar kwam die werd zo buitengewerkt door hem. Dat was echt gene mens om bij te werken. En dat is niet uitzonderlijk in dat vak. Maar ge hebt daar ook sympathieke mensen.

15. Worden bepaalde kunstvormen wat verwaarloosd in de massamedia? Bvb. plastische kunst, ... ?

Dans dat is al helemaal nergens meer, dat is echt obscuur hè dat er ne keer iemand over dans schrijft. Maar ik vind dat beeldende kunst het slechts van al is.

Gelijke kansen in media:

16. Uit een onderzoek van Stefan Van den Broeck blijkt dat de verhouding tussen mannen en vrouwen in de tijdschriften 83 versus 17%, en in de populaire pers 73 versus 27%. Ook Gynaica heeft een onderzoek van kranten waarbij er een asymmetrie aangetoond wordt in de berichtgeving over mannelijke en vrouwelijke kunstenaars. Merkt u veel van deze ongelijke verhouding?

Ja dat is een feit hè. ik denk dat niemand dat kan ontkennen.

17. Wat zou hiervan aan de basis liggen? Komen ze minder aan bod in de kunstwereld of komen ze minder aan bod in de media? Of beide?

Zoals ge zegt, naam bekendheid, mannen zijn bekender, of zou dat niet waar zijn?

Het is altijd hè, overal heb je zo een onderlaag van vrouwen. Bij theater er zijn er veel in geïnteresseerd, veel actrices. Dus vanboven zijn het altijd mannen, de regisseurs en die en die. En de onderlaag zijn zeer veel vrouwen en die worden zo stelselmatig allemaal genegeerd precies. En in de kunst is het zeker zo, ik vond dat ook dat is opvallend. En ik moest daar zelfs bij mezelf op letten en dat is erg, dat ik dat ook niet deed. En euhm ge zijt zodanig zo geconditioneerd oh dat ge denkt, ik weet het is echt fout dat ik da zeg, maar zo van dat ik denk ohnee dat is een vrouw dat ga ik niet doen. Erg hè. Ik weet niet waarom, omdat dat meestal niet zo stout is enzo up your face. Die zijn een beetje braver aangelegd enzo. En in de kunst is dat geen goede zaak natuurlijk. Dat is zeker niet altijd zo hè. Maar bijvoorbeeld ik schreef elke week over 4- 5 dingen en ik weet, dar ik dus op een bepaald moment dus tegen mezelf zei van ik moet nu zien dat ik elke week 1 vrouw heb, ik ben nu zelf een vrouw. En ik moest daar echt naar zoeken, maar dat ging hè. Maar ik bedoel ge zou dat gemakkelijk over het hoofd zien. Ge zou dat makkelijk gewoon niet doen omdat ja ik weet het niet, niet zo opvallen als mannen of niet zo ja. Het is nog altijd een heel raar fenomeen en het is ook bvb op een bepaald moment was ik de enige vrouw die schreef in focus knock. En dan kunt ge moeilijk in de journalistiek zo afkomen van ik ben een feministe en ik ga mijn geslacht verdedigen. Ge moet zien dat ge zelf droog blijft hè. Dus dat speelt ook wel een rol. En ge kunt dat moeilijk zo precies dat ge de vegetariër onder de vleeseters zijt zo hè. Dus ge probeert daar zo uwe middenweg te vinden maar het is zeker wel waar dat dus als ge schrijft echt bewust moet zorgen dat ge ne keer af en toe een vrouw neemt of het is gewoon niet.

Denk je dat het is omdat er minder kunstenaressen zijn?

Er zijn er meer hè. Als ge kijkt naar de scholen, er zitten in elke klas 20 meisjes en 2 jongens. Dus het zijn er zeker meer hè. Maar waar zijn die dan allemaal naartoe? Ik herinner mij een keer in de academie van Antwerpen, en de beste daar was een meisje. En later kwam ik haar tegen en ze werkte in een boekenwinkel. Moest zij een jongen geweest zijn, ze zou dat waarschijnlijk niet gedaan hebben. Waarom is dat zo? Maar ik zit hier nu ook hè met mijne baby. Het is voor ons moeilijker om als vrouw echt zo 100 procent op ons werk te storten. En ik vind de vrouwen die da doen in de kunst die moeten daarvoor betalen ze, op allerlei manieren, die hebben geen kinderen, die hebben meestal geen goede relatie. Soms wel hè. Maar veel dat ik ken die moeten dus echt dingen laten ervoor. Allé ik denk, is dat nu ouderwets, ik denk dat dat moeilijker is voor een vrouw om te zeggen dat ge geen kinderen wilt dat een voor een man. Alle ik vind dat, zeker ook sociaal, begin maar, ik wil geen kinderen.

Ja, de kunstenaressen zeggen dat zelf ook vaak, dat er veel zijn die afhaken. Door een gezin en...

Ja en het is ook, het is ook moeilijk vind ik om dus veel kunstenaars hebben het probleem dus als ge een leven wilt leiden dat artistiek is, zoveel mogelijk dan wordt ge niet gesteund hè, ook niet als man. Maar ge moet sterk zijn hè, ook als man, om dat vol te houden. Dus dat wilt zeggen dat ge daar altijd mee bezig zijt, met de kunst niet met iets anders. Of liefst zo weinig mogelijk. Want als ge begint te werken, in een apotheek of weet ik veel wat, dan is het gedaan hè. Dan kunt ge niet mee terug. Dat is een feit dus als ge het echt wilt. Ofwel moet ge wat lesgeven, maar uiteindelijk is dat dan ook weer een compromis, dus ge zit altijd in een situatie warbij mensen zeggen tegen u van zou ge niet beter lesgeven en zou ge niet beter gaan werken in.. Ja ik weet niet, ge zit altijd in een situatie waarbij dat kiezen voor kunst ja een eenzame keuze is. En ik denk dat ge een behoorlijk groot ego moet hebben omdat vol te houden en om u echt zo te organiseren en om werkelijk echt elke dag te zeggen ik trek mij niet aan wat dat die anderen zeggen allemaal en ik doe mijn ding ook al ben ik arm en moet ik op de zolder slapen moet ik 3 jaar lang dezelfde broek dragen. Euhm ik vind het is zeer moeilijk om dat te doen, maar ook voor ne man hè. Maar ik denk dat het voor een vrouw nog moeilijker is. Ik merk dat ook aan mijzelf, ik heb zolang geschreven, en ik ben nog altijd bezig voor iedereen dat ik eigenlijk zeg ik zou graag een keer mijn eigen boek schrijven. Maar dat is moeilijk hoor. Ge moet dat natuurlijk zelf, moet ge niet altijd geapprecieerd worden door iedereen hè. maar dus het is ontzettend moeilijk om te doen elke dag u eraan te zetten al de rest moet daarvoor wijken. Ik vind dat helemaal niet gemakkelijk. En ik denk voor kunst, dus echt elke dag naar uw atelier dingen doen, en weet ik veel wat en in de kou op uw eentje en geen toegevingen doen hè. Van het moment dat ge toegevingen doet, doet ge dat elke

dag en kunt ge niet meer. Ge moet u daar echt op kunnen concentreren dat is niet zoets , ge kunt niet zowat zitten prutsen in de marge zo. Als kunstenaar, dan lukt dat niet, als ge daar niet echt hard mee bezig zijt en hard werkt elke dag. Dan kunt ge er niet komen, dan kunt ge met niets naar buiten komen enzo. Maar ja ik ken er zo die dat dus wel doen, ze hebben ooit gewerkt en zijn daar mee gestopt want ze waren niet gelukkig en ze waren liever kunstenaar, vrouwen. Maar die moeten daar dan toch wel serieuze tol voor betalen eigenlijk, qua gezinsleven, qua relatie. Ja en dan nog ze, ze staan dan nog elke dag soep te koken voor hunne vent haha maar alléé dat gaat wel hè. Kiezen om kunstenaar te zijn is een zeer radicale keuze hè. Dat is gene gewone job, ge hebt geen gewoon uren, ge zijt ne sociale parasiet, ge verdient geen geld. Ge krijgt een minderwaardigheidscomplex... al die dingen, zou ik ook in een boekenwinkel gaan werken ze. Echt waar ik meen dat. Allé ik verzin dat niet, ik zei dat rond mij altijd hè. wat ik wel denk dat als ge zo in een situatie zijt zo bijvoorbeeld in een koppel ofzo dat ge met 2 kunstenaars zijt, man en vrouw dan lukt dat wel iets beter. Of als ge dat zo kunt doen in een collectief of in een groep van ateliers ofzo dat ge dan werkelijk elke dag gestimuleerd zijt door uw omgeving. Maar als ge dat probeert te doen als eenzame ziel, dan is dat onmenselijk. Ja dan moet ge echt een bijzonder karakter hebben. Daarmee dat ik hier zeg tegen mijn dochter, gij moet geen kunstenaar worden. Als dat dan niet lukt als die dan ondanks alles geen succes hebben en weinig te zien zijn enzo dan leven die dus een leven vol frustratie hè. Allé die mensen hun ziel wordt echt aangevreten gewoon hè omdat die geen erkenning krijgen. Ik vind dat echt erg. Of ze worden zot, ge hebt veel kunstenaressen, en ook die die wel succes hebben die echt betoeterd zijn haha. Ja soms echt gek zijn hoor. Het is een moeilijke job, ik zou er niet voor kiezen denk ik.

Ja, er zijn er niet veel die zelfstandig kunstenaar zijn en daar echt van kunnen leven volledig.

Ja het is anders in Nederland, daar moet ge echt al ne enorme duts zijn om nergens een subsidie te krijgen, daar is het eerst een subsidie en dan...

Daar kunt ge mee leven, die zijn er veel minder ellendig aan toe dan hier. Dus euhm die krijgen bijvoorbeeld grote subsidies voor onderzoek. Alle in vergelijking met hier hebt ge daar veel meer instellingen waar dat ge wat geld aan kunt gaan vragen. En ge zijt weer weg hè. Hier zijn alleen maar zo projectsubsidies, maar ja daar kunt ge nie mee voort hè. Dus de meesten geven dan wat es of ze worden gesteund door hunne man ofzoiets. Ja ik vind, het frame is ook slecht. Het zijn eigenlijk te weinig plaatsen waardoor kunstenaars hun werk kunnen tonen. Er mankeert daar eigenlijk de dynamiek, het is hier alleen maar goed als ge beroemd zijt en voor de rest is dat hier slecht gesteld ze, voor kunstenaars, ik denk dat iedereen dat weet. Ja ge kunt ook niet zomaar doen wat dat ge wilt hè, als ge curator zijt, krijgt gij dan ook geld van de staat of van de overheid. Dus dat moet ook een beetje relevant blijven wat dat ge doet, ge kunt niet zomaar functioneren als een liefdadigheidsinstelling hè. Maar ge hebt zoveel mensen die daaraan beginnen, ik heb da ook gedaan als ik kunstgeschiedenis begon. Zo met een veel te idealistisch idee over, alléé de mogelijkheden zijn hier zo slecht hè. Op dat gebied. Zeker voor kunstenaars, en kunsthistorici, het is allemaal een beetje hetzelfde eigenlijk. In vergelijking met andere landen zijn er echt niet veel interessante instellingen waar dat ge kunt gaan werken ofzo. Het is allemaal nogal ja... het is niet alleen financieel maar ook intellectueel vind ik niet zo goed. Het is zo ja iedereen beredderd zicht zo nogal. Het is vooral dat, ze proberen allemaal hun hoofd boven water te houden. Alléé sommigen hebben zo wel een missie en dat is wel al goed.

Bwaa er zijn ook wel vrouwen bij hoor, bij de kunstcritici. Ik zou dat goh ja, nee het is gene 50/50. Het zijn nog altijd meer mannen. Er zijn er momenteel niet veel hè, die dat nog doen. Ge hebt er nog een paar denk ik van de oude garde die hier en daar nog zo vast in dienst zijn en die daar wat over schrijven, de meesten zijn minstens 50 jaar, en mannen. Maar ge hebt dan een heleboel meiskes die zo rondlopen en die daarin geïnteresseerd zijn enzo maja wat moet daar dan allemaal van worden dan. Euhm ja maar kunstkritiek op zich, als ge wat breder kijkt kritiek, critici dat zijn altijd in het algemeen mannen. Voor de boeken, voor de films. Bij de film, daar heb je geen één vrouw. Dat zijn allemaal mannen, de enige nog raarder dan de andere. Bij de kunst is het een beetje meer gemixed. Maar over het algemeen zijn het bijna allemaal mannen die dat doen.

Extra

De vraag is natuurlijk ook, wat kan je daar aan doen hè. Want er zijn wel vrouwelijke kunstenaressen.

ik voel me schuldig dat ik van mezelf ook voel dat ik eigenlijk ook strenger was voor vrouwen dan voor mannen. Het is niet dat ik da voel dat ik daar ook aan toegaf hè. Maar ik voelde dat wel, dat ik zo geneigd was om kritischer te zijn. Maar ik ben ook sowieso kritisch, ook voor mannen. Die kregen van mij ook af en toe een dreun. Zeker als ze veel praat hebben haha. Mijn gedacht was zo: het zijn altijd de kleine garnalen die krijgen altijd tegen hun, ik ga ook de groten wat kritischer bekijken.

Maar ik weet niet, het probleem is ook, het is zo, vrouwen hebben ook in de kunst gemakkelijk de neiging om zo slachter offerachtige dingen te doen zo. Zo van 'ooh het is toch wreed en we hebben maandstonden en we moeten bevallen en blablabla'. En daar krijg ik het eerlijk gezegd soms ook wel van. Allé ge hebt dus zeer veel vrouwelijke kunst die zo echt gaat over de vrouw als ongelukkige dompelaar en na de 734^{ste} keer denk ik kunnen ze niet ne keer iets anders doen. Natuurlijk als ge dat zo voelt als kunstenaar dan is het dat hè. En ik denk, met dat zelfbeklag hè, doen wij onszelf toch ook wel de das om hoor. Als ge daarmee naar buitenkomt, en dat is ook een traditie in de kunst hè. dus dat komt niet zo maar uit de lucht vallen. Ge hebt een hele reeks vrouwelijke kunstenaressen zoals Louise Bourgeois enzo die daarmee. Maar ja die is ondertussen al 100 jaar dus. Die daarmee zijn begonnen, dat wordt gevolgd natuurlijk hè. Ik denk dat veel vrouwen ook wel gelukkig zijn als slachtoffer, en kunstenaressen zo. Ik ken er ook, er is er zo één, ze heeft dan zelf geen kinderen maar ze is dan gelijk zo geobsedeerd door miskramen en ze maakt dan zo vogelnestjes, er is een eitje uitgevallen enzo weet ge wel. Zo sentimenteel enzo, op den duur krijg ik daar ook de kriebels van. En dan eerlijk gezegd, ne man, ik kan mij geen ene man voortstellen die daar met geveinsde belangstelling naar kan kijken ze. Gelijk pak nu Anne Mie van Kerckhoven zij heeft dat toch ook een smeed van soms. Alle de vrouw, en de vrouw, en de vrouw is destructief, alle stopt daar toch mee. Ze doet ook andere dingen hè. Maar ze brengen zo een zelfbeeld of een vrouwbeeld da ook helemaal niet interessants niet meer is, en alle daarmee denk ik ook euhm moet je een beetje oppassen hè. Daar ben ik dan ook kritisch om. En dan denk ik ja die ene vrouw die dan ne keer erin staat doet daar ne eer iets over en ze krijgt er ook van. Maar ja als ge niet besproken wordt en ge wordt niet bekritiseerd dan doet ge ook niet mee hè. En dan, ik weet het niet hè, maar pak zoals Marie Jo Lafontaine die haar werk is heel mooi maar het is zo braaf die kan nooit in de media komen want het is allemaal zo zacht, het is mooi hè! maar ge moet meer van uwe tetter maken als ge ook in de krant wilt komen. Ik weet het niet. Wie staat er dan wel in de krant met kunst? Tegenwoordig ook wel dwaas hè soms, ge moet met een getatoeëerd varken afkomen, anders gaat het niet gaan, en nu gaat dat ook al niet meer gaan. Dus ze moeten allemaal wat geduld hebben. Maar er zijn veel vrouwen die interessant zijn die daar zeer goed mee bezig zijn met kunst, beter dan mannen. Professioneel enzo. Maar ze doen dikwijls hunne zeg niet, ik wou ne keer een interview doen met Ann Veronica Janssens. Ik kreeg die gewoon niet te pakken, ze wou niet. En zo heb ik er ook ene gehad, die kwaad op mij was omdat ik eens slecht over geschreven had. Maar ik moest daar een interview mee doen voor Metropolis M. ik had hem dus gebeld en die was kwaad om mij maar die wou dat toch doen. Voila. Een vrouw doet rap de deur toe hè, laat mij gerust. Ik weet niet en dat is ook misschien onze aard zo niet om op het voorplan te willen treden. Maar ge moogt dat niet zeggen hè. het is natuurlijk wel een job, ge moet echt wel willen, in de picture staan. En zeker, ge zijt journalist ge wilt iets vragen en als die dan zeggen ja ik wil niets zeggen over mijn werk, dan denkt ge ook, ja eikel haha. Het is ook een beetje die werelden kennen denk ik hoor dat een rol speelt. Ik heb dat ook gehad met Berlinda de Bruickere en ze liet me dan voor gesloten deur staan ofzoiets, ge hebt dat niet met mannen. Ja dat is zo een andere mentaliteit zeker, ik weet niet. Goh ja en dan heb je er een heleboel die goed heel vriendelijk zijn en goed bezig zijn maar die komen niet aan de bak hè. Ge moet al zien dat ge een galeriesetje vind, het is een moeilijke job vind ik hoor. Ik weet het niet.

Het is ook zo soms ik weet het niet, als ge zo kijkt naar tentoonstellingen, vrouwelijke kunstenaressen het is vaak veel softer zo en dat is eigenlijk niet zo dankbaar om over te schrijven hè. Het was zo een keer, ik weet niet meer wie het was en ze had een werk gemaakt over een meisje en ze stond vol met sproetjes enzo over gans haar lichaam. Dat ik dacht als ge dat schrijft, dat is niet leuk hè. En als ge dat dan vergelijkt met, da was zo ne zak, allemaal dichtgeritste lijkzakken. Schrijft dat op en ge hebt gewoon een beter artikel, dat is veel harder, veel pittiger, en vrouwen zijn zo...Het is een kwestie van ingesteldheid, hoe dat ge de wereld bekijkt. Bijvoorbeeld er was ook zo ne kunstenaar Santiago Sierra, en die had een opening waar die een grote lijn cocaïne legt en iedereen mocht snuiven, ja ge hebt direct uw artikel hè. Iedereen schreef daarover. En ik ken dan nog zo ene Justin en die ging met een geluidsinstallatie een huis proberen omver te blazen, da zijnd dingen die zijn macho en dat komt in de krant. Vrouwen doen dat niet hè zoiets. Alhoewel er was ne keer iemand en die had een ganse puinhoop op een braakliggend stuk gelegd. Ja het is wel niet even sensationeel hè als een huis opblazen.

Dus niet alleen de thema's ook hoe dat ge zijt als kunstenaar en hoe dat uw werk is en wat voor mokerslagen dat ge wilt uitdelen. De vrouwen zijn daar denk ik toch nog altijd daar te soft in, ze zijn te braaf bezig. Maar misschien zijn we zo hè, zijn we braver. Maar ge hebt da eh zoals Tracey Eming, die Engelse die had dan zo installaties gemaakt met gebruikte condooms en vuile bedden dat stond ook overal in de krant. Dus het is niet dat het niet gaat hè!

Het is ook moeilijk denk ik hoor om als vrouw zo van uw oren te maken, dat is raar hè. dat is zoals bij Linda De Win, ze is even slim als de mannen maar ze is nie zo lief enzo en ze wil winnen en dat staat niet voor een vrouw. Ik merk dat ook bij mijne man, dat is ook gewoon de beeldvorming. Het

zijn altijd mannen die hun gedacht zeggen op TV. We hebben ook een enorme grote achterstand in te halen hè. ik vind dat moeilijk, ik vind dat zelf ook en zeker dan in kunst. Alléé ja ik weet het niet, het is een zeer ingewikkelde problematiek ik denk niet dat ge daar los kunt overgaan.

JOURNALIST

1. Naam

Tom Van Imschoot, Lotte Devoeght, Wouter Hillaert

2. Schrijf je als journalist voor een krant, tijdschrift, blog, ...? Welke?

* Voor welke media heeft u al gewerkt (welke kranten, tijdschriften, radiostations, tv, ...?)

Tom: Ik schrijf voor algemene, enfin, literaire tijdschriften ook nog, algemene culturele tijdschriften, literaire tijdschriften bijvoorbeeld Ny, ik weet niet of je dat kent. Dat is zo een literair tijdschrift. Euh algemeen cultureel en de Knack dat is het. Altijd literatuur wel.

Lotte: Nee, eigenlijk euh, ik heb nog maar twee teksten in recto verso geschreven. Dus het is niet echt euh dat ik nog voor andere dingen schrijf. (redactrice beeldende kunsten)

Wouter: Naast recto verso ben ik eigenlijk euhm, ben ik euhm 6 jaar voor De Morgen theaterrecensent geweest. Het laatste jaar werk ik voor De Standaard. Daarnaast heb ik ook in euhm 2008 denk ik een jaar voor Klara zo theaterrecensent geweest.

4. Over welke specifieke (cultuur) aspecten schrijf je?

Tom: literatuur

Wouter: theater

Lotte: redacteur beeldende kunsten

5. Hoelang bent u al journalist?

Tom: Euhm, Euhm, ja ik denk euh iets tussen de vijf en de tien jaar. Euhm maar bijvoorbeeld Knack is bij mij pas sinds dit jaar.

Wouter: Ik ben bezig sinds augustus 2002. En in februari 2009 ben ik naar de Standaard overgegaan. Maar ik ben begonnen in het midden van 2002.

Lotte: Ik ben redactrice beeldende kunst hier bij recto:verso, niet echt een schrijfster.

Tom: ik heb ook nog een link met de beeldende kunst omdat ik op een kunstschool lesgeef, in Sint Lucas hier in Gent.

Lotte: ik ben ook verbonden aan het Centrum voor hedendaagse kunst in Antwerpen.

6. Welke elementen/sluiswachters bepalen mee of u over iets zal schrijven of niet? Kwaliteit? Naambekendheid? Commerciële aspecten? De druk van andere media? Persoonlijke motieven (bvb persoonlijke smaak, of bekendheid met de kunstenaar)?

Tom: In eerste instantie is dat algemene actualiteit, als ik nu eventjes denk, er is een verschil tussen Rectoverso en Knack. Maar ik ga eerst over Knack spreken omdat dat het meer journalistieke euhm poot is. Op basis van de actualiteit simpelweg dus euhm, wat er zich in een voor- of najaar van boeken aanbiedt. En dat wordt in overleg gedaan, de keuze wordt in overleg gedaan, met euhm de redacteur, de coördinerende redacteur van Knack. Die mij uiteindelijk een definitieve lijst doorstuurt. Dus euhm in de definitieve lijst heb ik geen beslissing. Ik suggereer alleen maar allé ja ik neem de namen eruit die effectief voor publicatie gaan.

En wat zijn de criteria dan?

Tom: Euhm bij Knack is dat effectief gewoon wat verschijnt. Ik lijst eigenlijk op voor hen, wat er verschijnt.

Wouter: Maar jij zal sommige dingen toch interessanter vinden dan de andere?

Tom: Nee, die lijst is eigenlijk, ik baseer me altijd op de catalogi en de prospectie van de verschillende uitgeverijen. Waarbij ik wel, dat moet ik wel zeggen euhm naar de niet commerciële uitgeverijen -ja commercieel zijn ze allemaal- maar maar de minder euhm mainstream uitgeverijen ook kijk. Dat is bijvoorbeeld ik zeg maar iets, de balance bijvoorbeeld dat is een kleine uitgeverij in Aalst, dat volg ik ook wel op. En dat zit niet in de catalogi ofzo, die sturen dat niet op. Die hebben dat ook gewoon niet.

Dus daar ga je dan toch zelf naar opzoek?

Tom: Ja daar ga ik zelf naar op zoek ja.

Wouter: En voor theater, ook gesproken voor bij de kranten dan, ik denk ook dat actualiteit op 1 komt dan. Is het relevant om daar iets rond te doen dan. Dus dat is ook gewoon de kalender eigenlijk en daar maak je dan een selectie. En het is niet dat ik daar eindzeggingschap in heb. Maar ik signaleer wel en ik kan zelf wel zeggen waarom dit wel en dat niet. De criteria die daar in een rol spelen denk ik zijn euhm. Je hebt twee dingen hè, twee vormen van cultuurberichtgeving. Je hebt recensies en dan heb je interviews. Voor interviews gaat da vaak over euhm, enfin wie er sowieso een voordeel heeft zijn grote huizen. Voorstellingen die op één of andere manier groot en belangrijk zijn. Dat heeft te maken omdat het een groot huis komt, omdat het een grote regisseur is die doet, omdat inderdaad, de andere media daar mee bezig zijn. Enfin niet omdat andere er mee bezig zijn, maar met grotere voorstellingen bedoel ik die worden redelijk automatisch opgepikt

ook door andere media. En soms kan het dat enfin zo een 'bv- argument' zo bij de kranten steeds belangrijker wordt. Dat criterium hanteer ik zelf niet zo vaak.

Dus het gaat over 'grootheid' allé zo belang of als criterium, als het gaat over interviews hè. Maar het gaat ook vaak over, gaat de voorstelling over een interessant thema. Een liefdesvoorstelling gaat minder snel een interview krijgen dan een voorstelling die gaat over een martelmonoloog ofzoiets. Of iets dat inhoudelijk meer relevant is voor meerdere mensen dan enkel theaterliefhebbers. Een ander criterium dat ook wel een rol speelt denk ik is, iemand nieuw, interessant, die nog nooit geïnterviewd is. Omdat je vindt dat die interessante werken maakt. Vaak geldt dit dan voor jongere mensen of mensen die om één of andere reden plots, alléja we beperken ons heel hard tot theaterregisseurs eigenlijk zo. En iemand van een opleiding, soms is er ook een reden om die een keer te interviewen. Maar dat gebeurt heel weinig eigenlijk. Het zijn regisseurs en acteurs eigenlijk.

Wat dat anders is dan bij beeldende kunsten. Waarbij curator en kunstenaar denk ik het meeste aandacht krijgen.

Ik denk dat dat een beetje geld voor interviews en dan voor recensies is dat, ja dat is een heel moeilijk criterium maar 'interessant' bij wijze van spreken. Ik kijk vijf – zes voorstellingen per week en dan pik ik er twee uit, die ik het interessantst vind. Dat heeft niet te maken met positief of negatief ofzo maar ja. Dat is heel moeilijk om dat dan fine te tunen van wat dat dan is. Maar grote huizen gaan veel sneller recensie krijgen dan kleine huizen. Euhm ja inhoudelijke voorstellingen gaan ook voor eigenlijk. Of als het iets klein en is en volgende maatstaven van 'belangrijkheid' eigenlijk nooit een recensie zou krijgen maar het is wel echt een goeie voorstelling dan ook snel.

Dus persoonlijke motieven zijn hierin toch belangrijk?

Wouter: Euhm ja dat heeft te maken toch wel met hoe ik naar theater kijk. Dat inhoud primeert op vorm denk ik. Iets wat maatschappelijke relevantie heeft ofzo. Dat dat mij sneller interesseert euhm. Sociaal- artistiek bijvoorbeeld. Wat dat niet louter tot het artistieke hoort en in de Standaard bijvoorbeeld helemaal geen traditie heeft om er iets over te schrijven zou ik er dus wel tussen fixen ofzo. Omdat ik dat dan interessant vind hoe de sector wordt belicht. Euhm wijkbewoners die op een podium komen en iets te vertellen hebben over populisme vandaag bij wijze van spreken, da zou vroeger nie snel in de standaard verschenen zijn. En nu ik er zit, wel. Dus dat zijn zo, je hebt wel een paar persoonlijke..

Tom: en politieke relevantie in de brede zin.

Wouter: Ja dat is één van de dingen die, dat zijn mijn criteria, ma ge hebt ook altijd criteria van de krant. Dat is altijd zo een onderhandeling zo, daar is stedelijk heel belangrijk. Iets wat gebeurd in Hasselt gaat niet zo snel aandacht krijgen dan iets dat in de periferie gebeurd bij wijze van spreken. In Brussel, Antwerpen enzo, dat heeft te maken met lezersaantallen, het bereik van de mensen. En het hoogste criterium voor de krant, en dat geldt ook wel voor mij is of het nog te zien is, als iets al voorbij is gaat het niet vlug een recensie krijgen. En datzelfde geldt een beetje voor buitenlandse voorstellingen dat die euhm ook vaak ja heeft dat relevantie voor ons Vlaams publiekske. Dan wordt dat ook al moeilijker om dat erin te krijgen, ook al vind ik dat de moeite.

Het bv- standpunt is wel zeker voor interviews maar soms ook voor recensies is wel iets wat speelt bij de kranten.

Tom: Als je dat eventjes, er zijn twee dingen die ik wil zeggen. Op basis van dat wat Wouter zegt en specifiek dan voor literatuur euhm wat ik zeker ook herken is die belang van euhm grootheid, da heeft niet alleen te maken met hetgene wat ik, mijn eigen aansturen daarvan. Maar eerder, criteria die spelen bij de uiteindelijke selectie van de boeken die ik dan ter bespreking krijg. En soms gaat dat in de richting ook wel van een bepaald bv – schap. Euhm ik zeg maar wat hè, een niet zo goed boek van Kristien Hemmerechts euh zou eerder wel besproken worden dan een niet zo goed boek van een minder bekende auteur. Euhm maar wat er dus bij die grootte een groot belang speelt, is economische grootte eigenlijk van de uitgeverijen.

Er is een soort van vermenigvuldigingseffect aanwezig euhm in die zin dat euhm die grote heeft te maken met of er al dan effectief een interview is verschenen in De Standaard, of De Morgen, een interview op Klara,... En dat versterkt elkaar en dat zorgt ervoor dat er de redenering is van dit mogen we ook absoluut niet missen. Wij moeten daarin meegaan. En dat is eigenlijk vermenigvuldigend, en dat zorgt ook voor die grote, vaak.

Wouter: Dat is een mechaniek gewoon, van de media die naar elkaar kijken.

Tom: Ja, en omgekeerd geldt dat ook, als onderscheidingscriterium soms. Euhm bijvoorbeeld bij een recent boek dat uitgegeven is uit die uitgeverij waar ik daarnet al naar verwees, balance. Wordt daar dan voor geopteerd, weliswaar na aandringen dan van mij. Omdat het juist door alle anderen niet besproken wordt. Het is toch van we kunnen hier een beetje verschil mee maken.

Dus de druk van de media speelt dus ook zeker een grote rol.

Tom: Ja.

Wouter: Bij de media zelf ja, bij ons speelt da minder. Maar dat is altijd die onderhandeling die je moet doen als freelance medewerker. Bij de media, die moeten verkopen en daar spelen de economische elementen een grote rol.

Tom: persoonlijk speelt het bij mij meer op het niveau van het oordeel. Euhm en niet op het niveau van selectie. Dat kan ik eigenlijk, ma da is euhm, euhm ja zeer mijn eigen situatie hè. Ma ik kan me voorstellen dat dat voor anderen, anders is.

Maar het tweede ding dat ik eigenlijk wou toevoegen is dat er in dat opzicht wel een groot verschil voor mij bestaat tussen Knack en literaire tijdschriften, maar in het bijzonder rectoverso. Daar wordt dat eigenlijk uniek, exclusief bijna aangestuurd door euhm het feit dat er een belangrijke thematiek euhm op tafel kan gegooid worden door een bepaald boek te bespreken. Of euhm het idee bijvoorbeeld dat over allochtone literatuur te spreken ofzo dat is eigenlijk niet ingegeven door dat concreet boek dat dat omschrijft is maar eerder de evaluatie van het beleid dat daar rond gevoerd wordt. En vanuit het idee van, die discussie mag wel eens anders gevoerd worden. Dat is eigenlijk puur bijna maatschappelijk – inhoudelijk euhm selectiecriteria daar. Maar dat is ook de vrijplaats die recto:verso is, weliswaar vanuit het feit dat ik redacteur ben bij recto:verso. Er zijn wellicht mensen die ook voorstellen doen maar die het niet halen.

Lotte: Die beslissing van wat er wel of niet inkomt, zal waarschijnlijk eerder wel bij de redacteur of het medium zelf liggen. En niet bij de journalisten denk ik.

Tom: Maar ik denk dat Wouter; zoals hij het zelf zegt, ietske meer aanstuurt het is ook dagelijks, en veel meer.

Wouter: Ja veel heeft te maken met de positie in uw medium enzo. Ik moet onderhandelen met iemand die er minder van kent dan ik. Dat heeft zijn voor- en zijn nadelen maar dat is. Zeker op dit moment bepaal ik voor recensies wel veel. Bij De Morgen was dat ook omdat daar gene redacteur op de krant zat van kunsten en ik en mijn freelance collega kwamen heel goed overeen. En wij bepaalden dat zelf volledig. Nu ben ik zo meer de freelancer, maar dan nog mag ik redelijk veel voorstellingen doen.

7. Krijgt u veel vrijheid van uw werkgever? Qua keuze, qua tijdsdruk?

Tom: nee, in feite niet. Maar niet op een niveau van selectie maar ik ben absoluut vrij in wat ik erover te zeggen heb.

Ik weet niet of het van belang is, maar ik zal het toch maar zeggen. Recent heb ik van de eindredactie, een opmerking werd gemaakt. Het ging over een boek van thomas blondeau, 'Donderhart'. Dat euhm er ergens op Studio Brussel werd beweerd dat het een halve sleutelroman zou zijn over hooverphonic. Letterlijk zo gefeedbacked zo. Ja dat stuurt dan natuurlijk aan op wat de krant, de knack dan zelf graag wil. Dat is toch dan zo een bv zo, dus het is toch wel heel vreemd dat je dat niet verteld. Maar ja mijn antwoord was dan simpelweg, ik weet niet wat ik met een halve sleutelroman moet doen. Dat is maar één keer gebeurd.

Maar die vrijheid op het niveau van oordeel is eigenlijk garantie, dat wel.

Wouter: Ja absoluut, die autonomie heb je volledig zelf. Zelfs als je over iets, groots, belangrijks, een negatieve recensie schrijft zal er geen commentaar op komen. Wat ik al gehad heb met Walter Van Den Broeck, dus dan is echt geen probleem. Wat er wel gebeurd op die eindredactie is dat er wel geknipt wordt, in 2/3 van de artikels wordt er geknipt en staat er een andere titel boven. Maar da is zo, daar kweek je een olifantenvel voor.

Tom: Maar dat zijn wel vaak besturende ingrepen hè.

Wouter: Ja ma dan van instake van wat ge, waar dat ge iemand over moet interviewen bijvoorbeeld daar is wel vaak een insturing voor. Als ik euhm Sien Eggers bijvoorbeeld ga interviewen dan moet ik die meer vragen stellen dan haar regisseur en dan moet ik over haar leven vragen stellen en niet zozeer over haar rol ofzo.

Tom: Wordt dat expliciet zo geconverseerd?

Wouter: ja, allé zeker toch als dat in de weekendbijlage komt ofzo, dan moet ik meer persoonlijke vragen stellen. Dat is wel iets wat je bij veel kunstenaars hoort, dat die veel meer worden ondervraagt over hun eigen persoonlijke verhaal en visie op het leven dan over de kunst zelf.

Dat zijn wel zo onderhandelingen die ge voortdurend moet voeren.

Dus ja, die vrijheid, da is een voortdurende onderhandeling eigenlijk.

Tom: Ik wil dat weer even terugkoppelen aan recto:verso. Daar spelen twee dingen denk ik een rol.

Enerzijds, het inhoudelijke debat over iets, dus je legt iets op tafel op de redactievergadering, je ligt dat toe. Maar wat er zeker ook meespeelt in de loop van de jaren. Is dat je zekere autoriteiten toegespeeld krijgt. Dus met andere woorden euhm ik heb ook wel gehad dat ik denk van dit is eigenlijk, ik heb dat niet moeten verdedigen. Het voornaamste is, alles komt op tafel en wordt collectief bediscussieerd. Ma ik merk soms dat die discussie euhm ja.. euhm

Wouter: Als Tom iets voorstelt vertrouwen we het gewoon.

Tom: Ja er is wel vertrouwen ja, wat ook goed is maar toch ook belangrijk om te vermelden dat toch ook als expliciet mechanisme zal werken. Dat is toch merkbaar.

En daarnaast is dat dat inhoudelijke debat dat je voert. Dus de vrijheid wordt daar beperkt door de inhoudelijke tegenargumenten die er zijn. Wat een hele andere situatie is dan het soort onderhandelingen waarin je zit in een regulier medium.

De evolutie van de media

8. Ziet u een evolutie in de cultuurberichtgeving? Is er minder ruimte voor cultuurberichtgeving? Of wordt de bestaande ruimte anders ingevuld (met minder nadruk op kunst en meer op media, tv, ...)?

Wouter: Kent ge press for more? Op die site staat wel redelijk veel van wat zo de evoluties zijn.

Ja, samenvattend denk ik dat die euhm dat gaat over lengte van artikels euhm, heel concreet toen ik begon bij De Morgen was een gemiddelde recensie 3600 tekens. Bij De Morgen, toen dat ik er weg ging was da 1500 tekens, dat bijna zo 1/3 nog van wat het was 6,5 jaar ervoor. Een standaardrecensie bij De Morgen nu is 3000 tekens, dus da valt best mee eigenlijk. Maar dat is op alles wordt er wel wa beknibbeld als het gaat zo over de 'elitairdere' kunsten, de hoge kunsten. Het is niet dat dat van bladzijden ingekrompen is maar wel dat media in die laatste 8 jaar echt een heel grote boot is gaan innemen. Zo comedy is verschenen, euhm dus de meer euhm populairdere kunst. En ja, ik bedoel daar valt heel veel interessants over te zeggen over die dingen ofzo maar vaak wordt dat niet met dezelfde kwaliteit bekeken. Als dat da gebeurt voor de hogere kunsten. Dat vind ik een duidelijke evolutie, het commerciële is duidelijk, speelt duidelijk wel een rol.

Tom: Euhm dit is intuïtief besproken nu, dus niet zoals Stefan Van Den Broeck dat een beetje onderzocht heeft. Voor mij een vaststaand feit, dat bijvoorbeeld de Standaard der Letteren die ik las toen ik 18 was, en nu ben ik euhm 31. Die van toen herken ik niet meer in de Standaard der Letteren nu. Sowieso niet. Okee ik ben ook veranderd, euhm da zal ook wel meespelen zeker. Maar euhm het is voor mij frappant dat bijvoorbeeld euhm de boeken toen op de site, bijvoorbeeld van De Standaard dat die als rubriek onder de lifestyle zijn gaan horen en ik vind ook eigenlijk een vrij juiste typering van wat dat ze zijn. Dat heeft te maken ook met meer aandacht voor interviewen meer ja de levensgewone feiten eigenlijk van een euhm artistieke eum praktijk. Het idee om een interview te doen, betekent op zich niets want je kan perfect een interessant interview doen over die artistieke productie die iemand gemaakt heeft. Maar algauw dient dat ook wel om euhm euhm ja om het over het leven van de persoon in kwestie te hebben. En als er dan bijvoorbeeld euhm meer op andere plaatsen kunstenaars aan bod komen, ik zeg maar iets in een weekendbijlage ofzo dan is dat precies die komen daardoor wel meer aan bod, maar dan is dat echt met het recente werk als aanleiding om het over de diepere drijfveren van die persoon te hebben. Euhm ja, ook intuïtief heb ik het gevoel dat de beeldende kunst er het zwaarst van allemaal onder geleden heeft.

Wouter: En nog zo dingen als klassieke muziek, jazz, dans, zo de echt elitaire dingen dan zogezegd die vooral ja. Je ziet dat al binnen de VRT, die hadden vroeger allemaal hun eigen programma, er was het wereldmuziekprogramma, er was heavy metal, dat is nu allemaal in één grote pot van cultuur en lifestyle.

Tom: Euhm maar bijvoorbeeld ik denk dat kunst prominent aanbod komt wanneer er zo een grote verkoop is ofzo, iets heel feitelijks.

Lotte: één of ander schandaal ofzo

Tom: nieuwswaarde van iets zo die dan apropos relatief is.

Wouter: Als Jan De Cock als eerste in het MoMa staat dan is dat de headliner van het artikel maar niet wat hij daar presenteert.

Tom: Terwijl bijvoorbeeld momenteel binnen de beeldende kunst een zogenaamd maatschappelijk debat bestaat over onderzoek in de kunsten bijvoorbeeld en wat dat allemaal kan zijn en moet zijn en concrete vertalingen naar wat betekent dat voor hogescholen. Moeten die academiseren, moeten die bij de universiteit horen of niet. Dat is dus effectief op de achtergrond een vrij ingrijpend debat over omdat dat de toekomst van de toekomstige beeldende kunstenaars bepaald. Opleidingen namelijk. Maar daar wordt geen debat over gevoerd ofzo. Terwijl het dat het in die plaatsen waardat het beslist wordt wel effectief gaat over maatschappelijk debat, maatschappelijk debat. Maar de kranten spelen daar geen maatschappelijke rol in.

Wouter: ja da gaat echt over het feit dat da het bezoeken van een museum totaal niet interesseert zoals de redactie. Allé ja das echt een commercieel argument eigenlijk. Onze lezer, onze koper, onze klant waar houdt die zich mee bezig. Heel veel sectordiscussies worden eigenlijk echt als sectordiscussie dus relevant.

Tom: en dat botst op eigenlijk, euhm denk ik een belangrijk onderscheidingscriterium weer dat nog niet ter sprake gekomen is maar het ligt in het verlengde euhm. Die interne discussie kan niet leiden tot een vorm van consumptie ofzo. Dus met andere woorden, een tentoonstelling bespreken, een boek bespreken, een plaat bespreken of een interview met de muzikanten ofzo kan ergens aanzetten tot kopen en maar je hoeft dat niet eens zozeer negatief te duiden. Iets waardoor dat de lezer, tot actie kan overgaan en dat is dan wel in termen van kopen gaan euh of niet. Terwijl dat

soort van debatten over wat er vandaag leeft in de kunsten. Zonder dat dat gekoppeld zou zijn aan euhm iets dat je kan kopen of waar je naartoe kan gaan, een ticket kopen ofzo. Dat komt eigenlijk niet ter sprake. Dat komt ter sprake in het kader van zo een algemeen interview waar dat er dan wel een keer gepolst wordt naar de theatervisie bijvoorbeeld van iemand, en in principe zitten er dan dat soort zaken wel in.

Wouter: Of als er een persconferentie gegeven wordt en er cijfers bekendgemaakt worden, maar ook daar geldt het actualiteitscriterium. En ik zeg altijd dat de kranten de agenda nalopen in plaats van het zelf te zetten eigenlijk. De vraag is nooit van wat vinden wij nu eigenlijk dat er op de agenda moet gezet worden qua discussies of allé in weinige gevallen. De Standaard heeft bijvoorbeeld echt beslist om de discussie over de grenzen van oor en op concerten zo het volume om dat op de agenda te zetten. Maar dat komt heel weinig voor eigenlijk om een discussie los te maken. Nu gaan ze altijd kijken wat gebeurd er, en op welke manier gaan we het in beeld brengen.

Tom: Waardoor het een soort gids bij hun leven wordt hè, voor een deel, die cultuurbijlage. Wat kan ik doen in mijn vrije tijd?

Wouter: De gidsfunctie in het overaanbod van wat er allemaal gebeurt. Bepaalde dingen eruit pikken en op basis van de autoriteit als krant zeggen van dat moeten jullie doen. Dat vinden onze redacteurs. Allé wat dat logisch is want het cultuurveld is geëxplodeerd de laatste jaren. Er is gewoon ontzettend veel zo dus, dat is niet zo onlogisch eigenlijk.

9. Ervaart u dat dit problematisch wordt? Dat de meer 'elitaire' kunsten dan minder aan bod komen.

Tom: Wat ik als problematisch ervaar is dat daardoor bepaalde kunsten 'elitair' lijken te zijn doordat ze niet ter sprake komen. En Euhm en ja als medewerker van Knack is dat niet zo problematisch voor mij, ik ben daar niet de hele tijd mee bezig. Maar het geeft een beetje het gevoel dat die discussie die over kunst gevoerd moet worden dat die nie echt als zodanig gevoerd wordt. Dat die onderschikt wordt aan oordelen die gevormd kunnen worden.

Wouter: Dat is een moeilijke vraag of dat problematisch is of niet. Ik vind het onder andere problematisch omdat de redenen waarom da we kunst belangrijk vinden zijnde bepaalde immateriële discussie enfin da zegt iets over euhm de rijpheid van uw volk bij wijze van spreken om het nu heel abstract te zeggen dat da nog weinig kans krijgt in de krant. Terwijl dat da, da zijn juist dezelfde tendensen zoals ge die ziet voor politiek, en euhm politici, een voorzitter die komt niet goed overeen met een voorzitter. In plaats van, waar staan die partijen dan voor? Dat is zo een beetje hetzelfde, allé alles wordt gefocused op personen, niet op wat ze dan doen, of de inhoud. En ja dat vind ik een jammere evolutie. Soms heb ik de neiging om die crisis een beetje groter uit te roepen dan dat die is ofzo. Enfin bij De Standaard heb ik het gevoel dat er nog altijd wel relevante dingen gebeuren, en dat er interessante artikels verschijnen. Artikels en essays die wel echt de moeite waard zijn. Maar vroeger waren die meer standaard, vandaag vallen die meer op omdat ze uitzonderlijk zijn. Maar ik vind ook dat we niet gebaat zijn aan een overvloed van recensies die zeggen dat iets wel of niet goed is. Ik vind dat ge kunstproducten interessant inzet in wat ik vind dat kunst belangrijk maakt door meer, door buiten dat kunstproduct te gaan en te signaleren belangrijk is voor de maatschappij, kunst en ook als mens. En dat is een beetje de paradox, hoe korter dat ge iets maakt, enfin da is er gekomen dan om mensen dat sneller te laten behappen. Maar ik denk dat het juist moeilijker wordt omdat je dan niet meer kunt uitleggen wie dat die kunstenaar is, omdat ge al geen relevantie meer kunt aanduiden in die producten en euhm. Ik denk als ge uw recensies langer maakt dat ze toegankelijker worden en interessanter. Als ge ne goeie schrijver zijt, wat ook niet iedereen..

Tom: ja het voordeel is van de korthed, die vandaag speelt is wel dat ze u dwingt tot scherpheid. Dat is ook wel een beetje kort door de bocht daardoor, ge hebt het gevoel dat ge de nuance verliest. En als ge zo iemand zijt die eigenlijk, ik ben te genuanceerd dus dat is een goeie leerschool ook voor mij. Om scherper te zijn en door een scherpste kunt ge soms ook wel een soort van maatschappelijke relevantie ter sprake brengen. Dus dat is het voordeel van de korthed, maja het is niet gegarandeerd dat dat dan effectief die dingen die gij benoemd, die maatschappelijke relevantie effectief ja. Omdat dan toch allemaal ondergeschikt is aan moet ik het goed vinden da boek, of moet ik da slecht vinden? Dat oordeel met andere woorden, en het consumentenadvies, allé als ge het heel scherp zou willen stellen.

Wouter: Om het kernachtig te zeggen wat ik er problematisch aan vind is dat er steeds meer criteria in cultuurberichtgeving worden gebruikt die oneigenlijk zijn aan de kunst. Zoals wat is het leven van de mens, of het louter consumeren ervan of. Of ja op de redactie van de standaard zeggen ze dat de hoofdredactie van de standaard vinden dat cultuur gelijk staat aan tv eigenlijk. Allé de cultuurredactie voert die onderhandelingen wel met die hoofdredactie maar dat is blijkbaar in het hoofd van managers de definitie van cultuur.

Tom: en dat betekent dus, dat illustreert dat verdubbelingeffect hè. Het komt al op televisie, euh daardoor wordt het opgepikt, het staat centraal in de belangstelling. En het is moeilijk geworden om daar iets anders bij binnen te brengen. Of een ander voorstel te doen dat daar dan van afwijkt.

Een schrijver die totaal niet zelfs wanneer dat je hem op de laatste show zou brengen, alléé dat zou gene kado zijn. Ja dat is dan het probleem van die schrijver.

Wouter: Het heeft zeker ook met de kunsten zelf te maken denk ik, dat er een beetje. Enfin ik weet niet, ik heb het gevoel dat die soms wel echt een soort eilandje hebben. Allé da is nu heel generaliserend ofzo. Euhm er zijn voorstellingen die vanzelf media-aandacht krijgen da heeft te maken met dat ze ook goed zijn of gaan over iets waardat mensen hun zeer betrokken bij voelen. En je hebt kunstwerken, of theatervoorstellingen die dat niet hebben ofzo, die een soort autonomie van de kunst beleven en da niks meer communiceren. Dus het is zeker niet alleen een probleem van de media.

10. Vindt u dat cultuurberichtergeving een plaats moet blijven hebben in de massamedia (krant, tv, radio, ...) of kan ze beter tot haar recht komen in gespecialiseerde media (op het internet, in speciale tijdschriften)? En waarom?

Tom: Aja ik vind absoluut dat dat erin moet blijven, anders gaat dat nog meer een eiland vormen.

De kunstenaar en de media

11. Hoe moeilijk/ gemakkelijk denkt u dat het is voor de kunstenaar om een plaatsje te veroveren in de media? Wordt elke tentoonstelling/boek opgepikt door de media of is het een kwestie van selectie en of toeval?

Tom: goh dat is niet absoluut te stellen hè, maar wat zeker helpt voor een kunstenaar is dat die ook mondeling, euh verbaal talentrijk genoeg is om zijn werken toe te lichten. Om gewoon te spreken, da hoeft niet over zijn werk te gaan. Jan De Cock werd onlangs in Phara gewoon ondervraagd omdat hij in Kuregem woont. Ahja omdat er dan een probleem is in Kuregem en men wil de mening van de kunstenaar. En die spreekt dan scherp euhm en een beetje polemisch dus en euhm voila dat bepaalt dan dat criterium van aandacht eigenlijk.

Wouter: een interessant geval is Ann Theresa De Keersmaecker die absoluut niet babbelt, die danst in plaats van theater te maken. Die kreeg het gewoon niet goed uitgelegd. Maar in een medium van vandaag wil dat dus zeggen dat dat dan heel moeilijk is, maar het voordeel is dat ze internationaal heel veel betekent, dus dat het wel de moeite is om er iets over te schrijven. Dus kwaliteit speelt ook zeker wel mee op da vlak. Euhm toch zeker voor de audiovisuele media.

En daarnaast gaat het over ja uw media- ambitie op zich. Als je al eens in en serie hebt gespeeld, als acteur dan is het veel gemakkelijker dan. Of radiopresentatoren, 10 jaar geleden zeker geen bv ofzo dat was, die deden hun ding op de radio. Nu zien we meer radiopresentatoren dan dat je ze hoort eigenlijk. Enfin ja tis zowa zoals het kip en het ei, als ge al een mediafiguur zijt, dan is het als kunstenaar makkelijker om.. erin te komen.

Als onbekend, beginnend kunstenaar is dan heel moeilijk eigenlijk?

Wouter: tenzij dat ge iets spectaculair doet ofzo hè. Enfin dat Wim Delvoye ne grote kunstenaar is denk ik wel dat iets te maken heeft met da machine da kakt, en ja da is interessanter voor de media, dan misschien iemand die iets conceptueels doet. Daarom niet saaier is maar ik denk dat da bij de kranten wel een rol speelt.

Het is niet moeilijk om als onbekende kunstenaar in de media te komen als bijvoorbeeld een voorstelling doet die, in de vakantie hebben zo twee jonge gasten die zelfs niet afgestudeerd zijn zo een theatervoorstelling gespeeld voor treinreizigers, gewoon op een veld. Voorstellingen van zo één seconde wanneer de trein voorbijrijdt. En dat pikt iedereen op omdat dat speciaal is, spectaculair is, een mooi verhaal.

En ik denk dat netwerken ook wel helpt om in de media te komen als kunstenaar. Ja en ik denk ook de stedelijke gebieden, dat da ook belangrijk is. Als ge iets doet in Z33 in Hasselt zal het minder snel in de picture komen dan dat ge dat in Brussel doet.

Tom: Ja en voor literatuur is dat Amsterdam, daar zijn eigenlijk alle grote uitgeverhuizen gevestigd. Daar gepubliceerd worden als Vlaamse auteur is heel belangrijk voor aandacht. Dat heeft dan weer met de grote van de uitgeverijen te maken. Maar als Vlaamse auteur uitgeven in een Vlaamse uitgeverij dat is dan minder aantrekkelijk, of maakt het al moeilijker.

Internationaal denk ik dat ook belangrijk is, als een Vlaamse kunstenaar een prijs wint, internationaal. Internationale prijzen worden veel sneller opgepikt eigenlijk. Dat is zoiets van wij zijn de Vlamingen die het goed doen. Los van dat ne goeie film is of niet.

Tom: Ja het is zelfs zo dat prijzen soms in de krant komen omdat het een Vlaming gewonnen heeft. Maar het jaar erna hoor je niets meer over die zelfde prijs.

12. Krijgt de kunstenaar volgens u veel kansen van de media? (Bijvoorbeeld als er eenmaal een slechte recensie geschreven is)

Tom: dat hangt er een beetje vanaf of dat het zijn eerste werk was of niet. Ik denk een beginnend kunstenaar die meteen negatief besproken wordt, ik denk niet dat da veel voorkomt. Ik denk dat die gewoon genegeerd wordt, die komt dat gewoon niet ter sprake. En dat beschermt natuurlijk een beetje meer hè, dus die kan dan doorgaan in de schaduw. Enfin een andere kunstenaar, er

mag een negatieve recensie zijn. Dat bepaald wel, intern, in dat literaire veld een beetje die positie. Maar dat betekent niet dat die de volgende keer, niet opnieuw ter sprake komt.

Ja, dus er zijn wel meerdere kansen..

Lotte: Er is een verschil met literatuur en beeldende kunsten: Iemand die de eerste keer een boek schrijft kan wel opvallend veel aandacht krijgen, maar mensen die net beginnen in de beeldende kunsten die krijgen dan absoluut geen aandacht. Dat is wel een heel groot verschil.

13. Merkt u dat het vaak dezelfde namen zijn, die terugkeren in de mediaberichtgeving? Vaak met triviale zaken, bijvoorbeeld: er wordt vaak bericht over de kunstenaar Damien Hirst, maar dat gaat bijna altijd over de prijs die zijn werk haalt op veilingen en minder over de relevantie van zijn werk.

Zoals u eigenlijk juist al zei met die naambekendheid...

Tom: Ja, dat gaat in die richting.

Ja, maar dat betekent wel niet dat er geen omgekeerd ook geen euhm geen correctiemechanisme daarrond bestaat ook. Als er zo nu die tekst van Stefan Van Den Broecke verschijnt, ge moet die impact daarvan niet overschatten, maar ik weet wel dat die ervoor zorgt dat men euhm. Ja wat hij bijvoorbeeld stelt over kleine uitgeverijen die minder aan bod komen dan zal men da nu misschien sneller al wel eens doen. Wat ik eigenlijk alleen maar wil zeggen los van die tekst. Er zijn ook correctiemechanismen euhm op dat soort fenomenen binnen de media zelf hoor. Dat gebeurt ook wel, maar dat is niet de tendens. Dat is eerder de uitzondering die de regel bevestigt.

Lotte: Ja ik denk dat da soms zelfs een domino- effect allé ofja niet domino maar gewoon zo een euhm ja vanaf ge ne keer erin komt, dat da meer en meer en nog eens en nog eens is. Zoals Luc Tuymans hoe vaak is daarover geschreven, dat is gewoon ongelofelijk. En da is juist, hoe meer dat er verschijnt, hoe meer dat ge, da wordt nie minder ofzo.

Tom: Ja en de oordelen hebben daar geen enkele impact zelfs op. Wat eigenlijk gewoon soms compleet vreemd is. Want ge kunt van sommige kunstenaars na 10 jaar zeggen van ja ok jongens die blijft maar hetzelfde doen. En euhm dat blijft maar aandacht krijgen. Dat is gewoon een media-effect van de kunstenaar in kwestie die is euhm een media, alléja die bestaat in de media. En die moet besproken worden. Dus daar heeft geen negatief oordeel.. Dat wordt al gauw, dat wordt al gauw gezien als controversieel. Maar eigenlijk een controversie is, der is bijvoorbeeld al. Controversie bestaat dan tussen de aandacht die hij sowieso krijgt in de media. En wat de critici van zijn boek vinden. Die vinden da misschien allemaal eigenlijk zwak. En daardoor wordt da wel beschreeuw als controversieel boek ofzo maar euhm de controversie zit niet in de oordelen van de critici onderling maar in de discrepantie wat die critici er dan van vinden. Euhm en het feit dat hij sowieso in de media aanwezig is en bestaat, en de volgende keer krijgt hij opnieuw aandacht.

14.Over welke kunstdisciplines wordt volgens u het meest geschreven (theater, popmuziek)? Waarom denkt u dat deze het meest voorkomt?

Lotte: Ik denk eerder theater, alléé binnen de echte kunst hè.

Wouter: Ja we kunnen da zo zeggen hè, gij kunt klagen en zeggen theater. Ik denk dat ik kan zeggen literatuur heeft tenminste nog een aparte bijlage. Gij kunt zeggen, muziek is er toch nog meer dan literatuur. Film en muziek, alléja muziek, rock en pop. En zelfs die mensen zeggen tegenwoordig we kunnen nie op tegen. Theatremakers zeggen altijd, het is allemaal de schuld van de comedy. Zo speelt ge de bal door.

Tom: Poëzie daar lees je niks van hè.

Wouter: Poëzie, fotografie, jazz. In de podiumkunsten heeft dans het bijvoorbeeld echt moeilijk..

En waarom is dat zo dat bepaalde kunstvormen dan naar de achtergrond worden geschoven, of sommigen dan meer aandacht krijgen?

Wouter: Volgens mij is da puur te herleiden tot hoeveel toeschouwers men bereikt. En aangezien dat ge op tv een veel groter bereik hebt, komt da sneller. Ik denk uiteindelijk als ge het zoud bekijken ofzo, een krant per dag dat da goed verdeeld is op zich. Maar als ge het vergelijkt hoe groter de sector en wa is de relatieve aandacht ervoor dan kunt ge uw gradatie wel maken.

Tom: Ma da kan ook tegen denk ik, tegen euhm de kunsten en cultuurberichtgeving ingebracht worden. Dat is een grote sector ook qua werkgelegenheid, veel mensen zijn daar mee bezig. Euhm maar ja er is heel veel da onder het binnenland sorteert ofzo. Bijvoorbeeld ik zeg maar iets hè, alles dat te maken heeft met het sociale middenveld, vakbonden euhm da zit allemaal onder binnenland, beetje ondergeschoven bij de politieke berichtgeving, daar gaat het over Wetstraat. Als ge het vanuit diene hoek bekijkt ofzo, dan hebben de kunsten nog wel degelijk nog een autonoom soort van plaats.

Wouter: Bij de standaard staat da wel tussen sport en de doodsberichten zo achteraan. Maar er zijn wel cultuurbladzijden er zijn heel veel sectoren die da niet hebben.

15. Worden bepaalde kunstvormen wat verwaarloosd in de massamedia? Bvb. plastische kunst, ... ?

Tom: Ik vind over het algemeen, beeldende kunst, dat zeker. En dat is dan echt één van de centrale disciplines toch. Euhm want binnen beeldende kunsten zo, de diversiteit die binnen beeldende kunst bestaat. Performance, installatie, ik bedoel, daar wordt zelfs niet over gerept ofzo. Waardoor dat dat eigenlijk elke keer ook moeilijker wordt om daarover te schrijven. Want ge moet eigenlijk al wanneer dat ge ja, bijvoorbeeld als ge over poëzie zou willen schrijven of en da gebeurd wel nog een beetje hè, maar zeer weinig. Dan moet ge eigenlijk al enorm een goeie reden hebben en eigenlijk ook meer plaats hebben om te duiden waarom dat het nu wel ne keer relevant is om te bespreken. Maar die krijgt ge dan niet hè, waardoor dat het zo een beetje ja, mossel noch vis wordt.

Wouter: Videokunst bijvoorbeeld daar lees je nooit over.

Lotte: Ja dat is waar terwijl dat eigenlijk één van de dingen is da nu door de jonge kunstenaars veel gedaan wordt.

Tom: absoluut, absoluut.

Lotte: Ik denk dat er daar ook dan inderdaad door het ontbreken van continue berichtgeving een soort van geschiedenis nie wordt geschreven bij wijze van spreken. Waardoor inderdaad uw inleiding groter moet worden dan uw... Als ge iets moet zeggen over een bepaald videowerk, dat is gewoon ingebed in zoiets dat niet meer aan bod is gekomen

Tom: absoluut. En als da letterlijk zou zijn, als uw inleiding inderdaad groter is om te kunnen duiden nog, ja dan zou het alleen maar de stelling van de tegenstander bevestigen. Dat het iets elitair is of dat ge eerst een paar dagen nodig hebt om in te leiden waarom. Snapt ge het zo? Dat is een vicieuze cirkel eigenlijk.

Gelijke kansen in media:

16. Uit een onderzoek van Stefan Van den Broeck blijkt dat de verhouding tussen mannen en vrouwen in de tijdschriften 83 versus 17%, en in de populaire pers 73 versus 27%. Ook Gynaica heeft een onderzoek van kranten waarbij er een asymmetrie aangetoond wordt in de berichtgeving over mannelijke en vrouwelijke kunstenaars. Merkt u veel van deze ongelijke verhouding?

Tom: Euhm Ik zit echt niet met die bril op wel. Maar het blijkt wel. Dus ik zal het niet ontkennen. Maar aan de andere kant ik weet het niet. Ik kan mij evengoed binnen de jongste generatie van schrijvers die dus aandacht krijgen omdat ze ook bij die jongere generatie, veelbelovende generatie horen, tussen aanhalingstekens. Euhm kan ik me evengoed snel vrouwen voor de geest halen die in de aandacht staan als mannen.

Wouter: Ik denk dat de combinatie van allochtoon en vrouw zelfs makkelijker in de media zelfs makkelijker zichtbaar maakt dan. Bij theater is het wel zo, dat theater al een nagenoeg mannelijk veld is. Ge hebt jeugdtheater, dat is 50/50 als ge spreekt in termen van regisseurs. Met volwassenentheater kan ik 3 vrouwelijke regisseurs opsommen. En dat zijn ze. En dat zorgt ervoor dat dat een supermannelijk veld is eigenlijk. Wat dat dat ge terug ziet vind ik in het soort voorstellingen dat er gemaakt wordt. Enfin, theaterstukken zijn mannelijke euhm ... das zeer moeilijk... Alléja er zijn zeer weinig interessant vrouwelijke rollen ooit verschenen. Maar ik vraag me wel af dat als ge da weet dat het volwassenentheater, 90procent, of 95 procent mannelijk is en 5 procent vrouw, ofdat dat die 5 procent niet als 5 procent in de in de krant zou komen. Da heb ik niet het gevoel, maar daar ben ik wel benieuwd naar de cijfers. Ik heb niet het gevoel of toch zeker niet bewust dat een man of een vrouw een criterium is dat meespeelt. Onbewust is dat misschien zo maar ik denk, in mijn persoonlijk geval dat het eerder omgekeerd is. Een interessante vraag is denk ik wel, welke vragen dat vrouwelijke regisseurs krijgen, dat die anders zijn dan mannelijke regisseurs. Ik denk dat wij heel vaak, of hun veel sneller aanspreken op hun vrouw zijn en theater maken. En ge voelt da, ge voelt dat vrouwelijke kunstenaars snel in de mond nemen, of moeten nemen zo van ja we zijn wel geen feministen ofzo. Dus er is wel een mechanisme waardoor dat die tot dat soort uitspraken komen. Dus dat zal wel te maken hebben met het soort vragen dat ze krijgen.

Tom: Maar ik vind bijvoorbeeld, een heel terechte opmerking. Maar ik vind als ge bijvoorbeeld nadenkt over Kristien Hemmerechts ofzo de thematiseert natuurlijk voortdurend haar vrouwelijkheid. En daardoor is dat een issue, maar ik denk niet dat dat een grote rol speelt bij die jongste generatie eigenlijk. Als, het zou goed zijn om het eens na te gaan eh, maar als er dan toch andere vragen gesteld worden ofzo. Ik denk in die lifestyle rubrieken bijvoorbeeld. Euhm ze moeten zich vaak ontdoen eigenlijk van de vooronderstelling die er zou kunnen zijn dat zij als vrouw het vooral over hun vrouwelijkheid willen hebben. Ja, dat ze daarop aangesproken worden. Euhm en dat is een beetje het effect van dat er heel wat euhm vrouwelijke schrijfsters geweest zijn dat uit de emancipatiegedachte ook wel toen dat zeer sterk naar de voorgrond schoven.

Dus die vooronderstelling, komt nog steeds voort vanuit die emancipatiegedachte?

Tom: Als dat verklaard voor mij waarom dat dat, die vooronderstelling er altijd is ofzo. Maar ik heb niet het gevoel dat boeken daarnaar beoordeeld worden ofzo.

Dus jullie hebben niet het gevoel dat je minder over vrouwen schrijft.

Wouter: ik denk niet minder maar ik denk wel dat, ik zal niet snel, tenzij dat dat een expliciet thema is een mannelijk theaterstuk interpreteren vanuit het feit dat hij een man is. En ik denk dat dat wel snel gebeurt bij een vrouw, ik denk niet dat dat alleen bij een vrouw te maken heeft maar ook met het soort uitzonderingspositie dat ze in theater hebben. Dat is een heel moeilijke vraag hoor, ma ik denk dat een soort vrouwelijke stijl van theater dat da wel bestaat. Ik denk dat dat te maken heeft met associativiteit en dat soort dingen, maar ik vind dat op zich al problematisch, dat ge da zou kunnen zeggen. En dat maakt het onbewust altijd wel complex ofzo. In volwassentheater toch. Da is niet anders dan dat ge als een allochtoon een voorstelling maakt dat ge toch ook snel in, binnen da kader gaat bekijken zo. Maar heel vaak is da ook een realiteit dat zij ook die thema's hebben.

Lotte, zijn er ook vrouwelijke kunstenaars die los van hun werk om een bepaalde reden in de media komen?

Lotte: Ja, Anne Mie van Kerckhoven bijvoorbeeld. En juist omdat ze vanuit zo dat meer feministische achtergrond komt. Die komt wel vrij vaak in de media en dan ook om andere dingen.

Welke vrouwelijke kunstenaars staan volgens u prominent in de aandacht? (Lotte)

Ja nu berinde de bruyckere omdat ze die prijs gekregen heeft ook wel eum.. Ja eigenlijk ik zou niemand kunnen..

Heel weinig dus?

Ja

17. Wat zou hiervan aan de basis liggen? Komen ze minder aan bod in de kunstwereld of komen ze minder aan bod in de media? Of beide?

Lotte: ja je merkt ook wel dat er minder zijn hè, dat is gewoon een feit. En daarvoor zijn ander oorzaken.

Tom: ik vraag ma af dat da ook zo zou zijn als ge de uitstroom van de kunstopleidingen..

Lotte; ik denk dat er daar juist heel veel vrouwelijke ..

Tom: absoluut, ja ik heb dat niet nageteld maar jawel dat zal wel 50/50 zijn

18. Hoe kan dit volgens u voorkomen worden?

Tom: een moeilijke hindernis die ge dan moet nemen is, dat ge ze dan net gaat bespreken omdat ze vrouw zijn Maar dat bevestigd voor een deel, we selecteren u als vrouw, niet als kunstenaar, maar als vrouw.

Wouter; Ja dat is de eeuwige discussie.

Lotte: en het is ook juist omdat die in aantal minder prominent aanwezig zijn, dat die een soort, dat die ook bepaalde kenmerken krijgen. Dat heeft ook met die hoeveelheid te maken denk ik. Omdat bijvoorbeeld bij mannelijke regisseurs daar gaan ze geen onderscheid in maken in het feit dat ze mannen zijn omdat dat gewoon absurd zou zijn, dat zijn er zoveel.

Wouter: wat ik ook vind dat een rol speelt, ik vind dat bij de cultuurredactie van de morgen dat was echt één soort profiel van mannen die daar de cultuurredactie uitmaakten. Dat was zo, midden- eind de 30, jong, hip, euhm beetje macho toch Enfin. Bart Steenhout bijvoorbeeld de rockjournalist die leek echt vrouwelijke muzikanten of zangeressen ofzo te selecteren op hoe dat die eruit zagen enzo. Kom dat heb ik niet gezien in de praktijk, maar concreet zijn interviews, zo zijn covers.

Lotte: maar iedereen op die redactie is inderdaad wel helemaal mannelijk of niet?

Wouter: euhm nu zijn er een paar vrouwen, maar in de tijd dat ik er was da wel zo, zo een macho sfeerke dat er wel hangt.

Is dat enkel bij de morgen dat het nog altijd zo een mannenwereld is?

Wouter: in de standaard is da nu wel redelijk 50/50 denk ik. Euhm als ij mij niet vergis. Wat ge ook ziet is dat vrouwelijke journalisten gaan meer doen over human interest. Ik merk zelf ook dat ik die taak liever aan een vrouw geef, zo van da gaat die beter doen.

Tom: Ja als ge bijvoorbeeld kijkt naar mensen die voor cultuur in de knack schrijven ofzo. Ik heb het nog niet geteld ofzo, maar het zijn bijna allemaal mannen. Er zijn er een paar, Annelies Dewaele schrijft over jeugdliteratuur maar sporadisch. En euhm voor het overige.. bij literaire recensenten, vaak oudere mannen zo, van 50-55.

Lotte: Als we dan samen zaten met Mo en de werktitel enzo, dat was een heel tafel mannen, en ik en Klaartje. Dat zal zich misschien ook wel verderzetten in de berichtgeving.

Wouter; Ja ik denk dat wel.

Tom: Niet in de zin dat we toch niet over vrouwelijke kunstenaars zouden schrijven ofzo maar.

Lotte: Ja er dan misschien wel over schrijven maar

Wouter: Een andere benadering ofzo.. Ma ik denk ook als het soms echt gaat over hoe frequent komen vrouwen in beeld en of dat een positief effect zou hebben. De vraag is dan waar zijn we dan op zoek naar? Ik denk in de muziek, de combinatie Bart Steenhout en zangeressen enfin ik denk dat hij die snel zal opnemen.

19. Merkt u van uzelf dat u de mannelijke kunstenaars misschien onbewust voorrang verleent? Is er op de redacties een reflex om een zeker genderevenwicht te bewaren of is dat geen aandachtspunt?

Lotte: Buiten Tom Ryane stuurt af en toe eens een mailtje van; "opgelet".

Wouter: Bij recto:verso is da wel een thema zo, deels omdat we ook wel doorgekregen hebben van sjit. Op een bepaald moment was het echt zo dat de redactie zeg maar de inhoudelijke tank ofzo mannelijk was en al de motarende taken door vrouwen werden uitgevoerd. En dat is wel confronterend. En het is inderdaad ook zo dat Tom dat inderdaad een keer optelt van hoeveel mannelijke auteurs hebben we hier en hoeveel vrouwelijke en dat dat altijd discrepantie geeft. In theater hè. Mijn theaterwinkel, ik denk dat ik de beste cijfers kan voorleggen voor theaterartikels.

Tom: Maar Wouter gaat ook echt op jacht naar vrouwen hè.

Maar het is niet zo dat jullie misschien onbewust, voorrang verlenen aan mannen?

Wouter: ik denk dat als het gaat over auteurs ofzo, dat da onbewust wel meespeelt.

Tom: Maja het is dat. Ik zou voor mijn bijna zeggen het is voor mij geen issue. Maar dat betekent misschien dat ik onbewust meer mannen kies. Gewoon omdat die meer in mijn omgeving zitten en.. Maar dat kan ik mij wel voorstellen ja. Doordat ik er mij net niet van bewust ben.

Wouter: Maar zeker de eerste jaren, hing er bij recto:verso echt een jongensachtig toontje. Dat was de weerspiegeling van de redactie toen denk ik.

JOURNALIST

1. Naam

Frank Albers

2. Schrijf je als journalist voor een krant, tijdschrift, blog, ...? Welke? * Voor welke media heeft u al gewerkt (welke kranten, tijdschriften, radiostations, tv, ...?)

Voor wat ik geschreven heb, goh het blaadje van de kostschool, daar ben ik mee begonnen. Ik heb lang gefreelanced voor De Morgen. Dan Wereldtijdschrift, De Standaard, nu schrijf ik ook regelmatig een column in De Knack, en ik heb een Blog. En de reactor, dat is het nieuwe platform voor literatuurkritiek voor internet. Soms voor vakbladen, ja zo een beetje alles.

3. Over welke specifieke (cultuur)aspecten schrijf je?

Literatuur, of over politiek, maatschappelijke kwesties, filosofie.

4. Welke elementen/ sluiswachters bepalen mee of u over iets zal schrijven of niet? Kwaliteit? Naambekendheid? Commerciële aspecten? De druk van andere media? Persoonlijke motieven?

Nu ja weet je, ik heb vier jaar de standaard der letteren gecoördineerd. Daar schrijf je natuurlijk niet waarover je wil, enfin tot op zekere hoogte wel. Je moet natuurlijk de boekenproductie volgen en daar moet je dan een selectie in maken. Dus je hebt een zekere zeggenschap in, maar je kunt het bijvoorbeeld niet maken om een nieuwe Harry Mullisch niet te bespreken. Dat moet je natuurlijk wel doen. Maar bij sommige boeken kan je wel beslissen, doen we dit of doen we dit niet, doen we dit lang doen we dit kort, doen we dit snel doen we dit lang. Dus je hebt wel een zekere..

Kijk, coördineren is iets anders dan recenseren. Eigenlijk is recenseren leuker, dan lees je die boeken ook. Allé sommige recensenten lezen toch hun boeken.. Dus dat is eigenlijk wel leuker dan alleen maar coördineren, want dan kom je eigenlijk aan het lezen en het schrijven niet meer toe. En nu kies ik het gewoon hè, schrijf ik alleen over dingen waar ik nog wil over schrijven. Zie je, boeken die mij interesseren of schrijvers die me interesseren, filosofen. Ik schrijf bewust alleen nog over de dingen die me interesseren.

5. En is er de laatste jaren door de verschuiving van cultuur in de media, veel druk van andere media?

Ja, kijk bij de Standaard Der Letteren, dat is een commercieel medium, een mainstream krant en die staan natuurlijk in een concurrentie ten opzichte van andere kranten. Dus ja dat voel je wel ja dat het belangrijk was dat je snel was, of dat je primeurs haalde. Of in ieder geval dingen deed die commercieel zinvol waren wat niet altijd betekent dat het inhoudelijk zinvol is. Dus dat is ook wel één van de redenen waarom ik daarmee opgehouden ben, omdat de commerciële impact van mijn werk te groot werd. Kijk eens, uiteindelijk kom ik uit de academische wereld en die journalistiek was altijd maar een zijspiong. Ik vond dat interessant om te doen, maar niet fulltime. En zeker niet in een commerciële hiërarchische omgeving.

6. Ziet u een evolutie in de cultuurberichtgeving? Is er minder ruimte voor cultuurberichtgeving? Of wordt de bestaande ruimte anders ingevuld (met minder nadruk op kunst en meer op media, tv, ...)?

Ja die is natuurlijk aantoonbaar slechter dan 10 jaar geleden vind ik. En met slechter bedoel ik minder volume, minder gevarieerd, minder diepgang. Dus er wordt over minder verschillende cultuuruitingen geschreven dan vroeger, het is meer mainstream geworden en heeft zeker ook minder diepgang. Het is ook qua volume minder geworden. Ik denk dat we nu terug op een peil terug zitten waar we ook in de jaren 80 ongeveer zaten. Er is een periode geweest in de jaren 90 in Vlaanderen waar je een soort opbod zag tussen commerciële media in zake cultuur. Er is een tijd geweest, je kunt het je bijna niet meer voorstellen dat kranten elkaar beconcurrerden op cultuurpagina's. Meer pagina's, betere recensenten, euhm symbolisch kapitaal van de cultuurbijlagen was ooit heel groot. En die, het opbod tussen kranten en weekbladen euhm is weg, dus nu worden cultuurbijlagen nog gedooft. Maar de tijd dat een krant, een tijdschrift als het nieuw wereldtijdschrift opnam en er een maandblad van maakte, en flink in investeerde gewoon omdat het de reputatie en het imago van de krant ten goede zou komen zonder daar economisch profijtelijk te zijn. Die tijd is voorbij, als het NWT morgen opnieuw moest uitgevonden worden, er zou geen krant in Vlaanderen dat opnemen. Dus dat is natuurlijk toch een beetje het gevolg van de managers en marketeers die het beleid van de kranten verzorgen. En die hebben heel hard bestudeerd wat winstgevend is, wat lezersaantallen doet toenemen. Dus ja er is een afbouw in de cultuurjournalistiek. Daarbij komt natuurlijk dat heel veel mensen uitgeweken zijn naar het internet. De vraag is wat is oorzaak? Wat is gevolg? Euhm god zij dank is er het internet. Daar kun je nog heel veel dingen die je in de papieren media al lang niet meer kunt. Misschien is het een soort bundelbeweging en wordt de cultuurjournalistiek in de kranten op een dag wel weer ernstiger en degelijker, grondiger en vooral ook minder sentimenteel. Wie zal het zeggen.

7. Vindt u dat cultuurberichtgeving een plaats moet blijven hebben in de massamedia (krant, tv, radio, ...) of kan ze beter tot haar recht komen in gespecialiseerde media (op het internet, in speciale tijdschriften)? En waarom?

Weet je ik ben het een beetje gewend hè, ik heb die hoogtijdagen meegemaakt in de geschreven pers, NWT, boekenbijlagen van 20 bladzijden iedere week waar je filosofie kon recenseren. Ik heb nog vertaalwedstrijden georganiseerd in de Standaard der Letteren. da kan je je nu niet meer voortstellen dat is..

Dus natuurlijk heb ik heimwee naar de tijd dat er veel aandacht was voor cultuur in die media, maar misschien leefden we wel boven onze stand. Een commercieel medium is een commercieel medium en dat moet dus in de markt leven. Euhm het ontreddende is dat als je de cijfers bekijkt dan hebben die marketeers gelijk. Hoe slechter die kranten worden doe beter ze gaan verkopen. Slechter vanuit mijn elitaire wereldvreemde culturele standpunt. Dus ik vind ze minder goed in vele opzichten, in sommige opzichten zijn ze beter dan vroeger, maar in sommige opzichten zijn ze duidelijk slechter maar dat is commercieel geen probleem. In tegendeel. Dus of ik vind of al het artistieke in vakbladen moet zitten? Nee natuurlijk niet. Kijk, bijvoorbeeld, de academische wereld. Elke cultuur uit de maatschappij die wordt gesubsidieerd dus alle instellingen die onderzoek doen. Hoeveel van dat onderzoek komt ooit, bereikt ooit het daglicht via de commerciële media? Okee, de standaard heeft een wetenschapscafeerter waar je een klein beetje af en toe leest over wat de wetenschap ontdekt. Maar er gebeurt best wel veel interessant werk, onderzoekswerk in de menswetenschappen. Onze journalisten zijn totaal niet geïnteresseerd, of niet bekwaam om een journalistiek zinvolle, dat wil zeggen filterend, vereenvoudigend desnoods. Maar niet verminkend voor hun lezerspubliek duidelijk te maken wat er met een deel van hun belastingscenten gebeurt. Namelijk het sponsoren, subsidiëren van wetenschappelijk onderzoek. Dus ik vind op dat vlak de kranten ongelofelijk gebreken hebben. Er gebeurt ook wel heel veel onderzoek dat je je af vraagt moet de maatschappij hier geld in steken dat is natuurlijk ook zo. Ook omdat het water van de academische en journalistieke wereld vaak heel diep is. Dat is voor beide milieus een slechte zaak.

Kunstenaar en media.

8. Hoe moeilijk/ gemakkelijk denkt u dat het is voor de kunstenaar om een plaatsje te veroveren in de media? Wordt elke tentoonstelling/boek opgepikt door de media of is het een kwestie van selectie en of toeval?

Veel hangt natuurlijk om te beginnen af van de uitgever, bij welke uitgever je bent. Er zijn uitgeverijen die vrijwel automatisch toegang hebben tot de media, er zijn uitgeverijen die bijna nooit doorkomen in de media omdat ze te klein zijn, te onbekend, te nieuw. dus veel hangt af van je uitgever.

Veel hangt natuurlijk ook af van de kwaliteit van je boek, als jij toegankelijke, emotioneel prettige romans schrijft en er is een criticus die daar iets enthousiast over zegt, dan is de kans groot dat er een sneeuwbal effect ontstaat. ik bedoel critici lezen elkaar, zo van hé er stond een lovende recensie in krant A van dat boek, waarom hebben wij dat niet? Of wanneer komt dat bij ons? Moeten wij dat ook niet aan onze lezers vertellen. Dus dat moet je hebben als er één iemand is die op jouw boek de aandacht vestigt en dan pikken de anderen vaak wel op. Dus ik denk eerlijk gezegd, het idee van het is bijna onmogelijk om media aandacht te krijgen. Ik denk dat dat een beetje flauwe kul is. Er zijn altijd wel schrijvers, nieuwe kunstenaars die da aandacht van de journalist van de krant weten te trekken. En er zijn ook meer media kanalen dan vroeger. Dus ik denk niet dat als je echt iets goed maakt, of iets interessant, je kunt daarover discussiëren wat dat is maar dat je er dan niet doorkomt in de media, dat denk ik niet.

9. Als je eenmaal een slechte recensie krijgt, is het dan gemakkelijk om snel opnieuw aandacht te krijgen van de media?

Goh dat weet ik niet, dan moet je concrete gevallen bekijken. Het is natuurlijk zo als iemand 2 of 3 slechte boeken schrijft dan wordt je door de media afgeschreven maar misschien ook wel door zijn uitgever. Een uitgever is natuurlijk minder duur nu dan vroeger. Het productieproces is goedkoper geworden. Een boek uitgeven kost niets meer. Dus uitgeverijen weten, zij maken zoveel, bedrukken zoveel volume papier per jaar. En daarvan zal zoveel kilo renderen en de rest eindigt gewoon in de prullenmand. Zo is het ook natuurlijk hè. Ja en als niemand het interessant vindt dan word je misschien door de uitgeverij opzij geschoven. En natuurlijk als niemand van de pers het boeiend of belangrijk vindt dan mag je 10 keer bij de Bezige Bij zitten maar dan zul je er ook niet doorkomen. dus krijgt elk boek de aandacht die het verdient daar bestaan geen antwoorden op. maar of er zo een muur van onverschilligheid is, waar de kunstenaar niet doorheen kan breken, dat niet. Dat is absoluut niet waar. Je moet ook beseffen, mensen in de media vinden het ook vaak cool, graaf om zelf iets te ontdekken dat belangrijk is. Als jij als eerste met een nieuwe schrijver kan komen, met een nieuwe dichter, kunstenaar. En niet omdat je zo zeer in kunst geïnteresseerd bent maar wel omdat je je concurrenten te snel wil af zijn. Dan zal een krant dat echt niet laten liggen. Ze moeten er wel in geloven natuurlijk maar er is niet geen interesse voor cultuur. Maar zoals ik net zei het is

minder breed, het is minder diepgaand en het is minder volumineus. Maar helemaal afgeschaft is het toch ook nog niet.

10. Zijn het vaak dezelfde namen die terugkomen maar dan met zaken die er niet toe doen? Over het privé leven...

Ja, er zijn natuurlijk schrijvers die goed liggen in de media, en die zelf ook hun relaties met de media zeer goed verzorgen. En daardoor natuurlijk wel media-aandacht kunnen vestigen op hun werk. Terwijl andere mensen misschien belangrijkere dingen maken maar minder media connecties hebben. Dat gebeurt. Lanoye is natuurlijk een heel pregnant geval, omdat die ook altijd vanaf het begin gezegd heeft ik ben een zelfstandige, ik moet gewoon zorgen dat mijn winkeltje marcheert. En dat doet hij dan ook beter dan wie ook. Lanoye heeft overal heel goede relaties in de pers. Dus alles wat Lanoye doet zal altijd pers aandacht krijgen. Omdat hij die relaties gewoon goed verzorgt. Is het daarom onverdiend? Dat is iets anders. Ik bedoel we kunnen verstaan dat Lanoye een goed boek schrijft. Dus al die aandacht is ook volledig terecht. Dus problematisch wordt het wanneer dat gebeurt bij iemand die dingen maakt die je ten zeerste afraad. En die dan bijna alleen maar door die persrelaties worden omhoog gestuwd. Terwijl je dat eigenlijk bedenkelijk vindt.

Dus ja spelen persoonlijke contacten mee en ja dat is antwoord één. En twee is er een soort van luiheid misschien in de pers of een soort opportunisme. Waarbij steeds dezelfde goed verkopende, bekende namen terugkomen, ja dat is natuurlijk ook zo. Kijk dat is ook bijna onvermijdelijk natuurlijk hè. Ik bedoel ik wil de media niet vrijpleiten maar, neem nu een programma als Phara. Daar worden mensen vanuit alle segmenten van de maatschappij gevraagd om commentaar te geven over allerlei dingen die er gebeuren in de wereld. Lanoye komt regelmatig te gast in Phara als commentator, wil dat dan zeggen dat Lanoye de enige is die interessante dingen te zeggen heeft, nee maar dat zijn dan wel mensen die dat goed of grappig kunnen zeggen op de televisie. Televisie is natuurlijk een hopeloos oppervlakkig medium. Vaak, niet noodzakelijk maar vaak. Ik bedoel, ik ben soms wel meer geïnteresseerd over wat Leonard Nolens over de wereld denkt, dan wat Tom Naegels over de wereld zegt. Maar ik zie Nolens zijn dingen niet vertellen in een praatprogramma op de televisie. Wat een strak, geformatteerd gegeven is. Waarbinnen sommige mensen beter getuigen dan anderen. Dus ja dat de pers contact zoekt en aan het woord laat, die in die kanalen goed kunnen spreken. Dat is natuurlijk wel een beetje logisch natuurlijk. Dat is een beetje logisch. Er zijn ook wel voldoende andere kanalen waarin die mensen aan bod kunnen komen. De tijdschriften, ik denk dat de meeste van die literaire tijdschriften een postuum bestaan leiden.

11. Welke kunstdisciplines komen volgens u het meest aan bod?

Natuurlijk muziek, en met name populaire muziek. Ja natuurlijk kun je zeggen, is dat dan kunst? Dat is een soort randgebied denk ik tussen commercieel en kunst. Waar veel van die muziek in thuishoort. Dus muziek komt denk ik in de eerste plaats. Maar daar zullen wel cijfers over bestaan. Ik zou zeggen, intuïtief, muziek komt het meeste aan bod. Dan film denk ik. Heel opvallend dat de VRT niet eens een goed filmprogramma heeft, er wordt vaak gezaagd over dat er geen goed boekprogramma is op de televisie. Okee een boek is een lastig product. Maar film toch niet, voor een televisiezender. Er is geen goed filmprogramma op de televisie dat is een veel grotere schande dan dat er geen goed boekenprogramma is. Dus ja 1: muziek denk ik 2: film. En 3 zal wel boeken zijn hè in de brede zin, maar dat gaat dan van Piet Huysentryt tot Annemie Struyf die allemaal boeken schrijven hè. Al heeft dat niks met literatuur te maken. Dus ja het boek is natuurlijk wel prominent in de media, dat kan je niet ontkennen. Maar dat wil niet zeggen dat de literatuur prominent in de media komt.

Maar bijvoorbeeld, disciplines zoals dans, of zelfs theater, of beeldhouwkunst of weet ik veel. Dat zijn toch mensen die heel fel in de marge leven, die in de mainstream er nauwelijks aan te pas komen.

Beeldende kunst, die hebben wel een paar eigen blaadjes natuurlijk, maar de tijd van de grote kunstbeschuwingen door mensen door mensen met formuleervermogen, ja die tijd is voorbij hè. Die tijd is voorbij. Het gaat altijd maar over Ensor, of Picasso of weet ik veel. De zoveelste tentoonstelling van Francis Bacon. Maar ruimte maken in de commerciële media om iets onbekend te lanceren, enerzijds is dat wat journalisten, sommige toch, leuk vinden. Als eerste iemand vinden en ontdekken. Maar ik denk dat ook wel moeilijker is dan vroeger. Om je commerciële bazen ervan te overtuigen. Schrijvers interviewen die nog nooit geïnterviewd is. Of een schilder te recenseren die ergens weet ik veel in Aalst ofzo een interessante tentoonstelling ... als het geen Tuymans is. Dus ja zeker het samentrekken van alle energie en middelen in het middenveld, dat is denk ik wel aan de gang. En dat is misschien een soort reorganisatie of een reoriëntatie van de mainstream pers. Die in de jaren 90 wat ik zei, eind jaren 90, begin jaren 2000 misschien wel te ver buiten zijn eigen gebied getreden was en te intellectualistische dingen ging doen. Ik vond het prima maar de afdeling marketing had er niks aan waarschijnlijk.

12. Uit een onderzoek van Stefan Van den Broeck blijkt dat de verhouding tussen mannen en vrouwen in de tijdschriften 83 versus 17%, en in de populaire pers 73 versus 27%. Ook Gynaica heeft een onderzoek van kranten waarbij er een asymmetrie

aangetoond wordt in de berichtgeving over mannelijke en vrouwelijke kunstenaars. Merkt u veel van deze ongelijke verhouding?

Ja... het feit is natuurlijk, ik ken het onderzoek niet. Ik heb er wel over gehoord maar ik heb het niet gelezen. Euhm wat is de verhouding in de productie? Als natuurlijk 50 procent van alle boeken door vrouwen wordt geschreven en 50 door mannen. Wat een heel ouderwets onderscheid, euhm en als je dan 80 procent van de gerecenseerde boeken door mannen zijn geschreven. Dan kun je zeggen er is een probleem. Maar als nu het percentage gerecenseerde boeken min of meer overeenkomt met het percentage geproduceerde boeken zoveel procent vrouwen, zoveel procent mannen. Dan is er natuurlijk een ander probleem. Dan is het een probleem dat vrouwen niet voldoende in de aanwezig zijn in die boekenwereld. Maar dan ligt het niet aan de recensent. Dus, worden boeken door vrouwen geschreven minder snel gerecenseerd dan mannen. Intuïtief zou ik zeggen ja, dat zal wel kloppen. Er zou wel iets van kloppen bedoel ik. Maar ik heb daar geen cijfers over.

13. Ja, in het onderzoek haalt hij dat zelf ook aan, er zijn geen cijfers van, maar toch gaat hij ervan uit dat de verhouding in de productie niet zo groot is.

Ja... ja.. je kan ook het tegenovergestelde beweren natuurlijk hè, en zeggen juist omdat die vrouwen in de minderheid zijn komen ze er makkelijker. En een beetje schrijfster, met 1 novelle word al gauw het podium opgedragen want joepie ik heb weer een nieuwe schrijfster. Hetzelfde wordt natuurlijk nog in extremere mate gezegd over allochtone literatuur hè. Want wil willen ook goeie Vlaamse, Marokkaanse Vlaamse, Turkse schrijfsters. Dus een Turkse vrouw die maar een beetje een schrijfster is en die een boekje uitbrengt die komt in de media. Of dat echt zo is, dat zijn allemaal verleidelijke een beetje makkelijke hypothesen misschien maar euhm dat kan je ook zeggen. Dat kan je ook, het tegenovergestelde. Maar dat moet je onderzoeken of dat echt zo is.

14. Merkt u van uzelf dat u misschien onbewust voorrang verleent aan mannelijke auteurs.

Onbewust ja. Ik stel wel eens een cursus literatuur op hier en dan denk ik ik ga dit semester 10 romans bespreken. En dan stel ik vast, als ik dat eenmaal heb opgesteld dta het 10 mannelijke auteurs zijn. En dan zeg ja ja dat kan nu toch eigenlijk niet en dan ga je er toch een paar vrouwelijke doorroeren. Maar het is niet zo dat je van tevoren zegt mannen schrijven toch eigenlijk beter boeken, laat me maar die mannen nemen. Maar dat je jezelf daar op betrapt, ik heb nog nooit een cursus samengesteld, dat ik achteraf moest vaststellen dat ik dacht hé dat zijn nu 10 schrijfsters. Dat zouden we wel kunnen doen, maar dat zou dan een bewuste beslissing zijn. Maar ik heb het tegenovergestelde wat ik heb gezegd al wel meegemaakt.

De vraag is ook, kan dat dan niet? Als je zegt, ik doe een moderne cursus. Euhm Engelstalige literatuur en ik neem gewoon 10 goeie romans. Moet je zeggen tegen jezelf zou ik zorgen dat het 50/50 is? Dat er 5 romans bij zijn geschreven door vrouwen en 5 door mannen. Moet je dat dan ook nog seksueel gaan verder uitleggen? Zoveel hetero's, zoveel lesbiennes. Of zeg je, ik wil gewoon 10 interessante boeken, waarin al die problemen, gender, seksualiteit, maatschappij, politiek aan bod zullen komen. Dat is iets anders. Dat is de focus van welke boeken ik kies. Maar moet je dat dan ook zo ver trekken van het geslacht van de auteur, huidskleur, meespeelt in die selectie. Ik ben daar nogal lui in zal ik zeggen.

15. En is er op de redacties een reflex om een zeker evenwicht te bewaren?

Nee, ik heb daar nooit één moment stil bij gestaan van we moeten zoveel vrouwen recenseren zoveel mannen recenseren. Kijk, je hebt bekende mannelijke schrijvers en bekende vrouwelijke schrijvers, en je hebt nieuwkomers en die zijn ook mannen en ook vrouwen. En je bekijkt boeken, in de eerste plaats zo, is het een bekende auteur die zijn lezerspubliek heeft en moet je je publiek informeren dat hij of zij een nieuw boek heeft. Dan doe je dat dus gewoon. En als het gaat over nieuwe boeken, of nieuwe auteurs liever dan kijk je toch in eerste plaats of je denkt of het boek interessant genoeg is om te signaleren. En daarin zit nooit voor, bij mij toch niet, de vraag is het een boek van een man of een vrouw.

16. En heeft u zelf al veel boeken van vrouwen gerecenseerd?

Euhm, goh ik herinner mij dat ik er ooit eens eentje verschrikkelijk heb afgebroken in De Morgen, dat weet ik nog. Dat was een slecht boek.. euhm ik geef wel les over vrouwelijke auteurs natuurlijk maar, en ik zal er ook ongetwijfeld wel al gerecenseerd hebben maar zie je, ik heb dat dus helemaal niet bijgehouden. Of niet zo onthouden. Dus ik heb nog nooit een boek niet willen recenseren omdat het een vrouw was. Maar ik weet het eigenlijk niet.

En de wereld van de kunstkritiek, merkt u dat die nog altijd vrij mannelijk is?

Kijk, euhm de 2 boekenbijlagen van de Vlaamse kranten momenteel worden geleid door vrouwen. Zowel bij De Morgen als bij De Standaard. Daarin schrijven ook denk ik, ja zeker bij de standaard toch wel meer vrouwen dan vroeger. Euhm een aantal van de beste columnisten in de Nederlandse kranten zijn vrouwen. Euhm dus ik denk wel dat het beroep vervrouwelijkt, dat dat een proces is. Ja, dat zie ik natuurlijk ook in de literatuurstudie hè. 70- 80 procent van de studentenpopulatie in deze wetenschap zijn vrouwen. Dus de studierichting van dit domein vervrouwelijkt, ook op

onderzoeksvlak zijn er meer vrouwen, die promoveren, doctoraten maken. En ik denk ook het hele vakgebied van de kritiek.

Beeldende kunst lijkt mij nog tamelijk mannelijk eigenlijk. Nee ik denk wel dat het beroep van literatuur, de bezigheid van literatuurkritiek, euhm. Ja ik heb er ook geen cijfers over, maar mijn indruk is dat er een proces is dat van vervrouwelijking is. En dat je in Nederland en Vlaanderen steeds meer ja verstandige vrouwen, goeie pennen hebt die net zo een interessante interviews maken dan of vaak interessantere bedenkingen bij boeken hebben als hun mannelijke collega's.